

שירותי פסיכולוגיה חינוכית במערכת החינוך

כתיבה: ד"ר יסכה מוניקנדס-גבעון | אישור: יובל וורגן

עריכה לשונית: מערכת דברי הכנסת

תאריך: ד' באדר ב' תשפ"ד, 14 במרץ 2024

סקירה

תוכן עניינים

1.....	תמצית	1
3.....	מבוא	1.1
6.....	השירות הפסיכולוגי-חינוכי	2.2
9.....	שירותי השפ"ח	2.1
12.....	הרחבת שירותים	2.2
15.....	תקצוב	2.3
17.....	תקינה	2.4
20.....	תת-איוש התקינה	2.4.1
26.....	נתונים	3.3
26.....	פסיכולוגים חינוכיים מומחים	3.1
33.....	השירות הפסיכולוגי-חינוכי	3.1
37.....	שכר	4.4
37.....	נתוני משרד האוצר	4.1
38.....	נתוני ההסתדרות	4.2
41.....	נתוני פורום הארגונים	4.3
43.....	תנאי עבודה	5.5
46.....	הרחבת שירותים	6.6
49.....	הכשרה	7.7
49.....	מטרות ונהלים	7.1
50.....	מקום ההתמחות והמטלות שיש למלא בה	7.2
52.....	התאמת דרישות ההתמחות לעבודה בשטח	7.3
54.....	סיכום	8.8

תמצית

מסמך זה נכתב לבקשת יושב-ראש ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת (להלן: ועדת החינוך), חבר הכנסת יוסף טייב, ועניינו שירותי פסיכולוגיה במערכת החינוך – הגדרת תפקידים, תקינה, איוש התקינה, נתונים, שכר ותנאי עבודה והכשרה. מידע בנוגע לשירותי פסיכולוגיה חינוכית במלחמת חרבות ברזל אפשר למצוא במסמך זה: [שירותי פסיכולוגיה חינוכית בשגרה ובחירום](#). כמו כן, אפשר למצוא התייחסות תמציתית אליו בעמ' 1.12.

השירות הפסיכולוגי-חינוכי

עבודת הפסיכולוגים החינוכיים ממוקדת בכמה היבטים: טיפולים פרטניים וקבוצתיים לילדים ולמשפחותיהם, הערכה ואבחון, פעולות מניעה וליווי והדרכת צוותים חינוכיים במגוון תחומים: אובדנות, קשיים חברתיים וחרמות, אלימות במשפחה, קשיי הסתגלות, מוגבלות, לקות למידה, השלכות משבר הקורונה ומלחמת חרבות ברזל ועוד.

למרות חשיבות השירות הפסיכולוגי-חינוכי במתן מענים למצוקות נפשיות יש הסכמה גורפת באשר למחסור החמור בכוח האדם בתחום זה ובאשר לפער בין הצרכים למענים, שגדל והולך.

הפסיכולוגים החינוכיים כפופים מקצועית למשרד החינוך, ותעסוקתית הם כפופים לרשות המקומית. הליכי ההכשרה מתנהלים בכפיפות למשרד הבריאות. לדברי ארגונים העוסקים בנושא **ריבוי הכפיפויות, אחת הסיבות לריבוי זה היא שאין גורם המקבל אחריות מלאה על נושאי רוחב** כגון שכר ושיפור תנאי העסקה וכן חוסר התאמה בין דרישות ההכשרה לדרישות בשטח.

נתונים ותקינה

באוגוסט 2023 הועסקו במערכת החינוך 3,607 פסיכולוגים ב-2,436 תקנים. פסיכולוגים חינוכיים רבים מועסקים במשרה חלקית. ביוני 2022 49% מהתקנים (1,189) היו מאוישים על ידי מתמחים.

מפתח התקינה קובע כמה פסיכולוגים יעבדו ברשות המקומית לפי כמות הילדים בגילי שלוש עד 18 בחינוך הרגיל ו- שלוש עד 21 בחינוך המיוחד. על מנהל השפ"ח להקצות כ-20% מסך שעות התקינה לניהול, להפעלה ולפיתוח מקצועי:

- פסיכולוג חינוכי לכל 500 ילדים בגיל הגן (שלוש עד שש) ובכיתות א';
- פסיכולוג חינוכי לכל 1,000 תלמידים בכיתות ב' עד י"ב;
- פסיכולוג חינוכי לכל 300 תלמידים בחינוך המיוחד.

כיום כ-30% מהתקנים של פסיכולוגים חינוכיים אינם מאוישים (כ-1,000 תקנים); בשל כך, לפי מדיניות משרד החינוך בחינוך הרגיל, במרבית השפ"חים הקצאת תקני הפסיכולוגים תקפה לגילים חמש עד 15 בלבד. ביישובים שבהם התקינה מלאה, השירות ניתן גם לתלמידים בקבוצות הגיל האחרות.

מפתח התקינה לא עודכן יותר מ-30 שנה, והוא טרם הותאם לשינויים בחוק החינוך המיוחד ולעומס המשימות המוטלות על השפ"ח בייחוד לנוכח משבר הקורונה ואירועי טרור ומלחמה. בדיון על הנושא בוועדות החינוך והבריאות התבקש משרד החינוך לבדוק כיצד יש לתקן ולעדכן את מפתח התקינה הנוכחי.

¹ יסכה מוניקנדם-גבעון, [שירותי פסיכולוגיה חינוכית בשגרה ובחירום](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 30 באוקטובר 2023.

תת-איוש התקינה

מלבד השכר הסביר משרד החינוך את תת-איוש התקינה בין היתר בתחרות בין השפ"חים על גיוס עובדים. תחרות זו יוצרת חוסרים ברשויות מסוימות ובחברה החרדית והערבית, הקשורים לקשיי נגישות להשכלה גבוהה.

להלן סיבות נוספות לתת-איוש התקינה, שהעלו ארגונים העוסקים בתחום: שכר נמוך שאינו מאפשר מחיה ועומסי עבודה חריגים התורמים לשחיקה ולעזיבה של מומחים, של מדריכים ושל מנהלי שפ"חים. **לדברי הארגונים, עזיבת הבכירים מסכנת את קיומם של מקומות התמחות, את שימור הידע והניסיון שנצבר ואת עתיד השירות הפסיכולוגי-חינוכי. ממשד החינוך לא נמסרו נתונים על שיעורי העזיבה של פסיכולוגים חינוכיים מומחים ושל מדריכים ומנהלים או על מספר מסיימי התמחות שנשארו לעבוד בשירות הפסיכולוגי-חינוכי לאחר סיום ההתמחות.**

נתונים נוספים

- מנתוני משרד הבריאות עולה כי **בשנת 2023 3,236 מומחים בפסיכולוגיה חינוכית היו רשומים בפנקס הפסיכולוגים**, מהם 776 (25%) בגיל פרישה;
- לפי נתוני הלמ"ס, בשנת 2022 נרשמו **283 פסיכולוגים שסיימו התמחות בפסיכולוגיה חינוכית**. בחמש השנים האחרונות חל גידול של כ-50% בממוצע במספר מסיימי התמחות בפסיכולוגיה חינוכית בכל שנה;
- לפי נתוני הלמ"ס, **12% מכלל מסיימי התמחות בפסיכולוגיה חינוכית מגיעים מהחברה הערבית – שיעור הנמוך במידה ניכרת משיעורם באוכלוסייה;**
- **על אף אחריותו של משרד הבריאות כממונה על הליכי ההתמחות לא נתקבל מידע בנושאים הבאים, וצוין כי יש לפנות למשרד החינוך בעניינם:** מוסדות שבהם אפשר להתמחות, מחסור במומחים בפסיכולוגיה חינוכית, מפתח התקינה ותת-איוש התקינה, צורך בעתודות מדריכים ומנהלים, סוגיית השכר ואתגרים בהתמחות ובהכשרה.

תקצוב והרחבת שירותים

משרד החינוך מתקצב 68% מעלות תקן פסיכולוג חינוכי, ואת היתרה מתקצבת הרשות המקומית.

לפי מדיניות משרד החינוך, השפ"ח יכול להרחיב ולהעמיק את השירותים הניתנים בו במימון נוסף על התקינה כגון מימון ייעודי של משרד החינוך ותוכניות ממשלתיות – ובתעריף גבוה במידה ניכרת מהשכר השעתי הרגיל. הוא לא מסר נתונים בעניין זה, ולמרכז השלטון המקומי אין נתונים על מספר הפסיכולוגים החינוכיים העובדים בשירות הפסיכולוגי המורחב והמשלים, על גובה השכר הניתן לעובדים תמורת העבודה בו, ועל מספר הפסיכולוגים החינוכיים העובדים באופן פרטי נוסף לעבודתם בשירות הציבורי.

שכר ותנאי עבודה

לפי נתוני משרד האוצר, בשנת 2018 השכר הממוצע לפסיכולוג ברשויות המקומיות (בכל ההתמחויות), היה 7,962 ש"ח ברוטו, **והשכר המחושב למשרה מלאה בשנת 2020 היה 14,610 ש"ח. בשנת 2022 השכר השעתי הממוצע היה כ-80 ש"ח.** שכר זה גבוה מהשכר שעליו מדווח פורום הארגונים לטובת הפסיכולוגיה הציבורית (להלן: פורום הארגונים) – לפי הפורום השכר נע בין 45 ש"ח ל-82 ש"ח לשעה, לפיכך שכרו של **פסיכולוג מתמחה בעל תואר שני הוא 7,644**

ש"ח בחודש למשרה מלאה – שכר הנמוך ב-37% מהשכר הממוצע. בשיא הדרגה, הוותק והתפקיד יגיע שכר הפסיכולוג ל-14,924 ש"ח מקסימום למשרה מלאה.

לדברי פורום הארגונים, במסגרת הסכם שנחתם בשנת 2021, התחייב משרד האוצר להתחיל משא ומתן מידי על העלאת שכר ועל הסכם חדש; **הסכם זה טרם גובש**. כמו כן, לדברי הפורום, **כחלק מהסכם המסגרת לעובדי המגזר הציבורי שהתקבל לאחרונה, לא הוקצו די כספים להסכם שכר חדש שיוכל לצמצם את נטישת השירות הפסיכולוגי הציבורי**. ועדת החינוך וועדת הבריאות ביקשו לקדם את ההסכם ולהגדיל במידה ניכרת את הכספים שהוקצו לו.

לאחרונה נקבע מתווה מענקים לשימור פסיכולוגים במערכת הבריאות, אך לא לפסיכולוגים חינוכיים. בדיון בנושא קראו ועדת הבריאות וועדת החינוך להשוות את מתווה המענקים ולהחילו גם על הפסיכולוגים החינוכיים.

הכשרה

הכשרת פסיכולוגים חינוכיים אורכת כתשע שנים, ועליהם לעמוד במבחן רישוי: תואר ראשון ושני בפסיכולוגיה והתמחות. על פי עמדת מועצת הפסיכולוגים ופורום הארגונים, **יש פער בין דרישות ההכשרה במשך ההתמחות לדרישות העבודה בשטח, שלא עודכנו בתקנות הפסיכולוגים מ-1979.**

1. מבוא

**ילדים ומתבגרים
רבים זקוקים לסיוע
נפשי בשל אתגרי
חיים מגוונים כגון
אלימות חברתית,
אלימות במשפחה
ודיכאון, משבר
הקורונה ומלחמת
חברות ברזל**

עבודת הפסיכולוגים החינוכיים ממוקדת במענה לאנשי צוות חינוכי, לילדים במערכת החינוך ולמשפחותיהם. הפסיכולוגיה החינוכית פועלת לאורה של גישה אקולוגית, שלפיה סביבות החיים של הילד הן היבט חשוב בהתפתחותו וברווחתו הנפשית. לפיכך, המענים כוללים עבודה טיפולית פרטנית עם ילדים ועם הוריהם לצד עבודה בתוך מערכת החינוך, למשל ליווי צוותים חינוכיים והדרכתם.²

פסיכולוגיה חינוכית היא אחת משש ההתמחויות בפסיכולוגיה: קלינית, רפואית, שיקומית, חברתית-תעסוקתית-ארגונית והתפתחותית.³ שירותים פסיכולוגיים יכולים להינתן במסגרת ציבורית או פרטית. סקטור הפסיכולוגיה החינוכית הוא הגדול ביותר במגזר הציבורי מכלל הסקטורים של הפסיכולוגיה הציבורית.⁴

ממחקרים שנערכו בארץ ובעולם עולה כי שיעור הילדים והמתבגרים בעולם החווים קשיים נפשיים נע בין 10% ל-20%.⁵ הקשיים הנפשיים שאיתם מתמודדים בני נוער הם מגוונים: אובדנות, דיכאון וחרדה, הפרעות אכילה, התמכרויות, קשיים חברתיים וחרמות, אלימות, מצבי

² יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 11 באוגוסט 2022.

³ לפירוט על שירותים פסיכולוגיים בשירות הציבורי ראו: אהרון בלנק, [שירותי הפסיכותרפיה במערכת הבריאות הציבורית בישראל בדגש על שירותי פסיכולוגיה](#), מסמך מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 16 במאי 2023.

⁴ יונת בורנשטיין, יו"ר איגוד מנהלי השפ"חים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 23 ביולי 2023.

⁵ הילה רימון-גריןשפן וליטל בר-לב, [מענים לילדים ונוער עם קשיים נפשיים: מיפוי שירותים וסוגיות מדיניות](#), מאירס ג'וינט ברוקדייל, יוני 2023.

טיפול מוקדם והתערבות מערכתית יכולים למנוע החרפה במצב נפשי

סיכון משפחתיים, קשיי הסתגלות, אלימות במשפחה, החרפה של לקויות למידה ושל הפרעות קשב, מצבי חולי, פגיעות מיניות ועוד.⁶ לדברי איגוד מנהלי השפ"חים ופורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל,⁷ היקף בני הנוער המתמודדים עם קשיים רגשיים-נפשיים בישראל גדל בשנים האחרונות נוכח השלכות ארוכות טווח של נסיבות חיים רבות: אירועי טרור, לחץ ביטחוני מתמשך, מתחים חברתיים קשים, מצוקות כלכליות, חשיפה לאלימות מתמשכת ואקלים של פגיעה במוגנות האישית בחברה הערבית, משבר מגפת הקורונה⁸ ומלחמת חרבות ברזל.⁹ לדברי הארגונים, שילוב הגורמים בשנים האחרונות לא רק הביא לעלייה בשיעור הילדים המתמודדים עם מצוקות נפשיות, אלא גם העמיק את המצוקות הקיימות, וצפוי כי ההשלכות יהיו ארוכות טווח.¹⁰

מנקודת מבטם של הארגונים העוסקים בתחום, הפסיכולוגים החינוכיים הם החזית של הדאגה ושל הטיפול ברווחה הנפשית של ילדים ושל בני נוער. זמינותם המיידית של הפסיכולוגים החינוכיים בכל יישוב קריטית במניעת תחלואה נפשית ומצוקות נפשיות ובטיפול בהן ובמתן מענים במשבר פרטני, קהילתי או לאומי בשגרה ובחירום. הודגש כי יש חשיבות רבה לטיפול בקשיים מוקדם ככל האפשר לא רק ברמה הפרטנית אלא גם ברמת המערכות החינוכיות כדי למנוע החרפה והתקבעות של טראומות ושל קשיים רגשיים ונפשיים, לכן חיוני להבטיח את זמינות הפסיכולוגים ואת הרחבת המענים.¹¹

עוד לפי פורום הארגונים, **היכרות הפסיכולוגים החינוכיים עם התלמידים והקשר הרציף עם מערכות החינוך והקהילה בשגרה מאפשרים להם לזהות את הילדים, את ההורים ואת בעלי התפקידים במערכת החינוך הזקוקים לעזרה מיוחדת**. נוסף לכך, הפסיכולוגים החינוכיים מזהים קבוצות בסיכון המחייבות טיפול מיוחד, כגון ילדים ומשפחות בסיכון וילדים בחינוך

⁶ יונת בורנשטיין, יו"ר איגוד מנהלי השפ"חים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 23 ביולי 2023; יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 11 באוגוסט 2023.

⁷ פורום הארגונים מורכב מהסתדרות הפסיכולוגים בישראל והתנועה למען הפסיכולוגיה הציבורית. שם.

⁸ אפרת ליה שחק, [התערבות טיפולית: איך להציל את מערך הפסיכולוגיה הציבורית בישראל](#), החזית החברתית, קרן ברל כצנלסון ופורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית, פברואר 2023; הילה רימון-גרינשפן וליטל בר-לב, [מענים לילדים ונוער עם קשיים נפשיים ורגשיים: מיפוי שירותים וסוגיות מדיניות](#), מאירס ג'וינט ברוקדייל, יוני 2023.

⁹ הכנסת ה-25, ועדת החינוך, התרבות והספורט, דיון בנושא [טיפול משרד החינוך בנפגעי מלחמת "חרבות ברזל"](#) – תלמידים וצוות חינוכי, 24 באוקטובר 2023.

¹⁰ יונת בורנשטיין, יו"ר איגוד מנהלי השפ"חים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 23 ביולי 2023; יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 11 באוגוסט 2022; אפרת ליה שחק, [התערבות טיפולית: איך להציל את מערך הפסיכולוגיה הציבורית בישראל](#), החזית החברתית, קרן ברל כצנלסון ופורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית, פברואר 2023.

¹¹ שם.

המיוחד, והם מפתחים דרכי התערבות ממוקדות ומותאמות ויצירת רשת תמיכה היכולה להקטין במידה ניכרת את הסיכון הנפשי המתמשך.¹²

במחקר שנערך בנושא¹³ נטען כי להשקעה בהנגשת טיפול פסיכולוגי בשירותים הציבוריים ובכללם הפסיכולוגיה החינוכית יש תועלת כלכלית חיונית, וכי היא תתרום ישירות לעלייה בפרייה ובצמצום הוצאות גם בכלל שירותי הבריאות. השקעה בשירות הציבורי תוכל גם לסייע לרשויות המקומיות להיערך למתן מענה נפשי במצבי חירום קהילתיים ולאומיים, להנגשת מידע ולמתן שירותים מותאמים לכלל האוכלוסייה, להגברת החוסן ולמניעת מצוקה נפשית. נוסף על כך, מטרת ההשקעה בשירותים הפסיכולוגים היא להועיל לא רק במניעת מצוקות ובטיפול בהן, אלא גם בזיהוי ובהעצמה של חוזקות אצל ילדים ובמתן אפשרות למימוש רגשי, קוגניטיבי, חברתי ויצירתי, שגם לו יש חלק בחוסן ובפיתוח כלכלי.¹⁴

למרות חשיבות השירות הפסיכולוגי-חינוכי במתן מענים למצוקות נפשיות, ישנה הסכמה

באשר למחסור החמור בכוח האדם בו ובאשר לפער בין הצרכים למענים בו, הגדל והולך.¹⁵ מסקר פסיכולוגים בשירות הציבורי שערך פורום הארגונים עולה כי כמעט מחצית מהפסיכולוגים מעריכים שכמחצית מהפניות שהגיעו אליהם בשירות הציבורי נותרו ללא מענה. שליש מהפסיכולוגים מעריכים כי המצב חמור יותר – כ-80% מהפניות שהגיעו אליהם בשירות הציבורי נותרו ללא מענה.¹⁶

כפי שנראה בהמשך, סוגיית המחסור בכוח אדם בשירות הפסיכולוגי-חינוכי היא אחת הסוגיות העיקריות בתחום זה. במסמך נציג כמה היבטים בסוגיה זו ובסוגיות אחרות, ונציג גם נתונים על השירות הפסיכולוגי-חינוכי ועל המענים הניתנים במסגרתו.

¹² יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 11 באוגוסט 2023.

¹³ הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, נייר עמדה, רציונל – פרויקטים כלכליים ואסטרטגים, יולי 2021.

¹⁴ יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 11 באוגוסט 2023; אפרת ליה שחק, [התערבות טיפולית: איך להציל את מערך הפסיכולוגיה הציבורית בישראל](#), החזית החברתית, קרן ברל כצנלסון ופורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית, פברואר 2023; הילה רימון-גרינשפן וליטל בר-לב, [מענים לילדים ונוער עם קשיים נפשיים ורגשיים: מיפוי שירותים וסוגיות מדיניות](#), מאירס ג'וינט ברוקדייל, יוני 2023. יונת בורנשטיין, יו"ר איגוד מנהלי השפ"חים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 23 ביולי 2023; אילה בלוק, יו"ר מועצת הפסיכולוגים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 12 ביולי 2023.

¹⁵ חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה, שפ"י, משרד החינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 18 באוגוסט 2023; אילה בלוק, יו"ר מועצת הפסיכולוגים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 12 ביולי 2023; יונת בורנשטיין, יו"ר איגוד מנהלי השפ"חים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 23 ביולי 2023; יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 11 באוגוסט 2023; הכנסת ה-25, ועדת החינוך, דיון בנושא [טיפול משרד החינוך בנפגעי מלחמת "חרבות ברזל" – תלמידים וצוות חינוכי](#), 24 באוקטובר 2023; אילה בלוק, יו"ר מועצת הפסיכולוגים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 12 ביולי 2023.

¹⁶ יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 11 באוגוסט 2023.

2. השירות הפסיכולוגי-חינוכי

בחקיקת החינוך בישראל אין התייחסות כללית לשירותי הפסיכולוגיה החינוכית במערכת החינוך, והם נזכרים רק בחוק העוסק בחינוך המיוחד.¹⁷ בחוזר מנכ"ל משרד החינוך שנושאו השירות הפסיכולוגי-חינוכי, מפורט **ייעודו של השירות הפסיכולוגי-חינוכי**: לקדם את רווחתם ואת בריאותם הנפשית של כלל התלמידים במערכת החינוך בשגרה ובחירום, ובכלל זה הגברת המוטיבציה ללמידה בקרב תלמידים, קידום למידה רגשית-חברתית ועוד, וזאת בשיתוף ובהעצמה של אנשי החינוך בתוך המערכת.¹⁸

לפי החוזר, מטרת הפסיכולוגיה החינוכית היא להעריך ולבחן ילדים בהקשר החינוכי והקהילתי ולטפל בהם. כמו כן, מטרתה לסייע לצוותים החינוכיים בתכנון טיפול והתערבות בעבודה עם ילדים הזקוקים לסיוע. העבודה הפסיכולוגית במערכת החינוך תורמת להשפעה מיטבית על התפתחותם הרגשית והחברתית של ילדים וכן על פיתוח היכולות האקדמיות והתפקודיים הלימודיים ברמת המערכת, הקהילה, המשפחה והפרט.¹⁹

אדם רשאי לעסוק בפסיכולוגיה חינוכית רק אם הוא בעל רישיון ממשרד הבריאות, רשום בפנקס הפסיכולוגים ועבר התמחות בפסיכולוגיה חינוכית.²⁰ נדגיש כי רישום בפנקס הפסיכולוגים אינו מקנה את הזכות לטפל, ורק מומחים בפסיכולוגיה חינוכית או העוברים תהליך התמחות בפיקוח ובהדרכה של פסיכולוג חינוכי מומחה במקום מוכר להתמחות, רשאים להעניק שירותי פסיכולוגיה חינוכית.²¹ בתקנות שהותקנו עוד בשנת 1979 מתוקף חוק הפסיכולוגים, נקבע כך: "לא יכריע פסיכולוג בבעיות של תלמיד במערכת חינוכית הכרוכות ביחסי הגומלין של התלמיד והמערכת החינוכית, אלא אם הוא פסיכולוג חינוכי".²² בהנחיות נוספות של משרד הבריאות נקבע כי פסיכולוג מומחה בתחום שאינו תחום החינוך, אינו יכול לעבוד כפסיכולוג חינוכי, אלא אם כן עבר התמחות בתחום זה.²³ עם זאת, יש בעלי מקצוע אחרים שאינם

¹⁷ חוק חינוך מיוחד, התשמ"ח-1988, והתקנות מתוקפו; יש התייחסות למקצוע ולשירותים אלו בחוק הפסיכולוגים ובתקנות מתוקפו – ראו להלן.

¹⁸ משרד החינוך, חוזר מנכ"ל, [מתווה השירות הפסיכולוגי-חינוכי](#), 8 באוגוסט 2022.
¹⁹ שם.

²⁰ תוספת לחוק הפסיכולוגים, התשל"ז-1977.

²¹ פסיכולוגים מתמחים יכולים לספק שירותי טיפול ואבחון במסגרת ההתמחות או מחוצה לה לרבות בשוק הפרטי, כל עוד הם מקבלים שירותי הדרכה ופיקוח מתאימים ועומדים בכמה תנאים, בהם השלמת היקף מסוים של דרישות ההתמחות. לפירוט נוסף ראו: אהרון בלנק, [שירותי הפסיכותרפיה במערכת הבריאות הציבורית בישראל בדגש על שירותי פסיכולוגיה](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 16 במאי 2023; גבי פרץ, הפסיכולוג הארצי, משרד הבריאות, עבודה פרטית על ידי פסיכולוג במהלך ההתמחות, עודכן: 13 בינואר 2019; טיפול ואבחון מחוץ למסגרת ההתמחות על ידי פסיכולוג במהלך ההתמחות, עודכן: 22 במרץ 2023.

²² תקנות הפסיכולוגים (ייחוד פעולות לפסיכולוג חינוכי), תש"ם-1979.

²³ משרד הבריאות, חוזר מנכ"ל 14/1, [עיסוק בפסיכותרפיה על ידי פסיכולוג מומחה](#), 22 במאי 2011; משרד הבריאות, [חוזר חטיבת הרפואה 13/2021, אמות מידה לשירות פסיכולוגי בקהילה](#), 8 בנובמבר 2022.

תפקידו של השירות
הפסיכולוגי-חינוכי הוא
להעריך ולבחן ילדים
ומשפחותיהם תוך
התערבות ותמיכה
במערכת החינוכית,
ולתת טיפול ההולם
את צורכיהם

פסיכולוגים חינוכיים, הרשאים לתת שירותי פסיכותרפיה לילדים, כגון פסיכיאטרים, שעבורם נקבעו תנאים אחרים לקבלת היתר למתן שירותים אלו.²⁴

תחומי עיסוק

הפסיכולוגיה החינוכית עובדת על פני שלושה רצפים מרכזיים: רצף התפתחותי, המבוסס על ראייה רצופה של הילד מלידה ועד בגרות, רצף אוכלוסיות – החל בתלמידים, המשך בהורים ובכלל המשפחה וכלה בצוותים חינוכיים וייעוציים ובגורמים רב-מקצועיים. דגש מושם על אוכלוסיות בסיכון, על תלמידים עם צרכים מיוחדים ועל גורמים נוספים בקהילה; רצפי מניעה – התערבות פרטנית ומערכתית שבה מושם דגש על איתור מוקדם של צרכים התפתחותיים, של פגיעות ומצבי סיכון, של צרכים מיוחדים ושל משברים ומצבי חירום, הדרכת צוותים לאיתור מוקדם והתערבויות פסיכו-חינוכיות במגוון נושאים לשם מתן מענה מקצועי בהקדם האפשרי ולשם מניעת החמרה והתקבעות של קשיים.²⁵

כמפורט להלן, המענה הפסיכולוגי-חינוכי ניתן הן במישור הפרטני באמצעות הערכה, אבחון וטיפול והן במישור המערכתי באמצעות הערכה והתערבות במערכת החינוך.²⁶

מישור פרטני:

התערבות ברמת הפרט באמצעות הערכה פסיכולוגית,²⁷ טיפול פסיכולוגי ישיר בתלמיד ומפגשי ייעוץ והדרכה פרטניים או קבוצתיים קצרי מועד או ארוכי טווח להורים על פי מגוון גישות מקצועיות. **ההחלטה מי יקבל את ההתערבות ומה יהיה אופיו, תלויה בצורכי הילד, בעמדת ההורים, בצורכי המסגרת וביחסים ביניהם. ההחלטה תתקבל על פי שיקול דעתו של הפסיכולוג ועל פי מדיניות השירות הפסיכולוגי-ייעוצי במשרד החינוך ובתיאום עם מנהלת השפ"ח.**

מישור מערכתי:

- א. ייעוץ וסיוע בתכנון ובגיבוש של מדיניות חינוכית ברמת הרשות המקומית;
- ב. הערכה מערכתית דינמית של מאפייני המסגרת החינוכית ושל צרכיה לשם קידום המקצועי של הצוותים החינוכיים ולשם פיתוח החוסן הבית-ספרי;

²⁴ שם. נציין כי משרד הבריאות פרסם לאחרונה אזהרה לציבור שלפיה הצגה עצמית של פסיכולוג שממנה משתמע כי הוא מומחה בתחום אחר, היא בגדר הטעיית הציבור ועבירה על החוק ועל כללי האתיקה, לדוגמה "פסיכולוג ספורט" או "פסיכולוג קוגניטיבי". משרד הבריאות, [הבהרה בעניין מקצוע הפסיכולוגיה](#), 21 במרץ 2022. לפירוט נוסף ראו: אהרון בלנק, [שירותי הפסיכותרפיה במערכת הבריאות הציבורית בישראל בדגש על שירותי פסיכולוגיה](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 16 במאי 2023.

²⁵ יונת בורנשטיין, יו"ר איגוד מנהלי השפ"ח, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 23 ביולי 2023.

²⁶ משרד החינוך, חוזר מנכ"ל, [הוראת קבע מס' 0332](#), 8 באוגוסט 2022; יונת בורנשטיין, יו"ר איגוד מנהלי השפ"ח, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 23 ביולי 2023.

²⁷ הערכה פסיכולוגית היא הערכה של צרכים התפתחותיים ושל היבטים תפקודיים אצל ילדים, הנערכת לרוב גם במהלך ההתערבות. ההערכה מאפשרת ניטור ובקרה של התהליך לכל אורכו וגמישות בהתאמת דרכי ההתערבות; זהו מענה מותאם גיל, התפתחות ותרבות.

ג. התערבות מערכתית באמצעות היועצות (קונסולטציה) ועבודה משותפת עם צוותי חינוך ועם צוותים רב-מקצועיים והשתתפות בוועדות על פי חוק.

אוכלוסיות יעד

השירות הפסיכולוגי-חינוכי שואף לספק שירותים לתלמידים בני שלוש עד 18 בחינוך הרגיל ולבני שלוש עד 21 בחינוך המיוחד (להלן חנ"מ). כדי לאפשר שוויון הזדמנויות וקידום מרבי ניתנת חשיבות מיוחדת לעבודה עם אוכלוסיות ילדים עם צרכים מיוחדים וילדים בסיכון. השפ"ח מקיים שיתופי פעולה עם מגוון גורמים בקהילה כגון מרכזים לגיל הרך, שירותי רווחה, מרכזי תמיכה יישוביים ואזוריים של תלמידי חינוך מיוחד, מרפאות לבריאות הנפש ומפעילים של תוכניות ממשלה וקידום נוער.²⁸

בחוזר מנכ"ל משרד החינוך צוין כי הקצאת שירותים פסיכולוגיים בגיל הרך חשובה מאוד לנוכח הערך המניעתי הרב בהתערבות מוקדמת בגיל זה. הדברים אמורים גם בהתערבות טיפולית ומערכתית עבור תלמידי תיכון המתמודדים עם אתגרים הקשורים לגילם לרבות סיכון לנשירה ולהתמכרויות וקשיים נפשיים אחרים. עם זאת, **בשל תת-איוש התקינה צוין בחוזר המנכ"ל כי כיום השירות שמרבית השפ"ח מספקים בחינוך הרגיל ניתן לתלמידים בני חמש עד 15 בלבד.**²⁹ פירוט על התקינה הנוכחית יובא בפרק הבא.

כפיפות תעסוקתית ומקצועית³⁰

הפסיכולוגים החינוכיים כפופים למשרד החינוך, למשרד הבריאות ולרשות המקומית: משרד החינוך: השירות הפסיכולוגי-ייעוצי (שפ"י) קובע את המדיניות המקצועית של השפ"ח ונותן הנחיות מקצועיות;

משרד הבריאות: ממונה על המוסדות המוכרים להתמחות ועל תהליכי ההתמחות של הפסיכולוגים;

השלטון המקומי: הרשויות המקומיות מעסיקות בפועל את הפסיכולוגים החינוכיים ומשלמות את שכרם. כ-70% משכרם של הפסיכולוגים החינוכיים מתקצב משרד החינוך, ואת יתרתו מתקצבת הרשות המקומית.

לדברי איגוד מנהלי השפ"ח ופורום הארגונים, **ריבוי הכפיפויות תורם לכך שאין גורם המקבל אחריות מלאה על נושאי רוחב** כגון שכר ושיפור תנאי העסקה. לדבריהם, היעדר גוף אחד

²⁸ יונת בורנשטיין, יו"ר איגוד מנהלי השפ"ח, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 23 ביולי 2023.

²⁹ משרד החינוך, חוזר מנכ"ל, הוראת קבע מס' 0332, מתווה השירות הפסיכולוגי-חינוכי, 8 באוגוסט 2022.

³⁰ יונת בורנשטיין, יו"ר איגוד מנהלי השפ"ח, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 23 ביולי 2023.

השירות הפסיכולוגי
מיועד לכלל
התלמידים בגילים
3–18 בחינוך הרגיל
ו-3–21 בחינוך
המיוחד

בשל מחסור
בפסיכולוגים
בשירות הציבורי
השירות בחינוך הרגיל
ניתן בעיקר
לתלמידים בני 5–15

לדברי ארגונים
העוסקים בנושא,
ריבוי הכפיפויות של
פסיכולוגים חינוכיים
תורם להיעדר מידע
על תנאי העסקה,
לשכר נמוך ולנטישת
המגזר הציבורי

המופקד על הטיפול בנושא כדי לחזק את הפסיכולוגיה החינוכית-הציבורית, הוא אחד הגורמים לתנאי השכר הירודים ולרבים מהקשיים של הפסיכולוגיה הציבורית, כפי שיוצגו בהמשך.³¹

2.1 שירותי השפ"ח

מכלל הפסיכולוגים המוקצים לכל רשות מקומית לפי מספר תלמידים, הקצאת השירות הפסיכולוגי-חינוכי למסגרות החינוך מחולקת **לשלוש רמות** (להלן לוחות 1-2). רמות השירות נבדלות זו מזו בהיקף שעות הפסיכולוג המוקצות למסגרות החינוכיות ובסוג הפעולות והיקפן. רמות אלו חלות הן על מסגרות החינוך הרגיל הן על מסגרות חינוך המיוחד.³²

לוח 1: רמות שירות בשירות הפסיכולוגי חינוכי – עקרונות

עקרונות	רמה א	רמה ב	רמה ג
ייעוד השירות למערכת החינוכית כולה: לצוותים, לתלמידים ולהורים	✓	—	—
נוכחות סדירה של פסיכולוג במסגרת החינוכית	✓	✓	—
קיומו של רצף המחייב שילוב בין המישור המערכתי למישור הפרטני תוך מתן קדימות למישור המערכתי	✓	✓	—
מתן שירות פסיכולוגי ייעודי בלבד	—	—	✓

³¹ יונת בורנשטיין, יו"ר איגוד מנהלי השפ"ח, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 23 ביולי 2023; יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 11 באוגוסט 2023.

³² משרד החינוך, חוזר מנכ"ל, [הוראת קבע מס' 0332, מתווה השירות הפסיכולוגי-חינוכי](#), 8 באוגוסט 2022.

לוח 2: רמות שירות בשירות הפסיכולוגי חינוכי – פעולות

פעולות	רמה א	רמה ב	רמה ג
עבודה על רצף של מניעה-התערבות: היוועצות (קונסולטציה), הדרכה וליווי למסגרת החינוכית ולצוותי החינוך והשתתפות בצוותים רב-מקצועיים	✓	לפחות שלוש פעמים בשנה ייעוץ למנהל	
השתתפות בוועדות על פי חוק	✓	ועדת זכאות ואפיון וצוות רב-מקצועי בשילוב בגיל הרך	ועדת זכאות ואפיון
מתן הערכות פסיכולוגיות ומתן התערבות פסיכולוגית טיפולית לילדים עם צרכים מיוחדים או לילדים בסיכון גבוה בפניית המסגרת החינוכית ולפי שיקול דעתו של השפ"ח	✓	ייעוץ פסיכולוגי ראשוני למסגרות החינוך באירועי סיכון חמורים	—
מתן ייעוץ וטיפול להורים בהפניית המסגרת החינוכית ולפי שיקול דעתו המקצועי של השפ"ח	✓	—	—
התערבות במצבי לחץ, משבר וחירום ³³	✓	✓	✓

נציין כי לפי איגוד מנהלי השפ"חים, במציאות הנוכחית שבה איוש התקינה חלקי, לעיתים תרד רמת השירות מרמה א' לרמה ב', ובמצבים קיצוניים – אף לרמה ג'.³⁴

על פי דיווח האיגוד, כדי להתמודד עם המחסור בפסיכולוגים מנהלי שפ"ח רבים בנו מודלים חדשים של עבודת השפ"ח בהתאם למאפייני הרשות שבה הם עובדים, ומטרתם בפעולה זו היא להביא לניצול מיטבי של כוח האדם המועט לצד העלייה בצרכים. באמצעות מודלים אלו ניתן בדרך כלל מענה לא לפי חלוקת פסיכולוגים לבתי הספר, אלא בעבודה מערכתית-קהילתית לפי הצרכים באותה רשות מקומית.³⁵

האיגוד מדגיש כי חסרון המודלים האלה הוא שאין פסיכולוג קבוע המגיע למסגרת החינוכית מדי שבוע בסדירות. נוסף לכך, נוצר מצב שבו יש לבחור אילו מקרי חירום יטופלו, ואילו מקרים ייוותרו

³³ השפ"ח שותף להיערכות החירום היישובית והחינוכית בכל סוגי המניעה: הכנת הקהילה והאוכלוסיות לשעת חירום בהיבטים מערכתיים; התערבויות פסיכולוגיות מיידיות בחירום; התערבויות בעקבות מצבי חירום.

³⁴ יונת בורנשטיין, יו"ר איגוד מנהלי השפ"חים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 23 ביולי 2023.

³⁵ שם.

ללא מענה ראוי. עוד הודגש כי מצוקות וצרכים שאינם מטופלים – גדלים, וכי בסופו של דבר היעדר טיפול מיידי ומניעתי מביא להחמרה בהם – וכך מוסיף להחמיר העומס המוטל על השפ"ח ועל כלל המערכות הציבוריות.³⁶

בדוח על מודלים חלופיים לניהול השפ"ח צוין כי בשנים האחרונות מוביל אגף שפ"י מהלך אסטרטגי שנועד לייעל את עבודת השפ"חים ולסייע בהתמודדות עם סוגיות כוח האדם והכיסוי החלקי של התקינה. כפי שציין איגוד מנהלי השפ"חים, עקרונות המודלים החלופיים הם אלה:³⁷

- **דגש על עבודה מערכתית:** עבודה זו כוללת הערכת מאפייני המסגרת החינוכית וצרכיה והפעלת התערבות מערכתית תוך התמקדות בעבודה עם הורים ועם מורים;

- **שינוי שיטת הקצאת הפסיכולוגים החינוכיים:** עד כה היה נהוג להקצות פסיכולוג מסוים לכל מסגרת חינוכית, כעת נוסו שלושה מודלים: עבודה בצוותים לשם מיצוי הכישורים והניסיון הייחודיים של כל אחד מהפסיכולוגים ולשם קידום תמיכה הדדית, החשובה בייחוד אצל מתמחים; עבודה באשכולות, שבה פסיכולוג מומחה הוא ראש אשכול של מסגרות חינוך, ומצוותים אליו פסיכולוגים מתמחים; עבודה באגדים, שבה קבוצה של שלושה פסיכולוגים ומדריך מלווים ארבע מסגרות חינוך. במודל זה פסיכולוג מלווה בקביעות בית ספר וכמה גני ילדים ומשמש רפרנט עבורם. שינוי ההמשגה מפסיכולוג לרפרנט מבטא שינוי תפיסתי ולפיו הפסיכולוג הוא איש הקשר בין מסגרות החינוך לשפ"ח. שינוי נוסף הוא שינוי הקצאת השעות עבור כיתות החינוך המיוחד לשם צמצום היקפי עבודה פקידותית והרחבת היקף העבודה התהליכית.

- **כמה שינויים מערכתיים נוספים:** שיפור מעמדו של השפ"ח ברשות המקומית והשקעה בשותפויות ובתוכניות עבודה רשותיות שהובילו להשקעה נרחבת יותר של הרשות ולשיפור בתנאי העבודה; שינוי בהקצאת פסיכולוגים במסגרות החינוך לשם ריענון וגיוון סביבת העבודה ולשם העלאת מוטיבציה; תיעדוף וחיזוק הליכי הדרכה, הכשרה, השלמת התמחות והשתלמויות לכלל העובדים; שילוב פסיכולוגים חינוכיים בתוכניות חינוך חיצוניות בהפעלת הרשות המקומית, שכפי שנראה להלן, המאפשר שכר גבוה והפחתת שחיקה, אך גם יוצר עומס עבודה גבוה יותר על מנהלי השפ"ח ללא תמורה ותוך פגיעה בזמינותו לעובדים.

לא מצאנו מידע שפרסם משרד החינוך או מחקרים בנוגע למספר השפ"חים העובדים כיום לפי מודלים אלו, ובנוגע ליתרונות ולחסרונות של עבודה על פיהם. כמו כן, עולה השאלה אם נכון ואם אפשרי ליישם מודלים חלופיים ברשויות נוספות על מנת לטייב את עבודת השפ"חים.

³⁶ שם.

³⁷ ענת גלעד, יואה שורק ויליך זוהר, שלושה מודלים ייחודיים של השירות הפסיכולוגי-חינוכי, תפיסות על חדשנות ועל פרקטיקה מיטבית, מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל, ספטמבר 2020. את המחקר הזמין אגף פסיכולוגיה בשירות הפסיכולוגי-ייעוצי (שפ"י) במשרד החינוך, והוא מומן בסיוע משרד החינוך.

משרד החינוך דיווח לכנסת כי בתקופת החירום הנוכחית, **מלחמת חרבות ברזל**, הוא פעל על מנת להרחיב את השירותים הפסיכולוגיים-חינוכיים בפרט עבור התלמידים המפונים. הוא עשה זאת בכמה דרכים, כגון העסקת פסיכולוגים חינוכיים במשרה מורחבת, ניווד פסיכולוגים חינוכיים מאזורים אחרים,³⁸ גיוס של כ-1,000 פסיכולוגים נוספים³⁹ והרחבת סלי תגבור⁴⁰ במימון המשרד.⁴¹

במענה על שאלות אשר נשאלו במהלך דיוני ועדת הכספים על הצעת חוק התקציב הנוסף לשנת הכספים 2024, נמסר ממשרד האוצר כי **הגדלת התקצוב למענים פסיכולוגיים במוסדות חינוך וברשויות המקומיות תיעשה כחלק מכלל התקציבים שאושרו למשרד החינוך במסגרת מענים להתמודדות עם מלחמת חרבות ברזל, לצד מענים תוספתיים אשר יינתנו במסגרת מנהלת תקומה**. הסכום המדויק שיוקצה למענים פסיכולוגיים יהיה בהתאם למדיניות משרד החינוך ומנהלת תקומה.⁴²

2.2 הרחבת שירותים

לפי מדיניות משרד החינוך, בהתאם לעמידה בתנאים מסוימים, השפ"ח יכול להרחיב ולהעמיק את השירותים הניתנים מטעמו במימון ייעודי של הרשות המקומית, של עמותות או של הורים. מתווה סל השירותים המורחב והגורמים המיישמים אותו מתואמים בכל שנה מחדש בין מנהל השפ"ח למנהל אגף החינוך ברשות. שירותים אלו נכללים בתוכנית העבודה של השפ"ח.⁴³

לפי הנהלים, השפ"ח ישאף לתת שירות זה באמצעות ניצול כוח אדם שברשותו. **תישמר הפרדה ברורה בין שעות העבודה השוטפות של הפסיכולוג בשפ"ח לעבודתו במסגרת הרחבת השירות**. ייתכנו מקרים שבהם יפעיל השפ"ח כוח אדם מקצועי חיצוני בכפיפות לפיקוחו המקצועי של מנהל השפ"ח ולהסדרים ברשות המקומית.

³⁸ יסכה מוניקנדס-גבעון, [שירותי פסיכולוגיה חינוכית בשגרה ובחירום](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 30 באוקטובר 2023.

³⁹ העובדים שגויסו הם פסיכולוגים חינוכיים שהגיעו לגיל פרישה או עובדים שהתבקשו לחזור ולסייע בעת החירום ועבדו במסגרת סלי התגבור, כל אחד בחלקיות משרה אחרת; טרם ידוע שיעור העובדים שישובו לעבודה סדירה וקבועה (לא רק בשעת החירום), וטרם ידוע היקף ההעסקה שלהם. הכנסת ה-25, דיון ועדת הבריאות, [הצעה דחופה לסדר-היום בנושא: הסכם השכר של הפסיכולוגים הציבוריים](#), 20 בדצמבר 2023; הכנסת ה-25, ועדת החינוך, התרבות והספורט, [הצעה לדיון מהיר בנושא נשירת תלמידים מפונים ממסגרות החינוך הזמניות](#), עמ' 17, 5 בפברואר 2024.

⁴⁰ במסגרת סלי תגבור ניתן מענה פסיכולוגי נוסף באמצעות עבודה לפי שכר שעתי, ראו כאן: הכנסת ה-25, דיון משותף לוועדת הבריאות ולוועדת החינוך, התרבות והספורט בנושא: תגבור מערך השירות הפסיכולוגי במערכת החינוך בעקבות מלחמת "חרבות ברזל", 27 בדצמבר 2023; הכנסת ה-25, דיון בוועדת החינוך, התרבות והספורט בנושא: תגבור השירות הפסיכולוגי בבתי ספר בעקבות מלחמת "חרבות ברזל", 27 בנובמבר 2023.

⁴¹ בהקצאה של כ-16 מיליון ש"ח: הכנסת ה-25, דיון משותף לוועדת הבריאות ולוועדת החינוך, התרבות והספורט בנושא: תגבור מערך השירות הפסיכולוגי במערכת החינוך בעקבות מלחמת "חרבות ברזל", 27 בדצמבר 2023.

⁴² דניאל בלנדה, רכז חינוך, אגף תקציבים, משרד האוצר, תשובה לוועדת הכספים, 12 במרץ 2024.

⁴³ משרד החינוך, חוזר מנכ"ל, [הוראת קבע מס' 0332, מתווה השירות הפסיכולוגי חינוכי](#), 8 באוגוסט 2022.

שירות פסיכולוגי
מורחב מאפשר
תגבור שירותים
פסיכולוגיים
במימון חיצוני,
כגון תוכניות למניעת
אלימות או למניעת
התאבדות

אופן ההפעלה, התעריפים ודרכי התשלום יתואמו בין מנהל השפ"ח לבעלי התפקידים ברשות המקומית בהתאם להנחיות שמפרסם מרכז השלטון המקומי ועל סמך תעריפי נציבות שירות המדינה. התשלום לפסיכולוג יתבצע דרך הרשות המקומית או דרך עמותה ציבורית באישור הרשות המקומית, כמפורט להלן:⁴⁴

א. שירות פסיכולוגי-חינוכי מורחב במימון ציבורי: שירות במימון ממסדי או ציבורי

כדוגמת רשות מקומית, גוף ציבורי, תוכניות לאומיות, פרויקטים של שפ"י ועמותות. השירותים שיכולים להינתן במסגרת זו הם אלה:

- הרחבת אוכלוסיות: שירות פסיכולוגי למסגרות חינוכיות של הגיל הרך – מתחת לגיל חובה, לבתי ספר תיכוניים ולמופנים על ידי שירותי הרווחה או על ידי גורמים אחרים ברשות המקומית.
- העמקת שירות קיים: היערכות והתערבויות פסיכולוגיות לילדים, ובכללם ילדים עם צרכים מיוחדים וילדים בסיכון, פיתוח ויישום של תוכניות התערבות וכל שירות נוסף שיש בו משום חריגה מהמכסות הנדרשות לפי חוזר מנכ"ל.

סל השירותים המורחב שמציעים חלק מהשפ"חים מבוסס בעיקר על תקציבי מדינה, כגון התוכנית הלאומית למניעת אובדנות, התוכנית הלאומית לילדים ולנוער בסיכון, תוכנית "מלקויות ללמידה", תוכניות הגפ"ן (גמישות פדגוגית ניהולית) כגון התוכנית למניעת אלימות ופרויקטים נוספים ביוזמת משרד החינוך.⁴⁵ לרשויות מקומיות יש אפשרות לתקצב תקן חלקי או מלא נוסף על תוכניות אלו. 18 תקנים מתוקצבים כך בכל הארץ.⁴⁶

לדברי איגוד מנהלי השפ"חים, לחינוך הקדם-יסודי לא מוקצים תקציבים מתוכנית הגפ"ן הרשותית;⁴⁷ לעמדתם, אומנם עבודה בתוכניות נוספות מאפשרת הגדלה והרחבה של המענים הפסיכולוגיים לילדים, להורים ולצוותים ללא עלות מצד מקבלי השירות או תמורת עלות נמוכה, אך יש לתקצב אוכלוסייה זו וגם להכיל את תקצוב התוכניות התוספתיות בבסיס התקציב ועבור כלל הרשויות המקומיות.⁴⁸ הדברים אמורים בייחוד בתוכניות כגון התוכנית הלאומית למניעת אובדנות, שבה השפ"ח הוא

⁴⁴ שם.

⁴⁵ חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה, שפ"י, משרד החינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 18 באוגוסט 2023; יונת בורנשטיין, יו"ר איגוד מנהלי השפ"חים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 23 ביולי 2023.

⁴⁶ חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה, שפ"י, משרד החינוך, הבהרות, שיחת טלפון, 27 בנובמבר 2023.

⁴⁷ יונת בורנשטיין, יו"ר איגוד מנהלי השפ"חים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 23 ביולי 2023; אילה בלוק, יו"ר מועצת הפסיכולוגים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 12 ביולי 2023.

⁴⁸ שם.

קוראשון של הערכה וטיפול, אך למרות חשיבות התוכנית בהצלחת חיים היא אינה פועלת בכל הרשויות המקומיות, ואין תקציב קבוע עבורה.⁴⁹

**שירות פסיכולוגי
משלים מאפשר
להורים לרכוש במחיר
נמוך שירותים
פסיכולוגיים שאינם
ניתנים במסגרת
הציבורית**

ב. שירות פסיכולוגי משלים במימון הורים: הורים יכולים לקבל שירותי הערכה והתערבות פסיכולוגית במימון עצמי בנושאים מסוימים, ובלבד שאין מדובר בילדים עם מוגבלות או בילדים בסיכון גבוה. השירות מיועד לתלמידים שלא המסגרת החינוכית מפנה אותם, למשל ילד ממשפחה המבקשת להיוועץ בשל משבר משפחתי, אך אין עדות לסיכון ולמצוקה נפשית הפוגעת בתפקוד.⁵⁰ הפסיכולוגים החינוכיים הנותנים את השירותים האלה כפופים לפיקוח השפ"ח, אך עבודתם אינה נכללת בתקינה אלא נחשבת למתן שירות מטעם הרשות המקומית. למשרד החינוך אין נתונים על היקף ההעסקה בשירותים המשלימים.⁵¹

השירותים האפשריים במסגרת זו הם אלה:

- הערכה פסיכולוגית במצבים האלה בלבד: הערכות פסיכולוגיות בשכבות הגיל שבהן לא מתקבל שירות פסיכולוגי-חינוכי במסגרות החינוכיות (כאמור, לא כולל ילדים עם מוגבלות וילדים בסיכון גבוה); הערכות פסיכולוגיות לשם הדלגה (כניסה לכיתה הגבוהה משכבת הגיל); הערכות פסיכולוגיות לשם שיבוץ ילדים מחוננים או מוכשרים במסגרות המתאימות להם; הערכות פסיכולוגיות לשם התאמות בדרכי למידה והיבחנות לתלמידים עם לקויות למידה בבתי ספר על-יסודיים.
- התערבות פסיכולוגית במתכונות אלו: טיפולים קצרי טווח וארוכי טווח, סדנאות והרצאות.

יודגש כי אף שהעבודה בסל המורחב והמשלים נפרדת לחלוטין מהעבודה בתקן, למנהל השפ"ח אחריות כוללת על כל הפעילות הנערכת בשפ"ח – בתקן, בתוכניות המורחבות במימון ציבורי ובשירותים הפסיכולוגיים המשלימים במימון ההורים.⁵² יתרונות וחסרונות של העבודה בשירותים המורחבים יוצגו בפרק 6.

⁴⁹ פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית, נייר עמדה בנושא מניעת אובדנות – תמצית תמונת מצב והצעות לחיזוק המערך, הוגש לוועדת הבריאות, 13 ביוני 2022.

⁵⁰ חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה, שפ"ח, משרד החינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 18 באוגוסט 2023.

⁵¹ שם.

⁵² משרד הפנים, מינהל השלטון המקומי, האגף לכוח אדם ושכר ברשויות המקומיות, אוגדן עיסוקים, מנהל שירות פסיכולוגי-חינוכי, 3 בפברואר 2014; יונת בורנשטיין, יו"ר איגוד מנהלי השפ"ח, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 23 ביולי 2023. אילה בלוק, יו"ר מועצת הפסיכולוגים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 12 ביולי 2023.

למרכז השלטון המקומי אין נתונים על מספר הפסיכולוגים המקבלים שכר נוסף תמורת עבודתם במסגרת השירות הפסיכולוגי המורחב והמשלים, וכן אין לו נתונים על גובה השכר.⁵³

2.3 תקצוב

תקצוב תקנים

משרד החינוך משתתף ב-68% מעלות התקן, והרשות המקומית מתקצבת את היתרה.⁵⁴ את כלל הפסיכולוגים החינוכיים המתוקצבים מעסיקה הרשות המקומית, לרבות פסיכולוגים בהתמחות. המתמחים עובדים בתחנות הקיימות לצד פסיכולוגים מוסמכים ומקבלים הדרכה וסיוע צמוד.⁵⁵

בשנת התקציב 2021⁵⁶ אושרו 2,319 תקנים;⁵⁷ מספר התקנים שאושרו בשנת 2021 דומה לסך התקנים שאוישו בפועל באוגוסט 2023, אך שונה ממספר התקנים הרצוי, כפי שיוצג בהמשך. ייתכן שהפער נובע מתת-איוש של התקינה הנמשך כבר כמה שנים, ולכן ממילא סך התקנים שאושרו דומה למצב הקיים בשטח, ולא לסך התקנים הרצוי.

בלוח 3 מוצגת עלות משרה חודשית של פסיכולוגים חינוכיים בינואר 2021, כפי שהיא מוצגת בפרסום האחרון של משרד החינוך בנושא זה. עלות השכר הממוצעת לפסיכולוג תלויה בגודל היישוב ובשטח הרשות המקומית, והיא חושבה לפי דרגה 43 בדירוג המח"ר עם 17 שנות ותק, לרבות זכויות סוציאליות ומע"מ, הוצאות רכב והוצאות מנהל ששיעורן 58.20%.⁵⁹

⁵³ מיכל מנגס, סמנכ"ל חינוך, רווחה וחברה, מרכז השלטון המקומי בישראל, תשובה על בקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 28 בספטמבר, 2023.

⁵⁴ משרד החינוך, מנהל כלכלה ותקציבים, [השתתפות משרד החינוך בתקציב הרשויות המקומיות והבעלויות](#), שנת הלימודים תשפ"א, 2021; חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה, שפ"י, משרד החינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 18 באוגוסט 2023.

⁵⁵ משרד החינוך, מנהל כלכלה ותקציבים, [השתתפות משרד החינוך בתקציב הרשויות המקומיות והבעלויות](#), שנת הלימודים תשפ"א, 2021. ⁵⁶ שם.

⁵⁷ 10.5 תקנים מוגדרים תקני בריאות מסיבות היסטוריות, ובגנים מעביר המשרד השתתפות של 75%. בתקנים אלו מועסקים פסיכולוגים מתמחים: חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה, שפ"י, משרד החינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 18 באוגוסט 2023.

⁵⁸ משרד החינוך, מנהל כלכלה ותקציבים, [השתתפות משרד החינוך בתקציב הרשויות המקומיות והבעלויות](#), שנת הלימודים תשפ"א, 2021.

⁵⁹ שם.

לוח 3: עלות משרה חודשית במחירי ינואר 2021, לפי גודל יישוב⁶⁰

גודל יישוב	עלות מלאה	השתתפות משרד החינוך
בערים שבהן יותר מ-100,000 תושבים	20,441	13,900
ביישובים שבהם 100,000 תושבים או פחות	21,144	14,378
ביישובים שבהם 25,000 תושבים לכל היותר או יישובים בעדיפות לאומית א'	21,649	14,721
מועצות אזוריות	23,322	15,860

לדברי פורום הארגונים, בדרך כלל מנהלי שפ"ח בינוני נמצאים בדרגה 42, ולכן הקצאת התקציב המוצגת בפרסום זה, המבוססת על דרגה 43 וותק של 17 שנה, אינה רלוונטית עבור מרבית הפסיכולוגים החינוכיים.

תקצוב שעות הדרכה

שעות הדרכה מוקצות בהמלצת הפסיכולוגים המחוזיים לפי צורכי השפ"חים על פי הקריטריונים האלה:⁶¹

שעות הדרכה מתוקצבות בתעריף הגבוה מהשכר השעתי הרגיל, והן מיועדות להדרכת מתמחים ולהתמקצעות מומחים

1. מספר הפסיכולוגים בשפ"ח ומעמדם המקצועי;
2. היות השפ"ח בעל מעמד "מוסד מוכר להתמחות חינוכית" מבחינת משרד החינוך;
3. מספר המדריכים המועסקים בשפ"ח בתקן;
4. קיומן של תוכניות ייעודיות של שפ"ח, כדוגמת מטיב"ה – טיפול בילדים עם בעיות התנהגות.

שעות ההדרכה ניתנות לשם הדרכת מתמחים והדרכת מדריכים. ההעסקה מתבצעת לפי ביצוע וכנגד קבלה. שעות ההדרכה מיועדות להתמקצעות ולעדכון ידע בתהליכי עבודה ובהבטחת תהליכי ההדרכה למתמחים. שעות הדרכה למדריכים המצויים בתהליך הסמכה להדרכה בפסיכולוגיה חינוכית, מיועדות גם לעדכון ולהשבחת ידע בתחומים מקצועיים הרלוונטיים לתפקיד בפסיכולוגיה החינוכית.⁶²

⁶⁰ כולל התייקרויות החזויות במהלך השנה, אך לא כולל הבראה וביגוד; הבראה וביגוד משולמים לעובדי הרשות המקומית נוסף על שיעור ההשתתפות (32%) של הרשות בשכר הפסיכולוגים החינוכיים: מיכל מנקס, סמנכ"ל חינוך, רווחה וחברה, מרכז השלטון המקומי בישראל, שיחת טלפון, 20 בפברואר 2024.

⁶¹ משרד החינוך, מינהל כלכלה ותקציבים, [השתתפות משרד החינוך בתקציב הרשויות המקומיות והבעליות](#), שנת הלימודים תשפ"א, 2021.

⁶² שם.

שעות הדרכה מוקצות ומועברות לרשויות המקומיות עבור עשרה חודשים, מספטמבר עד דצמבר ומינואר עד יוני. הרשות מחויבת לשלם על שעות ההדרכה ישירות למדריך בהתאם לתעריף השעתי שמגדיר שפ"י – 355 ש"ח לשעת הדרכה נכון לינואר 2021. הפסיכולוגים המחוזיים נדרשים לאשר את המדריכים, ומנהל השפ"ח נדרש להעביר דיווח רבעוני המפרט את השעות שמולאו ואת שמות המדריכים שמילאו אותן בצירוף העתקי קבלות על התשלום.⁶³ כפי שנראה בפרק הנתונים, יש מחסור במדריכים ובשעות הדרכה, לכן יש צורך במימון שעות הדרכה בנפרד מההקצאה הרגילה.⁶⁴

תקצוב עבור משרות לפסיכולוגים עולים

משרד החינוך מקצה תקנים זמניים לפסיכולוגים עולים לשם עידוד קליטת פסיכולוגים עולים בשפ"ח ברשויות המקומיות. בתקנים אלו משרד החינוך משתתף בעלות 75% ממשרת פסיכולוג. פסיכולוגים חינוכיים עולים משובצים בשפ"ח שבהם מתאפשרת חניכה מקצועית לתפקיד בהתאמה למערכת החינוך הישראלית. פסיכולוג חינוכי עולה נקלט בשפ"ח למשך שנה, ועומדת אפשרות להארכת שיבוצו על פי אישור אגף פסיכולוגיה בשפ"י. לא נקבע מספר תקנים עבור עולים.⁶⁵

2.4 תקינה

בחוזר מנכ"ל משרד החינוך⁶⁶ מוגדרת התקינה עבור ילדים מגיל שלוש עד גיל 18 בחינוך הרגיל ועד גיל 21 בחינוך המיוחד. מפתח התקינה מגדיר כמה פסיכולוגים יעבדו ברשות המקומית לפי כמות הילדים בכל קבוצת גיל במסגרות החינוך הרגיל והמיוחד.

מפתח התקינה

- פסיכולוג חינוכי לכל 500 ילדים בגיל הגן (שלוש עד שש) וכיתות א';
 - פסיכולוג חינוכי לכל 1,000 תלמידים בכיתות ב' עד י"ב;
 - פסיכולוג חינוכי לכל 300 תלמידים בחינוך המיוחד (גנים ובתי ספר לחינוך מיוחד וכיתות חינוך מיוחד במסגרות חינוך רגילות).
- על מנהל השפ"ח להקצות כ-20% מסך שעות התקינה הכלליות של השפ"ח לניהול, להפעלה ולפיתוח מקצועי של כלל הסגל בשפ"ח. שיעור ההקצאה להפעלה ייקבע לפי מאפייני השפ"ח ולפי כוח האדם המועסק בו. המנהל רשאי להקצות כ-10% מסך שעות התקן לפעולות ייחודיות

⁶³ שם.

⁶⁴ חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה, שפ"י, משרד החינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת – הבהרות, דוא"ל, 10 בינואר 2023.

⁶⁵ משרד החינוך, מינהל כלכלה ותקציבים, [השתתפות משרד החינוך בתקציב הרשויות המקומיות והבעלויות](#), שנת הלימודים תשפ"א, 2021.

⁶⁶ משרד החינוך, חוזר מנכ"ל, [הוראת קבע מס' 0332, מתווה השירות הפסיכולוגי חינוכי](#), 8 באוגוסט 2022.

כ-70% בלבד
מהתקנים עבור
פסיכולוגים חינוכיים
מאוישים, כלומר
תלמידים רבים אינם
יכולים לקבל מענה
פסיכולוגי-חינוכי

או להרחבה זמנית של שירותים שוטפים כגון פסיכותרפיה, סדנאות להורים וכדומה, על פי שיקול דעות ובתיאום עם מנהל אגף החינוך.⁶⁷ לדברי איגוד מנהלי השפ"ח, בכלל תקני השפ"ח יש גם תקן עבור מנהל ועבור מנכ"ל, לפיכך בפועל מספר הפסיכולוגים הפנויים לעבודה ישירה עם התלמיד, נמוך יותר. כמו כן, מפתח התקינה אחיד לכלל הרשויות בארץ, ומאפייני היישוב כגון מצבו החברתי-כלכלי או הימצאותו על קו התפר אינם מובאים בחשבון.⁶⁸

בשל המחסור באיוש תקנים עבור פסיכולוגים חינוכיים, כפי שצוין לעיל, בחוזר מנכ"ל מוסבר כי בשלב זה מפתח התקינה משמש כמפתח עבודה מומלץ לחלוקת הקצאת התקנים בין הרשויות המקומיות ובתוכן, ובעת הקצאת התקנים בפועל יש לכלול בשיקולים משתנים שאינם מובאים בחשבון במפתח התקינה:⁶⁹

א. יחס סביר בין צורכי האוכלוסייה למשאבים הציבוריים;

ב. הבחנה בין צורכי החינוך הרגיל לצורכי החינוך המיוחד;

ג. צרכים התפתחותיים ברצף הגיל;

ד. צרכים משתנים בהתאם לאזור (אזור סיכון ביטחוני, אזור מצוקה וכדומה) – ביישובי העוטף כל רשות המצליחה לגייס פסיכולוגים יכולה להעסיקם בחריגה מ-100% מהתקינה של הרשות.

כאמור, בחוזר מנכ"ל משרד החינוך⁷⁰ מודגש כי **למרות השאיפה המקצועית לספק שירותים עבור גילים שלוש עד 18 בחינוך הרגיל, בשלב זה על פי מדיניות המשרד, תקני הפסיכולוגים מוקצים עבור גילים חמש עד 15**. בכל הקצאה חדשה של תקנים יש לשאוף לתיקוני פערים במידת האפשר – כלומר התקינה נקבעת לפי מספר הילדים בני שלוש עד 18, אך בשל המחסור בפסיכולוגים בשירות הציבורי השירות בפועל ניתן ראשית לתלמידים בני חמש עד 15. רק אם הכיסוי מלא, השירות ניתן גם לקבוצות הגיל האחרות – 16 עד 18 ושלוש עד חמש.⁷¹ על פי האמור לעיל, **יש פער מובנה בין התקן המוגדר בחוזר המנכ"ל, לצרכים בשטח**.

קשיים נוספים שציין משרד החינוך נוגעים לצורך להתאים את התקינה לשינויים שחלו במערכת החינוך בשנים האחרונות. ראשית, **טרם הותאם מפתח התקינה לתיקון 11 לחוק החינוך המיוחד**;⁷² בעקבות התיקון חלה עלייה בהשתלבות תלמידי חינוך מיוחד בחינוך הרגיל, וחלה

⁶⁷ שם.

⁶⁸ יונת בורנשטיין, יו"ר איגוד מנהלי השפ"ח, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 23 ביולי 2023.

⁶⁹ משרד החינוך, חוזר מנכ"ל, הוראת קבע מס' 0332, [מתווה השירות הפסיכולוגי חינוכי](#), 8 באוגוסט 2022.

⁷⁰ שם.

⁷¹ חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה, שפ"י, משרד החינוך, שיחת טלפון, 27 בנובמבר 2023.

⁷² חוק חינוך מיוחד (תיקון מס' 11), התשע"ח-2018: על פי התיקון, הורים יכולים לבחור באיזה סוג מסגרת יקבל התלמיד סל חינוך מיוחד. תיקון זה הביא לשינוי ניכר – תלמידים רבים עברו ממסגרות החינוך המיוחד לכיתות רגילות בחינוך הרגיל. מעבר זה יצר עומס רב על מערכת החינוך הרגיל הן ברמה המקצועית בליווי השתלבות התלמיד והן ברמה המינהלתית בחובת השתתפות הפסיכולוגיות בוועדות סטטוטוריות. חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה, שפ"י, משרד החינוך, שיחת טלפון, 27 בנובמבר 2023.

מפתח התקינה אינו מותאם לעומסים שנוצרו בעקבות תיקון חוק החינוך המיוחד ובעקבות משברים מתמשכים בחברה בישראלית

עלייה במספר ועדות האפיון והזכאות שהפסיכולוגים החינוכיים חייבים להשתתף בהן. שינוי זה יצר עומס על הפסיכולוגים, והוא לא לווה בעיבוי המערך הפסיכולוגי, כנהוג במסגרות החינוך המיוחד (כאמור, בחינוך המיוחד התקן הוא פסיכולוג אחד ל-300 ילדים, ואילו בחינוך הרגיל התקן הוא פסיכולוג אחד ל-1,000 ילדים). מסיבה זו, **אם רשות מקומית מצליחה לגייס פסיכולוגים, היא יכולה להגיע לשיעור כיסוי של עד 125%.**⁷³

שנית, עומס המשימות המוטלות על הפסיכולוגים החינוכיים גדל בשנים האחרונות בייחוד לנוכח משבר הקורונה, אירועי טרור וסבבי לחימה, וביתר שאת מפרוץ מלחמת חרבות ברזל, הדורשת הרחבה מסיבית של השירותים הפסיכולוגים-חינוכיים.⁷⁴ גם בעניין זה מציין משרד החינוך כי נדרשת התאמה של מפתח התקינה על מנת לעמוד ביעדי השירות הפסיכולוגי-חינוכי, וכי יש לשים דגש על קבוצות הגיל שאינן מקבלות די שירותים.⁷⁵

ממשרד החינוך לא נמסר מה מפתח התקינה הראוי על מנת להתמודד עם האתגרים שצינו לעיל ומתי יפורסם מתווה חדש לפסיכולוגיה החינוכית.⁷⁶ בדיון על הנושא בוועדת החינוך ובוועדת הבריאות התבקש משרד החינוך לבדוק כיצד יש לתקן ולעדכן את מפתח התקינה הנוכחי.⁷⁷

מפתח התקינה לא שונה יותר מ-30 שנה, ובהינתן חלוקת התקנים בו כיום אין יכולת לתת מענה לתלמידי התיכון והגנים

מפתח התקינה לא שונה 30 שנה לפחות,⁷⁸ ונושא עדכון התקינה נדון עוד בשנת 2008.⁷⁹ בשנה זו התקבלה החלטת ממשלה להטיל על צוות בראשות נציג משרד החינוך בשיתוף נציג משרד האוצר ונציג המרכז לשלטון המקומי (להלן: הצוות) לבחון את מצב תקני הפסיכולוגים במערכת החינוך לנוכח ריבוי המשימות המוטלות עליהם, ולבחון סוגיות נוספות במערך הפסיכולוגיה החינוכית.⁸⁰ אומנם בשנים האחרונות חל גידול במספר מקומות ההוראה של הפסיכולוגיה החינוכית, וגידול זה הגביר את מספר המומחים,⁸¹ אך נראה כי בעיית תת-איוש התקינה נותרה על כנה.

⁷³ שם.

⁷⁴ הכנסת ה-25, ועדת החינוך, התרבות והספורט בשיתוף, הצעה לדיון מהיר: [תגבור השירות הפסיכולוגי בבתי הספר בעקבות המלחמה](#), 27 בנובמבר 2023.

⁷⁵ שם.

⁷⁶ בתשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת לא פורטו נושאים אלו.

⁷⁷ הכנסת ה-25, ועדת החינוך, התרבות והספורט בשיתוף ועדת הבריאות, הצעה לדיון מהיר 116 של חברי הכנסת מאיר כהן, קטי קטרין שטרית, סימון מושיאשווילי ומתן כהנא, [תגבור השירות הפסיכולוגי בבתי הספר בעקבות המלחמה](#), 19 בנובמבר 2023.

⁷⁸ חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה, שפ"י, משרד החינוך, שיחת טלפון, 27 בנובמבר 2023.

⁷⁹ מבקר המדינה העיר על נושא זה בשנת 2007 וציין כי משרד החינוך הכיר בריבוי המשימות של הפסיכולוגים והיה מודע לצורך בעדכון מפתח התקינה שנקבע דאז, לפני כ-20 שנה, אולם הוא לא פעל לעדכנו. מבקר המדינה, דוח 58 לשנת 2007 ולחשבונות שנת הכספים 2006, [השירות הפסיכולוגי-חינוכי](#), 20 במאי 2008. ראו גם: מריה רבינוביץ', [מחסור ביועצים ובפסיכולוגים חינוכיים במערכת החינוך](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 3 בפברואר 2010.

⁸⁰ החלטה 3641 (בק/45) של הממשלה ה-31, [השירות הפסיכולוגי-חינוכי](#), 22 ביוני 2008, עודכן: 18 בספטמבר 2017.

⁸¹ חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה, שפ"י, משרד החינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 31 במאי 2021.

לדברי איגוד מנהלי השפ"חים, הפורום ומועצת הפסיכולוגים⁸², **לא רק שבאמצעות מפתח התקינה הנוכחי אין יכולת לתת מענה לתלמידי הגנים והתיכונים, אלא שגם באמצעות התקינה הקיימת כבר אין יכולת לתת מענה ראוי לצרכים הפרטניים, המערכתיים והקהילתיים ההולכים וגוברים של התלמידים.** המערכת עסוקה בטיפול במקרים דחופים, ואינה פנויה לטיפול שגרתי ומניעתי, לכן פעמים רבות מצבים מחמירים והופכים למקרי סיכון חריפים. **מצב זה אף מחמיר בהינתן שכיום לא כל התקנים מאוישים, כפי שנציג בהמשך.** לדבריהם, יש לשנות את מפתח התקינה על מנת לאפשר מתן מענה מיטבי לאוכלוסיות שבאחריות השפ"ח הזקוקות למענה, לליווי ולתמיכה מקצועיים מתמשכים. הודגש כי מפתח התקינה החסר הוא גורם עיקרי לעומסים הגדולים המוטלים על הפסיכולוגים החינוכיים, והוא גורם עיקרי לשחיקה של פסיכולוגים חינוכיים. בעקבות כך הם עוזבים את העבודה במגזר הציבורי, איוש התקינה הקיימת לוקה בחסר, ובשל המחסור בכוח אדם נוצר עומס גדול יותר על הפסיכולוגים שעדיין עובדים במערכת הציבורית.⁸³

נציין כי לפי האיגוד הלאומי של פסיכולוגים חינוכיים בארצות הברית, יחס התקינה הראוי של פסיכולוגים חינוכיים הוא פסיכולוג חינוכי לכל 500 ילדים.⁸⁴ עם זאת, גם בארצות הברית יחס התקינה בפועל גבוה יותר – הממוצע בשנת 2021-2022 היה פסיכולוג חינוכי לכל 1,127 תלמידים.⁸⁵ בישראל אין כיום נתונים רשמיים על יחס התקינה בפועל. יתרה מכך, לא ידוע כמה תקנים הוקצו לגני הילדים.⁸⁶ היות שמפתח התקינה משתנה בין הגנים לבתי הספר ולחינוך המיוחד, ואין נתונים על חלוקת תקני הפסיכולוגים החינוכיים בין מסגרות אלו, בשלב זה אי-אפשר לחשב את יחס התקינה בפועל.⁸⁷

תת-איוש התקינה
אינו אחיד, ונראה
כי יש מחסור ניכר
ברשויות הערביות
והחרדיות

2.4.1 תת-איוש התקינה

כפי שנראה להלן בפרק הנתונים, **שיעור הכיסוי (כלומר האיוש) של התקנים חסר – 71% בלבד מהתקנים הקיימים מאוישים.** נוסף על כך נטען כי גם אילו אוישו כל התקנים, באמצעות התקינה הקיימת לא היה אפשר לתת מענה מספק על הצרכים הרבים של האוכלוסייה, בייחוד

⁸² שר הבריאות ממנה את המועצה על פי חוק, ותפקידה לייעץ לשר בענייני פסיכולוגיה.

⁸³ יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 11 באוגוסט 2023; אילה בלור, יו"ר מועצת הפסיכולוגים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 12 ביולי 2023; יונת בורנשטיין, יו"ר איגוד מנהלי השפ"חים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 23 ביולי 2023; חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה, שפ"י, משרד החינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 18 באוגוסט 2023.

⁸⁴ National Association of School Psychologists, [THE PROFESSIONAL STANDARDS](#) of the National Association of School Psychologists, 2020.

⁸⁵ National Association of School Psychologists, [Student to School Psychologist Ratio 2021-2022](#), Based on the US Department of Education Common Core of Data.

⁸⁶ בדוח מבקר המדינה צוין כי נתוני הכיסוי של מפתח התקינה משקפים את כלל המסגרות, וכי אין הבחנה בין גנים לבתי ספר: דוח שנתי של מבקר המדינה, ["ישום רפורמות וצמצום פערים בחינוך לגיל הרך – ביקורת מעקב"](#), 10 במאי 2022.

⁸⁷ שם.

ברשויות שבהן שיעור גבוה של חרדים ושל ערבים.⁸⁸ מבקר המדינה אף התריע על כך בהקשר למחסור בפסיכולוגים חינוכיים בגנים בעיקר במחוז ירושלים ובפרט במזרח העיר וכן במחוז דרום – מחוזות שבהם שיעור הגנים בחברה החרדית ובחברה הערבית גדול במיוחד.⁸⁹

נדגיש כי לפי חוזר מנכ"ל משרד החינוך, השירות הפסיכולוגי-חינוכי ניתן לכלל התלמידים במערכת החינוך, כך גם בנתונים שהוצגו בדוח מבקר המדינה – מוצגים נתוני הכיסוי של פסיכולוגים חינוכיים לרבות במוסדות המחוז החרדי, הכולל תלמידים במוסדות מוכרים שאינם רשמיים.⁹⁰

מלבד סוגיית השכר שתוצג בהמשך, נציג להלן את הסיבות העיקריות לתת-האיוש כפי שנמסרו ממשרד החינוך ומארגונים העוסקים בנושא.

סיבות לתת-איוש שנמסרו ממשרד החינוך

תחרות בין השפ"חים על גיוס עובדים: בשנים האחרונות יש מחסור גדול בפסיכולוגים חינוכיים. בעקבות כך התחרות בין השפ"חים על כוח אדם גדלה, ופסיכולוגים פונים לשפ"חים שהרשות מפעילה בתנאים משופרים, כגון מבנה שפ"ח ראוי ונעים, מימון יציאה לכנסים, ימי עיון והשתלמויות, מימון הוצאות רכב ותשלום שעות נוספות ויחס כללי חיובי מצד הרשות לשפ"ח ולעובדיו. כך שפ"חים ברשויות חזקות יכולים למשוך יותר פסיכולוגים חינוכיים ובעיקר מתמחים, ובשל כך שיעור התקינה במקומות אחרים נמוך יותר.⁹¹

כחלק מהתחרות בין השפ"חים על כוח אדם ניכרת העדפת שפ"חים שבהם אפשר להתפתח מקצועית הן במעלה סולם הדרגות⁹² הן בעבודה עם אוכלוסיות מגוונות. גורם זה אף הוא מקור למשיכת עובדים ברשויות שבהן העבודה מגוונת יותר.⁹³

מחסור בשפ"חים המאפשרים להדרכת מתמחים: לא בכל השפ"חים אפשר להעסיק מתמחים. שפ"ח המעוניין להעסיק מתמחים נדרש לקבל את אישור משרד הבריאות, כמפורט בהמשך. שפ"חים שאינם מוסדות מוכרים להתמחות פחות אטרקטיביים עבור פסיכולוגים, כיוון שהם אינם

תחרות בין השפ"חים,
מחסור במדריכים
ומחסור בפסיכולוגים
חינוכיים בחברה
החרדית והערבית
תורמים לתת-איוש
התקינה

⁸⁸ חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה, שפ"י, משרד החינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 18 באוגוסט 2023; יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 11 באוגוסט 2022.

⁸⁹ דוח שנתי של מבקר המדינה, ["ישום רפורמות וצמצום פערים בחינוך לגיל הרך – ביקורת מעקב"](#), 10 במאי 2022.

⁹⁰ שם, עמ' 416. על פי דוח מבקר המדינה משנת 2008, משקבע המשרד שעל השפ"חים לתת שירות למוסדות מוכרים שאינם רשמיים, עליו לנקוט את הפעולות הנדרשות כדי להבטיח שהשירות יינתן להם: מבקר המדינה, דוח 58 לשנת 2007 ולחשבונות שנת הכספים 2006, [השירות הפסיכולוגי-חינוכי](#), 20 במאי 2008, עמ' 798.

⁹¹ חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה, שפ"י, משרד החינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 18 באוגוסט 2023.

⁹² בשפ"חים גדולים יש אפשרות להתקדם לתפקידי הדרכה, סגנות וכדומה.

⁹³ חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה, שפ"י, משרד החינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 18 באוגוסט 2023.

יכולים להתמחות בהם או להדריך בהם, ובכך נמנע מהם תגמול על שעות הדרכה. בעיה זו נפוצה יותר בשפ"חים קטנים בפריפריה הגיאוגרפית. פתרון אחד שנמצא לבעיה זו הוא לאחד שפ"חים קטנים על מנת לאפשר העסקת מתמחים תחת המטריה הרחבה של אגד השפ"חים.⁹⁴

מחסור גדול בפסיכולוגים חינוכיים חרדים ודוברי ערבית היכולים לעבוד בחברה החרדית ובחברה הבדואית בדרום, בהתאמה: לפי משרד החינוך, סיבה אחת למחסור זה היא חוסר הנגישות של סטודנטיות מהחברה הערבית להשכלה גבוהה; סיבה שנייה למחסור זה היא הפרדה מגדרית בלימודים הנדרשת בחלק מהאוכלוסייה החרדית אף שאינה נדרשת בכל מוסדות הלימוד – בשל הגבלה זו מצטמצם מספר המוסדות האקדמיים שבהם אפשר ללמוד פסיכולוגיה חינוכית, ובהתאם לכך מצטמצם מספר הבוגרים והבוגרות.⁹⁵

בתשובת משרד החינוך⁹⁶ על מסקנות דיון בוועדות הכנסת⁹⁷ בדבר הצורך בחיזוק השפ"ח ובהנגשתו בחברה הבדואית צוין כי מפרוץ מלחמת חרבות ברזל הורחבה באמצעות סלי תגבור העבודה הפסיכולוגית, המערכתית והטיפולית באל-קסום, בכסייפה, בנווה מדבר, בערערה בנגב, ברהט ובשגב שלום.⁹⁸ נוסף על כך, בשפ"חים ברהט, באל-קסום ובנווה מדבר מופעלת תוכנית לטיפול קבוצתי לילדים עם קשיי התנהגות והדרכה לצוותי הוראה וחינוך ולהורים; לחברה הערבית הותאמו תוכניות לקידום חוסן של בני נוער בהנחיית יועצת בית הספר: תוכנית מאגרי כוח של שיעורי כישורי חיים ומתווים לשיח רגשי עם תלמידים על תכנים קשים, על כאב נפשי ועל אובדן.

חסר ניכר בפסיכולוגים חינוכיים בירושלים: בעיר ירושלים אחוז הכיסוי הוא 45%. על פי הסבר המשרד, ייתכן שהסיבה למצב זה היא שיחסית לצרכים מגמת לימוד הפסיכולוגיה החינוכית באוניברסיטה העברית היא קטנה, תלמידים מהצפון הולמדים בה חוזרים לצפון בתום הלימודים, ואין די עובדים המגיעים לעבוד במזרח ירושלים. כמו כן, בירושלים אין מכללות שבהן אפשר ללמוד תואר שני בפסיכולוגיה חינוכית, וכך עתודת הסטודנטים להתמחות נמוכה יחסית לרשויות גדולות אחרות דוגמת תל אביב יפו, שבה נוסף על אוניברסיטת תל אביב אפשר ללמוד במכללת תל אביב יפו, המזינה את הרשויות באזור.⁹⁹

⁹⁴ שם.

⁹⁵ שם.

⁹⁶ חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה, אגף בכיר שירות פסיכולוגי-ייעוצי, משרד החינוך, התייחסות להחלטות הוועדות המיוחדות: זכויות הילד, צמצום פערים חברתיים בפריפריה וחיזוק ופיתוח הנגב והגליל, 18 בינואר 2024.

⁹⁷ פניית ח"כ אברהם בצלאל, יו"ר הוועדה המיוחדת לצמצום הפערים החברתיים בפריפריה, ח"כ מיכאל ביטון, יו"ר הוועדה המיוחדת לחיזוק ופיתוח הנגב והגליל, וח"כ אלי דלל, יו"ר הוועדה המיוחדת לזכויות הילד, לשרי ממשלה בנושא מענים לצרכים דחופים של החברה הבדואית בכפרים שאינם מוכרים בנגב נוכח מלחמת חרבות ברזל, סיכום דיון, 6 בדצמבר 2023.

⁹⁸ תוספת שעות על התקן הקיים.

⁹⁹ חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה, שפ"י, משרד החינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, פגישה, 27 באוקטובר 2023.

מלבד הצורך בהעלאת שכר הפסיכולוגים החינוכיים, שנדון בו בהמשך, משרד החינוך לא ציין בתשובתו אם אפשר לנקוט צעדים נוספים על מנת להתמודד עם הקושי באיוש התקנים, בעזיבת מומחים ומדריכים, בעומס עליהם ובתמהיל העבודה שלהם.¹⁰⁰

סיבות נוספות לתת-איוש שצינו הארגונים העוסקים בתחום

עומסי עבודה: כפי שיוצג בהמשך, עומס העבודה על פסיכולוגים חינוכיים גבוה מאוד; עומס זה מגביל את יכולתם לתת מענה הולם לצרכים פרטניים ומערכתיים ולהקדיש את הזמן לאיתור מוקדם ולמניעה. למשל, הוסבר כי כאשר פסיכולוג חינוכי נאלץ לבסוף להפנות תלמיד לאשפוז פסיכיאטרי¹⁰¹ כיוון שלא ניתן לו מענה פסיכולוגי מספק בקהילה קודם לכן ובשל כך הורע מצבו – נוצר תסכול רב עד כדי עזיבת המערכת הציבורית.¹⁰²

נוסף לכך, הכיסוי החלקי יוצר עומס רב על המתמחים ופוגע ביכולתם לתת מענה מיטבי לילדים, למשפחות ולצוותים חינוכיים. עומס זה יוצר מתח בין צורכי האוכלוסייה, המסגרות והקהילה לדרישות ההתמחות. העומס יוצר שחיקה ומביא מומחים ומדריכים לעזוב, ומצב זה מהווה סכנה לקיומם של מקומות התמחות. לפיכך, ייתכן **שעתודת המדריכים האמורה להכשיר את הדורות הבאים של הפסיכולוגים החינוכיים הולכת ומצטמצמת**, ובשל כך עלול להיווצר מחסור בפסיכולוגים חינוכיים בהמשך גם במגזר הפרטי.¹⁰³

חוסר במנהלי שפ"חים: נטען כי **מצוקת כוח האדם, עומס הפניות וריבוי התפקידים לצד שכר שאינו מתגמל יוצרים שחיקה ותסכול רב בקרב מנהלים, ואלה הגורמים המרכזיים לעזיבת מנהלי השפ"חים ולחוסר נכונות של פסיכולוגים לעסוק בתפקיד זה מלכתחילה.**¹⁰⁴ לעיתים מתמנה לבסוף בלית ברירה פסיכולוג שאינו במעמד מדריך, ובשל כך אי-אפשר להקנות לשפ"ח מעמד של מוסד מוכר להתמחות¹⁰⁵ ובכך מצטמצם מספר הפסיכולוגים שיכולים לעבוד בו.¹⁰⁶ לדברי איגוד מנהלי השפ"חים, **שדרת ההובלה של השפ"חים הולכת ומתרוקנת, וגוברת הסכנה שמנהלים נוספים יעזבו ואיתם הידע והניסיון שנצברו לאורך שנים.**¹⁰⁷

¹⁰⁰ בתשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת לא פורטו נושאים אלו.

¹⁰¹ בתוכנית הלאומית למניעת אובדנות, כאשר יש איום ממשי באובדנות מצד התלמיד, יפנה הפסיכולוג את התלמיד לבדיקת אובדנות שיערוך פסיכולוג קליני מומחה או פסיכיאטר לילדים ולנוער במרפאת בריאות הנפש או במיון פסיכיאטרי. חוזר מנכ"ל משרד החינוך, **אובדנות ילדים ובני נוער – מניעה והתערבות**, 31 ביולי 2023.

¹⁰² יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 11 באוגוסט 2023; אילה בלוק, יו"ר מועצת הפסיכולוגים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 12 ביולי 2023.

¹⁰³ אילה בלוק, יו"ר מועצת הפסיכולוגים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 12 ביולי 2023.

¹⁰⁴ יונת בורנשטיין, יו"ר איגוד מנהלי השפ"חים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 23 ביולי 2023.

¹⁰⁵ אילה בלוק, יו"ר מועצת הפסיכולוגים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 12 ביולי 2023.

¹⁰⁶ אפרת ליה שחק, **התערבות טיפולית: איך להציל את מערך הפסיכולוגיה הציבורית בישראל**, החזית החברתית, קרן ברל כצנלסון ופורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית, פברואר 2023.

¹⁰⁷ יונת בורנשטיין, יו"ר איגוד מנהלי השפ"חים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 23 ביולי 2023.

שחיקה, עומס, חוסר במדריכים ומנהלי שפ"חים מקשים על הפסיכולוגים החינוכיים בעבודתם ומובילים לתסכול ולייאוש מהמערכת הציבורית

**יש הסכמה גורפת
כי שכר נמוך ותנאי
עבודה שאינם
מתגמלים הם מן
הסיבות העיקריות
לתת-איוש התקינה**

ממצאי סקר שערך פורום הארגונים חיזקו את הטענות האלה; כדי להעריך את המחסור בפסיכולוגים בשירות הציבורי ובכלל בשפ"חים ערך פורום הארגונים בנובמבר 2021 סקר בקרב מנהלי שפ"חים, וממנו עלה שכשליש מהמנהלים (35%) מדווחים על ירידה באיוש תקנים יחסית לשנתיים שקדמו לסקר, 43% מהם ציינו כי לא חל שינוי, ו-23% ציינו כי חל שיפור. לדברי הפורום, שיעור הפער בין קליטת פסיכולוגים חדשים לעזיבת פסיכולוגים ותיקים הוא 16%.¹⁰⁸

שכר נמוך ותנאי עבודה שאינם מתגמלים: השכר הנמוך ותנאי העבודה שאינם מתגמלים הם מהגורמים העיקריים שבגינם פסיכולוגים רבים נאלצים לעזוב את השירות הציבורי; רבים מהם נאלצים לעבוד במשרות חלקיות כדי להצליח לפרנס את משפחותיהם באמצעות מעבר לעבודה פרטית.¹⁰⁹ **הודגש כי פסיכולוגים מוכנים לעבוד תמורת שכר נמוך מהמקובל במגזר הפרטי, אך כיוון שהשכר במערכת הציבורית כה נמוך כיום, הוא אינו מאפשר להם להשתכר למחייתם.**¹¹⁰ בסקר שערך פורום הארגונים בנושא ב-23 ביולי 2023 עולה כי 37% מהפסיכולוגים החינוכיים שעבדו בשפ"ח במשרה חלקית לפחות, הביעו נכונות להמשיך בעבודה בשירות הציבורי במידה רבה או במידה רבה מאוד. שיעור זה נמוך ב-8% משיעור הנכונות לעבוד בשירות הציבורי שנמדד שנתיים קודם לכן, ביוני 2021.¹¹¹

**טרם יישום תוכנית
חירום לאומית
לבריאות הנפש
קבע משרד האוצר
מתווה מענקים
לעידוד הרחבת איוש
תקני פסיכולוגים
במערכת הבריאות;
מתווה דומה לא הוצע
לפסיכולוגים חינוכיים**

המשיבים ציינו כמה סיבות לחוסר הנכונות לעבוד בשירות הציבורי: 92% מהמשיבים ציינו כי שכר נמוך הוא הסיבה המרכזית שבגללה הם אינם מעוניינים לעבוד בשירות הציבורי, ו-65% מהם ציינו שעומס עבודה הוא סיבה נוספת לכך. סיבות נוספות שציינו הן שחיקה (48% מהמשיבים); מחסור באפשרויות קידום (26% מהמשיבים); ומחירים נפשיים או משפחתיים גבוהים (26%). נציין כי נתונים אלו דומים לנתונים שעלו בנוגע לכלל הפסיכולוגים, והם אינם ייחודיים לפסיכולוגים בשירות החינוכי.¹¹²

אי-יישום תוכנית חירום לאומית לבריאות הנפש לילדים ולבני נוער: בפברואר 2022 הכריז משרד החינוך, משרד הבריאות ומשרד הרווחה על יוזמה משותפת להקמת תוכנית לאומית לבריאות הנפש.¹¹³ התוכנית הייתה אמורה להביא ליצירת מענים תוספתיים ולמלא את החסר

¹⁰⁸ יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 11 באוגוסט 2023.

¹⁰⁹ יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 11 באוגוסט 2023; אילה בלוך, יו"ר מועצת הפסיכולוגים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 12 ביולי 2023.

¹¹⁰ אפרת ליה שחק, [התערבות טיפולית: איך להציל את מערך הפסיכולוגיה הציבורית בישראל](#), החזית החברתית, קרן ברל כצנלסון ופורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית, פברואר 2023.

¹¹¹ יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 11 באוגוסט 2023.

¹¹² שם.

¹¹³ משרד הבריאות, משרד הרווחה והביטחון החברתי ומשרד החינוך, תוכנית חירום לאומית – מענה נפשי לילדים ונוער בקורונה, מצגת, 2022; ורד וינדמן, מנכ"לית המועצה לשלום הילד, עו"ד ד"ר עדית סרגוסטי, מנהלת תחום יישום מדיניות, "בזכות", המרכז לזכויות אדם

בתחום האיתור המוקדם והמניעה וכן בתחום הטיפול בקהילה. **בתוכנית הוצע לאמץ מערכת תמריצים לפסיכולוגים שיתחייבו לעבוד במשרה מלאה בשירות הציבורי.** התמריצים גדלים ככל שמספר שנות ההעסקה שהפסיכולוג מתחייב אליהן הוא גדול. העלות המוערכת של התוכנית היא 85 מיליון ש"ח לשנה בשלב הפיילוט וב-170 מיליון ש"ח לשנה בטווח הרחוק. דיונים בנושא התקיימו גם בכנסת הנוכחית (ה-25).¹¹⁴ לדברי פורום הארגונים,¹¹⁵ על אף ההכרה של כל הגורמים המקצועיים בצורך הדחוף בהוצאתה של התוכנית לפועל היא טרם תוקצבה, ולכן לא הוצאה לפועל.¹¹⁶

בדצמבר 2023 פרסמו משרד האוצר, משרד הבריאות והסתדרות מתווה מענקים לפסיכולוגים במערכת הבריאות הציבורית. כאמור, המתווה גובש כחלק מהתוכנית הלאומית לבריאות הנפש ונועד לספק פתרון מיידי אתגרי מערכת הבריאות. על פי המתווה, לפסיכולוגים במערכת הבריאות שיתחייבו להישאר במערכת הציבורית יינתן מענק, ויינתן מענק נוסף לשם עידוד פסיכולוגים להרחבת היקף משרתם במגזר הציבורי. כמו כן, הוסכם לתת מענק גיוס לפסיכולוגים שייקלטו לראשונה במערכת הבריאות הציבורית בתקופת המתווה. בפרסום המתווה צוין כי יימשכו הדיונים בין הצדדים כדי להגיע להסכם קיבוצי ייעודי לכלל הפסיכולוגים במגזר הציבורי.¹¹⁷ **מתווה זה אינו חל על פסיכולוגים במערכת החינוך.**¹¹⁸

של אנשים עם מוגבלויות וארגונים נוספים, מכתב לשר החינוך, לשר הרווחה והביטחון החברתי ולשר הבריאות בנושא: [תקצוב תוכנית החירום הלאומית לבריאות הנפש לילדים ונוער](#), 16 במרץ 2023.

¹¹⁴ למשל ראו: הכנסת ה-25, ועדת הבריאות, התוכנית הלאומית לחוסן ובריאות הנפש – ישיבת מעקב, 29 בנובמבר 2023, ו-הכנסת ה-25, ועדת החינוך, התרבות והספורט בשיתוף ועדת הבריאות, הצעה לדיון מהיר בנושא: תגבור השירות הפסיכולוגי בבתי הספר בעקבות המלחמה, 27 בנובמבר 2023.

¹¹⁵ יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 11 באוגוסט 2023.

¹¹⁶ ורד וינדמן, מנכ"לית המועצה לשלום הילד, עו"ד ד"ר עדית סרגוסטי, מנהלת תחום יישום מדיניות, "בזכות", המרכז לזכויות אדם של אנשים עם מוגבלויות וארגונים נוספים, מכתב לשר החינוך, לשר הרווחה והביטחון החברתי ולשר הבריאות בנושא: [תקצוב תוכנית החירום הלאומית לבריאות הנפש לילדים ונוער](#), 16 במרץ 2023. התקיימו מספר דיונים בנושא זה למשל ראו: הכנסת ה-25, ועדת הבריאות, הצגת התוכנית הלאומית לחוסן ובריאות נפשית בישראל, 13 בנובמבר 2023.

¹¹⁷ ההסתדרות – הבית של העובדים בישראל, הודעה לתקשורת, [מתווה מענקים לפסיכולוגים במערכת הבריאות הציבורית](#), 13 בדצמבר 2023.

¹¹⁸ לתגובת מרכז השלטון המקומי (ולתגובת משרד החינוך) על הנושא ראו: פרק השכר.

3. נתונים

בפרק זה שני חלקים: בחלק הראשון יוצגו נתונים כלליים על פסיכולוגים חינוכיים הנוגעים למספר המומחים והמדריכים ולמאפיינים מגדריים וחברתיים-כלכליים שלהם (תת-פרק 3.1); בחלק השני יוצגו נתונים על פסיכולוגים בשירות הפסיכולוגי-חינוכי ועל שיעור איוש התקינה (תת-פרק 3.2).

3.1 פסיכולוגים חינוכיים מומחים

הנתונים בפרק זה מתייחסים לכלל הפסיכולוגים החינוכיים ללא פילוח מספר העובדים במגזר הציבורי בשפ"ח, במגזר הפרטי או בעבודה המשלבת בין המגזר הפרטי למגזר הציבורי. להלן יוצגו נתונים המבוססים על פנקס הפסיכולוגים, שבו מרוכז מידע על כלל הפסיכולוגים הרשומים. מי שסיים תואר שני בפסיכולוגיה לרבות מתמחים יכול להירשם כפסיכולוג בפנקס הפסיכולוגים. מתמחה אינו מוגדר לפי תחום ההתמחות שלו, לכן בפנקס הפסיכולוגים אין נתונים על מספר המתמחים בפסיכולוגיה חינוכית. מתמחה שסיים את התמחותו יוגדר בפנקס כמומחה באחד מתחומי ההתמחות המוכרים במשרד הבריאות.

מנתונים שמסר משרד הבריאות¹¹⁹ לבקשתנו עולה כי **בשנת 2023 היו רשומים בפנקס 3,236 מומחים בפסיכולוגיה חינוכית**, מהם 776 (25%) בגיל פרישה.¹²⁰

למשרד הבריאות אין מידע בנוגע למספר המתמחים בפסיכולוגיה חינוכית.

לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה,¹²¹ בדצמבר 2022 2,963 פסיכולוגים חינוכיים היו רשומים בפנקס הפסיכולוגים – 18% מהפסיכולוגים הרשומים בפנקס (להלן לוח 3).¹²² כל הפסיכולוגים המועסקים בתקני משרד החינוך בשפ"ח רשומים בפנקס הפסיכולוגים, בין שהם מתמחים ובין שהם מומחים. מתמחים בפסיכולוגיה חינוכית אינם רשומים כפסיכולוגים חינוכיים.¹²³

¹¹⁹ מירי כהן, מנהלת תחום בכיר, קשרי ממשל ותוכניות לאומיות, משרד הבריאות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 27 ביוני 2023.

¹²⁰ לצורך מסמך זה נקבע גיל 67 כגיל פרישה אצל נשים ואצל גברים.

¹²¹ עמוס מסיקה, תחום בכיר השכלה גבוהה ומדע, אגף חינוך וחברה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 18 ביולי 2023.

¹²² יש הבדל קטן בין נתוני הלמ"ס לנתוני משרד הבריאות בשל הפערים בתאריכי איסוף הנתונים.

¹²³ חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה חינוכית, שירות פסיכולוגי-ייעוצי, שיחת טלפון, 22 ביוני 2022.

לוח 3: מספר פסיכולוגים הרשומים בפנקס הפסיכולוגים, דצמבר 2022¹²⁴

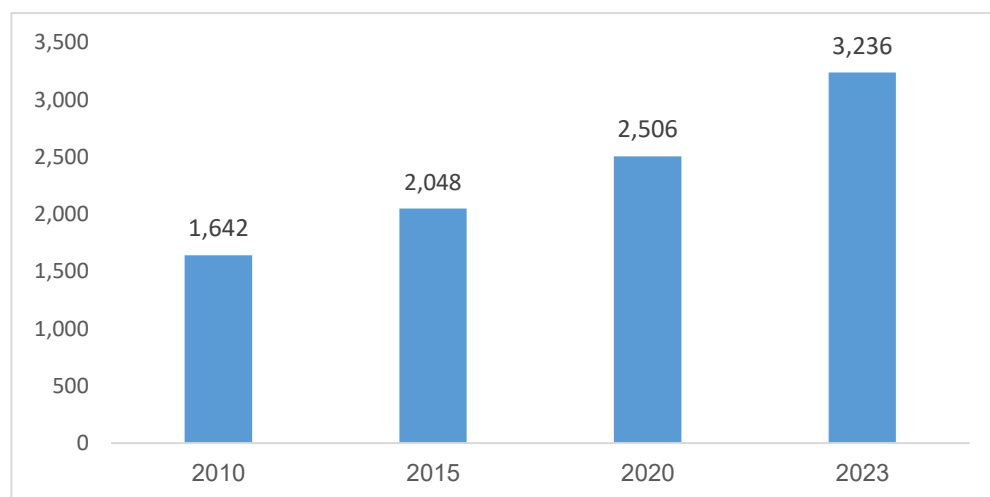
סוג התמחות	מספר רשומים	שיעור
פסיכולוגים ללא התמחות	7,055	42%
התמחות אחרת	6,555	40%
פסיכולוגיה חינוכית	2,963	18%
סך הכול	16,573	100%

יותר ממחצית
הפסיכולוגים
מומחים; בפנקס
הפסיכולוגים אין
נתונים על מספר
המתמחים ובאילו
התמחויות

מהנתונים אפשר ללמוד כי בדצמבר 2022 58% מהרשומים בפנקס הפסיכולוגים היו פסיכולוגים מומחים, וכשליש מהם היו פסיכולוגים חינוכיים מומחים. מספר זה אינו כולל מתמחים, ולכן הוא נמוך ממספר הפסיכולוגים החינוכיים המועסקים במשרד החינוך, כפי שנראה בהמשך.

לפי נתוני משרד הבריאות בשנת 2021, 27% מכלל המומחים בפסיכולוגיה היו מומחים בפסיכולוגיה חינוכית, והיתר – בתחומים אחרים.¹²⁵ בתרשים 6 מוצג מספר המומחים בפסיכולוגיה חינוכית בשנים נבחרות בין 2010 ל-2023, שעבורן פורסמו נתונים.¹²⁶

תרשים 1: מספר מומחים בפסיכולוגיה חינוכית בשנים נבחרות

מספר הפסיכולוגים
עולה בהתמדה,
ועלייתו בשנים
האחרונות
חדה אף יותר

¹²⁴ עמוס מסיקה, תחום בכיר השכלה גבוהה ומדע, אגף חינוך וחברה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 18 ביולי 2023.

¹²⁵ להרחבה בנושא ראו: אהרון בלנק, [שירותי הפסיכותרפיה במערכת הבריאות הציבורית בישראל בדגש על שירותי פסיכולוגיה](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 16 במאי 2023.

¹²⁶ משרד הבריאות, אגף המידע, חטיבת טכנולוגיות רפואיות, מידע ומחקר, אגף למקצועות רפואיים, מערך הפסיכולוגיה, מינהל הסיעוד, [כוח אדם במקצועות הבריאות 2021](#), עמ' 179–199, נובמבר 2022. הנתונים עבור שנת 2023 התקבלו בדוא"ל ממירי כהן, מנהלת תחום בכיר, קשרי ממשל ותוכניות לאומיות, משרד הבריאות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 18 בינואר 2024.

בתרשים אפשר לראות כי בין 2010 ל-2020 חלה עלייה מתונה במספר הפסיכולוגים המומחים, ובין 2020 ל-2023 העלייה הייתה חדה יותר.¹²⁷

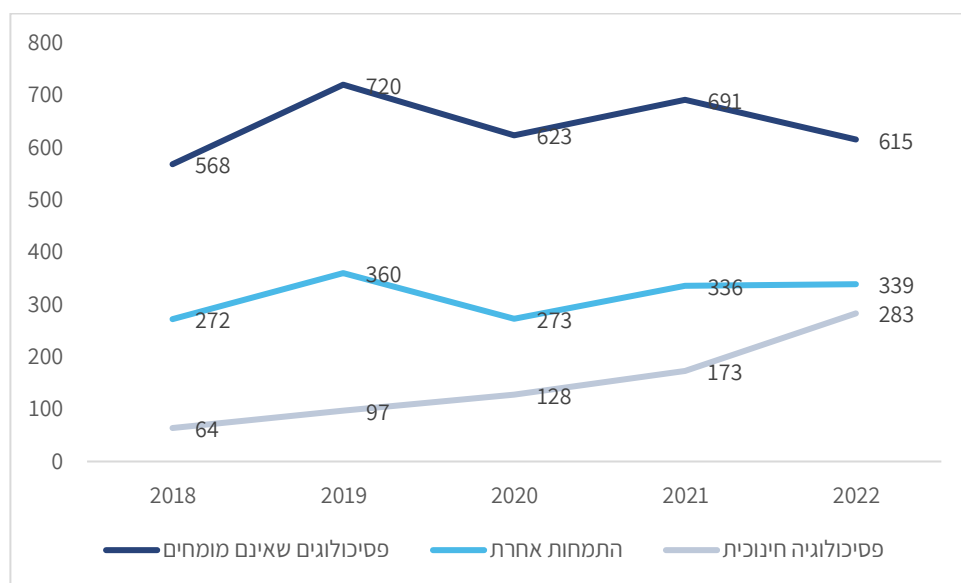
נרשמים חדשים

בתרשים 2, המבוסס על נתוני הלמ"ס, אפשר לראות כי בשנת 2022 נרשמו 283 פסיכולוגים שסיימו התמחות בפסיכולוגיה חינוכית, 339 פסיכולוגים שסיימו התמחות בתחום אחר¹²⁸ ו-615 פסיכולוגים שנרשמו כפסיכולוגים ואין להם תואר מומחה¹²⁹.

תרשים 2: מספר פסיכולוגים שנרשמו לראשונה במעמד מומחה או אחר, 2018-2022

בכל אחת מהשנים האחרונות סיימו כ-300 פסיכולוגים חינוכיים את התמחותם. מספר המסיימים נמצא במגמת עלייה מתמדת

עולה גם שיעור הפסיכולוגים החינוכיים שיש להם התמחות נוספת

מהנתונים אפשר ללמוד כי בכל אחת מחמש השנים האחרונות חל גידול של 32%-64% במספר מסיימי התמחות בפסיכולוגיה חינוכית יחסית לשנה הקודמת. בקרב מסיימי התמחות אחרת או פסיכולוגים ללא התמחות, המגמה אינה אחידה. עוד אפשר ללמוד כי שיעור מסיימי התמחות בפסיכולוגיה חינוכית מכלל מסיימי התמחות עלה בחמש השנים האחרונות; בשנת 2018 שיעור זה היה 19% מכלל מסיימי ההתמחות, ואילו בשנת 2022 שיעור המסיימים היה 45%. נציין כי לדברי משרד החינוך, שיעור הגידול במספר הפסיכולוגים שסיימו התמחות חינוכית קשור לפתיחת מסגרות אקדמיות נוספות להוראת פסיכולוגיה חינוכית בשנים האחרונות.¹³⁰

¹²⁷ מירי כהן, מנהלת תחום בכיר, קשרי ממשל ותוכניות לאומיות, משרד הבריאות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 27 ביוני 2023.

¹²⁸ שנת הרישום נקבעה לפי המומחיות הראשונה שלהם.

¹²⁹ לא כל הפסיכולוגים הנרשמים בפנקס הפסיכולוגים עוברים התמחות.

¹³⁰ חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה, שפ"י, משרד החינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 31 במאי 2021.

לפי נתוני משרד הבריאות בשנת 2022 ניתנו 278 רישיונות חדשים בהתמחות בפסיכולוגיה חינוכית – 44% מכלל הרישיונות החדשים בכלל ההתמחויות באותה שנה (633);¹³¹ בשנת 2023 חלה עלייה של כ-11% במספר התעודות של מומחיות חינוכית שהונפקו (308); שיעור המומחים החינוכיים החדשים באותה שנה היה 48% מכלל מקבלי התעודות החדשות באותה שנה (641).

מומחיות כפולה

- לפי נתוני משרד הבריאות ביוני 2023 ל-635 פסיכולוגים חינוכיים הייתה מומחיות כפולה (כ-20% מכלל הפסיכולוגים החינוכיים), מהם 244 (38%) בגיל פרישה;
- לפי נתוני הלמ"ס, בדצמבר 2022 ל-10% מכלל מסיימי ההתמחות בפסיכולוגיה חינוכית הייתה התמחות נוספת. בשנים 2018–2021 ל-5%–9% מכלל מסיימי ההתמחות בפסיכולוגיה חינוכית הייתה התמחות נוספת. לא נבדק כמה פסיכולוגים חינוכיים סיימו התמחות נוספת (לאחר סיום ההתמחות בפסיכולוגיה חינוכית) בחמש השנים האחרונות.

נתונים מגדריים ומגזריים

נתונים מגדריים ומגזריים נוספים שיוצגו להלן לפי נתוני הלמ"ס, חושבו על בסיס ממוצע הפסיכולוגים החדשים שנרשמו במרשם הפסיכולוגים, ועל בסיס ממוצע הפסיכולוגים שסיימו התמחות בפסיכולוגיה חינוכית או בתחומים אחרים – בחמש השנים האחרונות (2018–2022).¹³² נדגיש כי כל אחת מחמש השנים האחרונות נבדקו, ונמצא כי הדפוסים דומים לאורך השנים:

- 21% מכלל מסיימי התמחות בפסיכולוגיה חינוכית הם גברים, לעומת 25% מכלל מסיימי התמחות בתחומים שאינם פסיכולוגיה חינוכית, שהם גברים, כלומר בחמש השנים האחרונות **שיעור הגברים שסיימו התמחות בפסיכולוגיה חינוכית נמוך במידה ניכרת משיעור הנשים המסיימות, והוא נמוך מעט משיעור הגברים בקרב מסיימי התמחות בתחומים אחרים.** ייתכן שההבדל בשיעור הגברים שסיימו התמחות שונה בין ההתמחויות כיוון שרוב העוסקות בחינוך הן נשים, ועולה האפשרות שגברים ייטו פחות לעסוק במרחב עבודה הנתפס כמקצוע ייעודי לנשים.
- 7% מכלל הפסיכולוגים החדשים ללא התמחות הם מהחברה הערבית; 12% מכלל מסיימי התמחות בפסיכולוגיה חינוכית¹³³ הם מהחברה הערבית, ו-4% מכלל מסיימי התמחות בתחום שאינו פסיכולוגיה חינוכית הם מהחברה הערבית. כלומר בחמש השנים האחרונות שיעור המומחים בפסיכולוגיה חינוכית בחברה הערבית היה גבוה משיעורם בקרב כלל

שיעור המומחים בפסיכולוגיה חינוכית בחברה הערבית נמוך משיעורם באוכלוסייה

¹³¹ בנתונים אלו אין הבחנה בין פסיכולוגים שקיבלו רישיונות כפולים באותה שנה, ולכן מספר הרישיונות החדשים שניתנו גבוה מעט ממספר המומחים שיש להם רישיון חדש, כמוצג לעיל.

¹³² עמוס מסיקה, תחום בכיר השכלה גבוהה ומדע, אגף חינוך וחברה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 18 ביולי 2023.

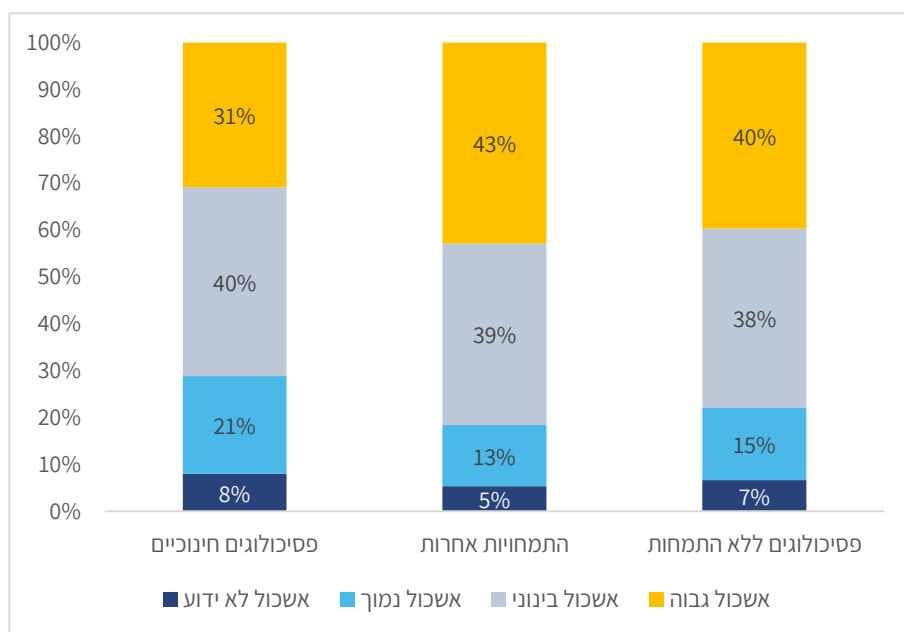
¹³³ פסיכולוגים חינוכיים שיש להם התמחות נוספת נמנו רק כפסיכולוגים חינוכיים.

מסיימי ההתמחות ומשיעור מסיימי התמחות בתחומים אחרים. עם זאת, **שיעור כלל הפסיכולוגים בחברה הערבית שהם בעלי התמחות ושאינם בעלי התמחות - נמוך במידה ניכרת משיעורם באוכלוסייה (21%).**¹³⁴

נתונים חברתיים-כלכליים

לפי נתוני הלמ"ס בחנו את הרקע החברתי-כלכלי של הפסיכולוגים החדשים שנרשמו בפנקס הפסיכולוגים בשנים 2018-2022.¹³⁵ הרקע נבדק לפי שייכות הרשות המקומית שבה התגוררו הפסיכולוגים לאשכול חברתי-כלכלי בזמן הרישום לפנקס: אשכול גבוה (אשכולות 8-10), אשכול בינוני (אשכולות 4-7) ואשכול נמוך (אשכולות 1-3).¹³⁶ הנתונים מבוססים על השיעור הממוצע של הפסיכולוגים החדשים בכל אשכול בחמש השנים האחרונות (להלן תרשים 3). כמו כן, כל שנה נבדקה בנפרד, ונמצא כי הדפוסים דומים לאורך השנים.

תרשים 3: שיעור פסיכולוגים לפי התמחות ואשכול חברתי-כלכלי, 2018-2022

בתרשים אפשר לראות כי **שיעור הפסיכולוגים החינוכיים החדשים המגיעים מאשכול חברתי-כלכלי נמוך (21%) גבוה משיעורם בקרב פסיכולוגים חדשים שיש להם התמחויות אחרות (13%) ובקרב פסיכולוגים חדשים שאין להם התמחות (15%)**. הבדל דומה נמצא גם באשר לפסיכולוגים חדשים מאשכול חברתי-כלכלי גבוה: שיעור הפסיכולוגים החינוכיים החדשים (31%) היה נמוך משיעורם בקרב פסיכולוגים חדשים שיש להם התמחויות אחרות (43%) או שאין

¹³⁴ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הודעה לתקשורת, "ישראל במספרים" ערב ראש השנה תשפ"ד נתונים נבחרים מהלוחות השנתיים 2023, 13 בספטמבר 2023.

¹³⁵ עמוס מסיקה, תחום בכיר השכלה גבוהה ומדע אגף חינוך וחברה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד לנתוני הלמ"ס לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 18 ביולי 2023.

¹³⁶ אשר ל-5%-8% מהפסיכולוגים בכל אחת מהקבוצות, לא ידוע האשכול שאליהם הם שייכים.

להם התמחות (40%); שיעור הפסיכולוגים החדשים המגיעים מאשכול חברתי-כלכלי בינוני, דומה בהתמחויות השונות (38%-40%).

מדריכים¹³⁷

**יותר משליש
המומחים
בפסיכולוגיה חינוכית
הם מדריכים**

לפי נתוני משרד הבריאות, בסוף שנת 2023 היו 1,328 מדריכים מומחים בפסיכולוגיה חינוכית, 844 (64%) מהם עד גיל פרישה (67). 41% מהמומחים בפסיכולוגיה חינוכית הם מדריכים, ו-33% מהמומחים עד גיל פרישה הם מדריכים; 23% מהמדריכים המומחים בתחומים אחרים, מומחים גם בפסיכולוגיה חינוכית.¹³⁸ לשם השוואה, בשנת 2021 היו 1,193 מדריכים מומחים בפסיכולוגיה חינוכית, 65% מהם (772 מדריכים) עד גיל פרישה.¹³⁹

בלוח 4 מוצגים נתוני הלמ"ס על מספר המדריכים שסיימו התמחות בהדרכה בשנים 2018-2022 כפי שמופיע בפנקס הפסיכולוגים, לפי מומחויות בפסיכולוגיה חינוכית ומומחויות בתחומים אחרים.

לוח 4: מדריכים חדשים מומחים בפסיכולוגיה חינוכית שיש להם מומחויות אחרת, 2018-

2022

שנה	מדריכים חדשים מומחים בפסיכולוגיה חינוכית	מדריכים חדשים שיש להם מומחויות אחרת
2018	53	82
2019	54	103
2020	63	135
2021	80	152
2022	82	142

**בשנים האחרונות
חלה עלייה מתונה
במספר המומחים
בפסיכולוגיה חינוכית
המוכשרים כמדריכים**

מהנתונים אפשר ללמוד כי חל גידול מתמיד במספר הפסיכולוגים החינוכיים שסיימו התמחות בהדרכה. עוד אפשר ללמוד כי שיעור המדריכים בפסיכולוגיה חינוכית גבוה בשליש (32%-39%) משיעור כלל מסיימי התמחות בהדרכה בחמש השנים האחרונות. שיעור זה דומה לשיעור הפסיכולוגים החינוכיים מכלל הפסיכולוגים המומחים (31%) ואף גבוה ממנו, כלומר **בחמש**

¹³⁷ עמוס מסיקה, תחום בכיר השכלה גבוהה ומדע, אגף חינוך וחברה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 18 ביולי 2023.

¹³⁸ מירי כהן, מנהלת תחום בכיר, קשרי ממשל ותוכניות לאומיות, משרד הבריאות, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 18 בינואר 2024.

¹³⁹ ציונה חקלאי ואחרים, משרד הבריאות, אגף המידע, חטיבת טכנולוגיות רפואיות, מידע ומחקר, [כוח אדם במקצועות הבריאות 2021](#), נובמבר 2022.

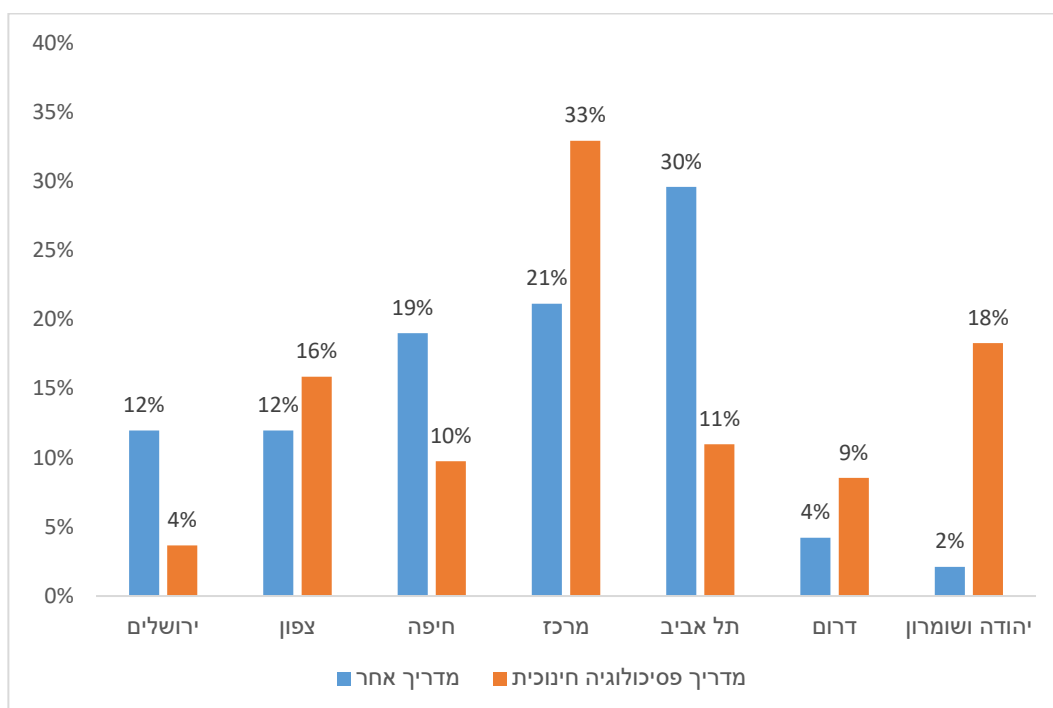
השנים האחרונות שיעור הפסיכולוגים החינוכיים המתמחים בהדרכה גבוה מעט יותר משיעור פסיכולוגים מומחים אחרים.

אזור גיאוגרפי

בתרשים 4 יוצגו נתוני משרד הבריאות על מספר המדריכים החדשים בהתמחות בפסיכולוגיה חינוכית ובהתמחות אחרת בשנת 2022 לפי מחוז.¹⁴⁰

תרשים 4: מדריכים חדשים בהתמחות בפסיכולוגיה חינוכית ובהתמחות אחרת, לפי מחוז

2022 –

מהתרשים אפשר ללמוד כי שליש מהמדריכים החדשים בפסיכולוגיה חינוכית מגיעים מיישובים באזור המרכז, ואילו כשליש מהמדריכים בהתמחות אחרת מגיעים מאזור תל אביב. עוד אפשר ללמוד כי במחוז יהודה ושומרון שיעור המדריכים בפסיכולוגיה חינוכית גבוה פי תשעה משיעור המדריכים בהתמחות אחרת. פערים ניכרים קיימים גם במחוז תל אביב ובמחוז ירושלים, שבהם שיעור המדריכים בפסיכולוגיה חינוכית נמוך פי שלושה משיעור המדריכים בהתמחות אחרת. כאמור, נתונים אלו אינם כוללים את כלל המדריכים בכל אזור, אך הם יכולים ללמד על זמינות עתידית של מדריכים בשפ"חים להדרכה עבור מתמחים בכלל המחוזות וכן ללמד על העדפה עתידית לשפ"חים באזורים מסוימים על פני אחרים בזכות האפשרות לעבור בהם התמחות, שהרי הימצאות מדריך הוא תנאי להתמחות בשפ"ח.

¹⁴⁰ שם.

נתונים נוספים מהלמ"ס¹⁴¹

- בחמש השנים האחרונות¹⁴² כמעט מחצית המדריכים החדשים בפסיכולוגיה חינוכית (44%) מגיעים מרשויות מקומיות המשתייכות לאשכול חברתי-כלכלי בינוני, כשליש (30%) – לאשכול חברתי-כלכלי גבוה ו-15% באשכול חברתי-כלכלי נמוך, והיתר מגיעים מיישוב המשתייך לאשכול שאינו ידוע. התפלגות זו דומה לחלוקה בקרב מדריכים חדשים בעלי התמחות אחרת (49%, 37% ו-12% בהתאמה).
- בחמש השנים האחרונות 26% מהמדריכים החדשים בהתמחות בפסיכולוגיה חינוכית הם גברים, ואילו בהתמחות אחרת שיעור המדריכים החדשים הגברים הוא 18%. אף שעל פי המוצג לעיל, שיעור הגברים המומחים בפסיכולוגיה חינוכית נמוך משיעור המומחים בהתמחויות אחרות (21% ו-25% גברים מכלל המומחים בהתאמה) – המצב בהדרכה הוא הפוך.
- בחמש השנים האחרונות 11% מהמדריכים החדשים בהתמחות בפסיכולוגיה חינוכית הם מהחברה הערבית, ואילו בהתמחות אחרת שיעור המדריכים החדשים מהחברה הערבית הוא 4%. גם בהשוואה זו אפשר לראות כי שיעור המדריכים מהחברה הערבית נמוך משיעורם באוכלוסייה, אך דומה לשיעור מסיימי התמחות בפסיכולוגיה חינוכית.

משרד הבריאות מסר נתונים המבוססים על פנקס הפסיכולוגים. על אף שאלותינו ואחריותו של משרד הבריאות כממונה על הליכי ההתמחות, לא נתקבל ממנו מידע על הנושאים האלה: מוסדות שבהם אפשר להתמחות, מחסור במומחים בפסיכולוגיה חינוכית, מפתח התקינה ועל תת-איוש התקינה, היקף השירות הפסיכולוגי המשלים ברשויות המקומיות, צורך בעתודות מדריכים ומנהלים, סוגיית השכר ואתגרים בהתמחות ובהכשרת הפסיכולוגים החינוכיים. המשרד ציין כי את השאלות האלה יש להפנות למשרד החינוך.

3.1 השירות הפסיכולוגי-חינוכי

בתשובת משרד החינוך על פנייתנו נמסר כי באוגוסט 2023 הועסקו במערכת החינוך 3,607 פסיכולוגים ב-2,436 תקנים – פירוט על תקנים אלו יובא להלן.¹⁴³ נציין כי בדיון משותף של ועדת

שיעור המדריכות
בפסיכולוגיה חינוכית
גבוה משיעור
המדריכים,
אך הוא נמוך משיעור
המדריכות בתחומים
אחרים

3,607 פסיכולוגים
מומחים ומתמחים
הועסקו בשנת 2023
במשרד החינוך,
חלקם במשרות
חלקיות

¹⁴¹ עמוס מסיקה, תחום בכיר השכלה גבוהה ומדע, אגף חינוך וחברה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 18 ביולי 2023.

¹⁴² כמוסבר לעיל, נתונים אלו מבוססים על ממוצעי הנתונים בחמש השנים האחרונות (2018–2022).

¹⁴³ חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה, שפ"י, משרד החינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 18 באוגוסט 2023.

החינוך, התרבות והספורט ושל ועדת הבריאות בדצמבר 2023 צוין כי 3,423 פסיכולוגים מועסקים ב-2,458 תקנים, 49.3% מהם מתמחים.¹⁴⁴

בלוח 5 מוצגים נתוני משרד החינוך על מספר הפסיכולוגים, על מספר התקנים המאוישים, על מספר התקנים הרצוי ועל שיעור כיסוי התקינה באוגוסט 2023. שיעור הכיסוי חושב מסך התקנים הרצוי והמצוי בכל מחוז (ואינו ממוצע של שיעור הכיסוי בכל מחוז), ובכך ניתן משקל לגודל הרשות המקומית ולמספר התקנים שאינם מאוישים.¹⁴⁵ נתונים אלו כוללים תקנים שהרשויות המקומיות הוסיפו במימון המלא.

בשנת 2019 65 רשויות הוסיפו 100.8 תקנים; 40 רשויות הקצו חצי תקן או יותר; ו-15 רשויות הקצו פחות ממחצית התקן.¹⁴⁶ לא חל שינוי בפועל בשיעור התקינה הנוספת בין 2019 ל-2020. אין בידינו נתונים על מספר התקנים שנוספו בשנת 2023.¹⁴⁷

נוסף על כך, **אף שמנהל השפ"ח אחראי על כלל הפעילות הנערכת בו, אין למשרד נתונים על מספר הרשויות שבהן ניתן שירות מורחב או על היקף ההעסקה של פסיכולוגים חינוכיים הנותנים שירות פסיכולוגי מורחב במימון הורים או במימון ציבורי אחר.**¹⁴⁸

לוח 5: מספר פסיכולוגים ותקנים במערכת החינוך, אוגוסט 2023

כמעט 1,000 תקנים של פסיכולוגים חינוכיים אינם מאוישים כיום במערכת החינוך

שם מחוז	מספר תחנות	סך פסיכולוגים	סך תקן חודשי מצוי	סך תקן חודשי רצוי	שיעור כיסוי
מרכז	56	796	486	661	74%
תל אביב	15	694	443	606	73%
צפון	85	694	472	528	89%
ירושלים	22	551	386	713	54%
דרום	40	450	353	549	64%

¹⁴⁴ הכנסת ה-25, דיון משותף לוועדת הבריאות ולוועדת החינוך, התרבות והספורט בנושא: תגבור מערך השירות הפסיכולוגי במערכת החינוך בעקבות מלחמת חרבות ברזל, 27 בדצמבר 2023.

¹⁴⁵ חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה, שפ"י, משרד החינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 18 באוגוסט 2023.

¹⁴⁶ חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה, השירות הפסיכולוגי-ייעוצי במשרד החינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 31 במאי 2021.

¹⁴⁷ בשל מלחמת חרבות ברזל התקבלו רק חלק מהנתונים בנושא זה.

¹⁴⁸ חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה, שפ"י, משרד החינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 31 במאי 2021 ו-18 באוגוסט 2023.

חיפה	30	422	295	363	81%
סך הכול	248	3,607	2,436	3,422	71%

- במאי 2021 היו 261 יחידות שפ"ח, כלומר 13 יחידות נסגרו או אוחדו.¹⁴⁹
- במאי 2021 היו 3,270 פסיכולוגים משובצים, ושיעור הכיסוי היה 70%,¹⁵⁰ כלומר למרות המחסור בפסיכולוגים חלה עלייה של 337 במספרם, אך עלייה זו אינה משפיעה במידה ניכרת על שיעור הכיסוי כיוון שהוא מושפע ממספר התלמידים, שנמצא גם הוא בעלייה מתמדת.

מהנתונים אפשר ללמוד כי כ-30% מהתקנים – 986 – אינם מאוישים. עוד אפשר ללמוד כי במחוז ירושלים שיעור הכיסוי הוא הנמוך ביותר בכל המחוזות – 54%. בעיר ירושלים עצמה שיעור הכיסוי אף נמוך יותר – 45%. גם במחוז דרום שיעור הכיסוי נמוך יחסית למחוזות האחרים – 64%.

בבחינת התפלגות שיעור הכיסוי ב-248 תחנות השפ"ח עולה כי ב-11% מהתחנות שיעור הכיסוי קטן מ-50%, כלומר יותר ממחצית מהתקנים אינם מאוישים; ב-58% מהתחנות שיעור הכיסוי הוא 50% עד 100%, כלומר שווה לחצי התקינה או יותר, וב-31% מהתחנות שיעור הכיסוי מלא או גבוה מ-100%.

רשויות מקומיות המצליחות לגייס פסיכולוגים מעל התקן יכולות לעשות כן באישור משרד החינוך

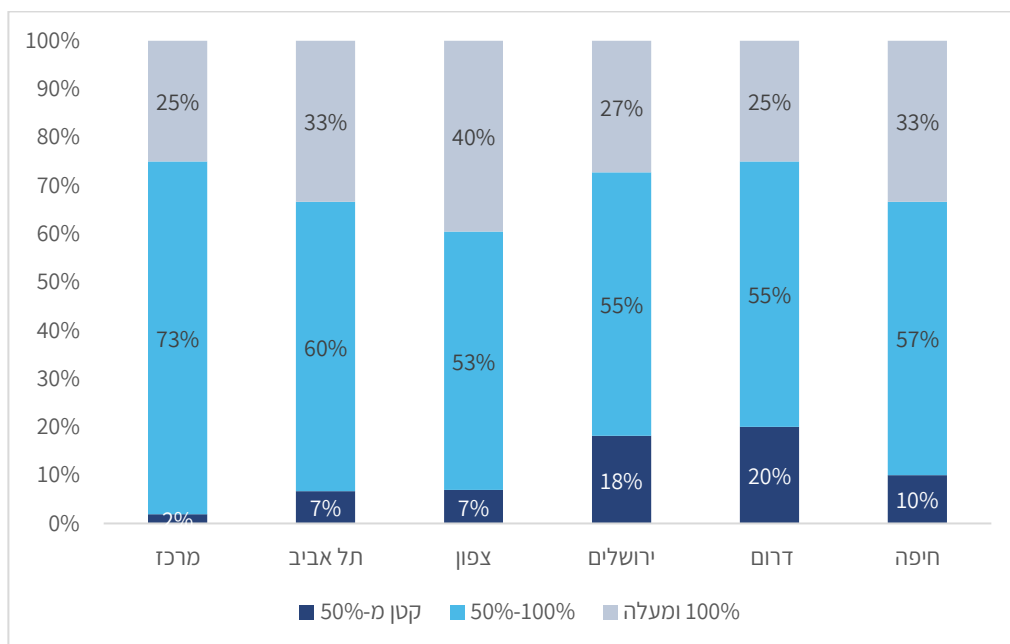
שיעור כיסוי הגבוה מ-100% יכול לנבוע מכמה סיבות: 1. רשויות הממנות עצמאית תקנים נוספים; 2. רשויות שבהן תחנות השפ"ח קטנות, ונדרשת תוספת בתקינה על מנת שיתאפשר להעסיק פסיכולוג חינוכי בהיקף הנע בין חצי משרה למשרה מלאה; 3. רשויות שבהן ניתנת תוספת תקנים למען התמודדות עם מצבי טרור ומלחמה, כפי שנעשה ביישובי עוטף ישראל; 4. רשויות המצליחות לגייס עובדים מעל התקינה מקבלות בדרך כלל אישור להעסקה זו על מנת לטפל בצרכים הגדלים והולכים, ובהם הצורך להכיל מספר גדל והולך של תלמידי חינוך מיוחד המשולבים בכיתות רגילות.¹⁵¹

בבחינת התפלגות שיעור הכיסוי בכל מחוז (תרשים 5) עולה כי במחוז ירושלים ובמחוז הדרום נרשם השיעור הגבוה ביותר של שפ"חים שבהם שיעור הכיסוי נמוך מ-50%; מנגד, במחוז מרכז כמעט שאין שפ"חים ששיעור הכיסוי בהם נמוך, ובמחוז צפון ב-40% מהשפ"חים שיעור הכיסוי הוא 100% או יותר.

¹⁴⁹ חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה, שפ"ח, משרד החינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 31 במאי 2021.

¹⁵⁰ שם.

¹⁵¹ חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה, שפ"ח, משרד החינוך, שיחת טלפון, 2 בנובמבר 2023.

תרשים 5: שיעור כיסוי תקינה של פסיכולוגים חינוכיים לפי מחוז, אוגוסט 2023¹⁵²

אלה התחנות שבהן שיעור הכיסוי הוא הנמוך ביותר:

במחוז מרכז – טירה, גן יבנה וקלנסואה – 26%, 31%, 35% בהתאמה;

מחוז תל אביב – בני ברק ובת ים – 30% ו-61% בהתאמה;

מחוז צפון – מג'דל שמס, בוסתאן אל-מרג' וראמה – 29%, 35% ו-44%;

מחוז ירושלים – בית שמש, ערבות הירדן וירושלים – 28%, 37% ו-45% בהתאמה;

מחוז דרום – ערד, לקייה וקריית גת – 20%, 21% ו-36%;

מחוז חיפה – זיכרון יעקב, בסמ"ה וחדרה – 31%, 50% ו-53%.

לדברי משרד החינוך, בעיית תת-איוש התקינה ידועה, והיא נובעת מתנאי העבודה ומהתחרות בין השפ"חים. פירוט על נושא זה הוצג לעיל בפרק תת-איוש התקינה (2.4.1).

נתונים על סטטוס מקצועי

ביוני 2022 מתמחים איישו 49% מהתקנים (1,189); אצל מרביתם היקף המשרה היה 50% או יותר, כלומר מספר המתמחים בפועל גבוה מ-1,189. 13% מהתקנים איישו סטודנטים בפרקטיקום או מקבלי הדרכה מסיבה אחרת¹⁵³, 421 מומחים שאינם מקבלי הדרכה (17%) ו-500 מדריכים או המצויים בתהליך הסמכה להדרכה (21%). יוצא מכך ש-62% מהעובדים

¹⁵² שם.

¹⁵³ פסיכולוגים שאינם בהתמחות ואינם מומחים, אך מקבלים הדרכה.

ומהלומדים בשפ"ח הם מקבלי הדרכה. לדברי משרד החינוך, שיעור זה גבוה במידה ניכרת מכפי שהיה בעבר, והוא נובע מקושי בשמירה על מומחים ועל מומחים-מדריכים בשפ"ח.¹⁵⁴

למשרד החינוך ולמשרד הבריאות אין נתונים על מספר מסיימי התמחות שנשארו לעבוד בשירות הפסיכולוגי-חינוכי לאחר סיום ההתמחות, וכן לא נמצאו נתונים על שיעורי העזיבה של פסיכולוגים חינוכיים שאינם בגיל הפרישה, ועל מספר הפסיכולוגים החינוכיים העובדים במגזר הפרטי או במגזר הפרטי ובמגזר הציבורי במשולב.

4. שכר

כאמור, סוגיית שכר הפסיכולוגים החינוכיים היא אחת הסוגיות העיקריות הקשורות לתת-איוש התקינה ולמצב הפסיכולוגיה החינוכית בישראל. בפרק זה נציג את הנתונים שפרסם משרד האוצר בנושא שכר הפסיכולוגים, את נתוני ההסתדרות ואת פורום הארגונים.

4.1 נתוני משרד האוצר

לפי נתוני משרד האוצר, מרבית הפסיכולוגים העובדים ברשויות המקומיות הם פסיכולוגים חינוכיים. **בשנת 2018 השכר הברוטו הממוצע לפסיכולוג ברשויות המקומיות בכל ההתמחויות ובכל היקפי המשרה (כלומר כולל היקפי משרה חלקיים בשיעורים שונים) היה 7,962 ש"ח; שכר הברוטו הממוצע למשרה מלאה היה 14,132 ש"ח.**¹⁵⁵ **בשנת 2020 השכר הממוצע למשרה מלאה היה 14,610 ש"ח.**¹⁵⁶ עבודה במשרה חלקית שכיחה מאוד בקרב הפסיכולוגים העובדים ברשויות המקומיות. משרתם של 65% מקרב כלל העובדים ברשויות המקומיות היא חלקית, ואילו מקרב הפסיכולוגים – משרתם של 56% עובדים היא חלקית. מסיבה זו השכר הממוצע של פסיכולוגים בכל היקפי המשרה נמוך יחסית לגובה השכר המחושב לפי משרה מלאה (ולא לפי עבודה בפועל).¹⁵⁷

בדוח השכר של משרד האוצר הוסבר כי אחד ההסברים לשכר הנמוך של פסיכולוגים הוא **שהעבודה במשרה חלקית אינה מזכה בתוספות שכר כגון אחזקת רכב ושעות נוספות**, שיכולים להעלות את השכר במידה ניכרת. בדוח צוין כי ברשויות המקומיות זכאים חלק מהעובדים לתוספת "פיצוי בגין חלקיות משרה", המאזנת מעט את הפער בין העובדים במשרה חלקית למלאה. עוד הוסבר כי שכיחות העבודה בחלקיות משרה היא גבוהה, כיוון שהרוב

לפי נתוני משרד
האוצר, השכר השעתי
הממוצע עבור
פסיכולוגים חינוכיים
הוא כ-80 ש"ח לשעה

¹⁵⁴ חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה, שפ"ח, משרד החינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, הבהרות, דוא"ל, 10 בינואר 2023.

¹⁵⁵ משרד האוצר, אגף שכר והסכמי עבודה, [ד"ר וחשבון על הוצאות השכר של הגופים הציבוריים לשנת 2018](#), דוח 26 חלק א', פרק 7: מוקד שנתי – פסיכולוגים, יוני 2020.

¹⁵⁶ משרד האוצר, אגף שכר והסכמי עבודה, [ד"ר וחשבון על הוצאות השכר של הגופים הציבוריים לשנת 2020](#), פרק 3, [שלטון מקומי](#), יולי 2022.

¹⁵⁷ משרד האוצר, אגף שכר והסכמי עבודה, [ד"ר וחשבון על הוצאות השכר של הגופים הציבוריים לשנת 2018](#), דוח 26 חלק א', פרק 7: מוקד שנתי – פסיכולוגים, יוני 2020.

המוחלט של תקני ההתמחות הם חצאי משרות, ומכיוון שכיום פסיכולוגים רבים ממשיכים לעבוד בחלקיות משרה גם לאחר סיום ההתמחות בשל צורכי המערכת או בשל העדפה אישית, למשל כדי לעבוד בקליניקה פרטית.¹⁵⁸

על פי הנתונים שיוצגו להלן, בשנת 2022 שכר עבודה שעתי למשרה המחושב לפי 182 שעות עבודה בחודש, היה כ-80 ש"ח בממוצע. כפי שיוצג בהמשך, שכר זה גבוה במידה ניכרת מהשכר שמדווח עליו פורום הארגונים – 45–82 ש"ח לשעה, לפי רמה מקצועית וותק. ניסיונות לבירור הפער בין נתוני משרד האוצר לנתוני פורום הארגונים לא העלו תשובה ברורה. ייתכן והפער מוסבר בכך שבחלק מהרשויות בהן יש עבודה פרטית של הפסיכולוגים בתוכניות תוספתיות וסלי תגבור, השכר ניתן באמצעות הרשות המקומית. סכומים אלו מעלים את ממוצע השכר, למרות שהם אינם חלק ממבנה השכר עבור כלל הפסיכולוגים.¹⁵⁹ סיבה אפשרית נוספת היא שיש פסיכולוגים המועסקים בחוזה אישי וייתכן וגם כאן גובה השכר הממוצע עולה למרות שאינו משקף את שכר כלל הפסיכולוגים.

4.2 נתוני ההסתדרות¹⁶⁰

תנאי השכר של פסיכולוגים בשירות הציבורי כפופים לדירוג המח"ר ולהסכמים קיבוציים לפי הדרגות האלה:¹⁶¹

- פסיכולוג (בהתמחות) בדרגות 37–39
- פסיכולוג מומחה בדרגות 38–40
- פסיכולוג מדריך בדרגות 39–42

שכר הבסיס של הפסיכולוגים הוא שכר משולב הנגזר מרכיב הדרגה לפי הפירוט הנ"ל ומרכיב הוותק בתוספת ותק מואץ לבעלי תואר שני. נוסף לשכר הבסיס, שכר הפסיכולוגים צמוד לתוספות הסכמי שכר משקיים, והם זכאים לגמולי השתלמות ולגמולי ניהול.¹⁶²

בהסכמי שכר ייעודיים לפסיכולוגים נקבעו זכויות המותאמות לאופי המקצוע כגון ימי השתלמות מקצועית, מימון השתלמויות ותארים לזכאים וחופשות מיוחדות.¹⁶³ כמו כן, בשנת 2021 נחתם ההסכם האחרון בין הסתדרות המח"ר למדינה ושלוחותיה, ובמסגרת תיקון 11 לחוק החינוך

¹⁵⁸ שם.

¹⁵⁹ הדיווח על תגמול עבור שירותים משלימים יופיע בתלוש ללא הפרדה מהדיווח על תגמול עבור השכר הרגיל. אמיר בן לוי, אגף שכר והסכמי עבודה, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, הבהרות, דוא"ל, 24 במאי 2021.

¹⁶⁰ עו"ד רון בוכניק, מנהל חטיבה ארצית, הסתדרות האקדמאים – המח"ר, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 5 ביולי 2023.

¹⁶¹ שם.

¹⁶² לפירוט ראו: חטיבת הפסיכולוגים בהסתדרות האקדמאים במדעי החברה והרוח, [פירוט זכויות שכר פסיכולוגים בשירות הציבורי](#).

¹⁶³ ההסכמים המרכזיים הם אלה: הסכם 97, הסכם 88, הסכם ועדת מעקב 95, פסק בורות 2001 והסכם פסיכולוגים חינוכיים 2021.

לאחר עיצומי
הפסיכולוגים
ניתן בשנת 2021
מענק חד-פעמי
לפסיכולוגים חינוכיים
בשל עומסי עבודה

המיוחד, ¹⁶⁴ כמפורט להלן, בכוח ההסכם ניתן לפסיכולוגים חינוכיים ולמתמחים מענק חד-פעמי בשל עומסי עבודה. נציין כי לדברי פורום הארגונים, הסכם זה נחתם בעקבות עיצומי הפסיכולוגים החינוכיים, וכחלק ממנו נחתם עם משרד האוצר הסכם שבו הוא התחייב להתחיל משא ומתן מידי עם חטיבת הפסיכולוגים בהסתדרות הכללית על העלאות שכר ועל בניית הסכם שכר קיבוצי חדש – **אך הסכם קיבוצי זה טרם גובש וטרם נחתם**.¹⁶⁵

בשנת 2022 הגישה ההסתדרות לבית הדין הארצי לעבודה בקשת צד בסכסוך קיבוצי¹⁶⁶ בנוגע למימון השתלמויות מקצועיות מובהקות שכיום אינו משולם. ההליך המשפטי בעניין זה תלוי ועומד.¹⁶⁷

לדברי ההסתדרות, הארגון מטפל מדי יום בפניות פרטניות רבות של פסיכולוגים בשירות הציבורי בנושאים כגון ייצוג ומיצוי זכויות מול מעסיק, ייצוג בהליכים משפטיים וועדות פריטטיות.

נוסף על כך, **כחלק מהסכם המסגרת הכללי לכל עובדי המגזר הציבורי שהתקבל ביולי 2023, הוקצו כספים עבור הפסיכולוגים כדי לייצר הסכם קיבוצי מיטיב וייחודי לפסיכולוגים במגזר הציבורי שהוחרגו מהתוספת הכללית במשק**. ביולי 2023 מסרה לנו ההסתדרות את עמדתה, ולפיה שכר הפסיכולוגים אינו משקף את ההכשרה ואת המקצועיות הנדרשים למקצוע זה, וכי אין בו משום תחרות לחלופות בשוק הפרטי. בעיית השכר יוצרת קושי גדול באיוש תקנים ובשימור עובדים, ובעקבות כך נוצרים תורים ארוכים לשירות הפסיכולוגי במגזר הציבורי. עוד נמסר כי בימים אלו נערכת עבודת מטה והכנה לקראת משא ומתן להסכם השכר. לדברי ההסתדרות, בשלב זה של המשא-ומתן אי-אפשר לפרט את הדרישות המתגבשות. צוין כי בעבודת המטה וההכנה לקראת משא ומתן שותפים כל גורמי המקצוע הרלוונטיים בהסתדרות וכן פסיכולוגים רבים עובדי המגזר הציבורי מכל מנעד המקצועות מכל סוגי המעסיקים במגזר הציבורי ומכל רחבי הארץ.¹⁶⁸

לעמדת ההסתדרות,
שכר הפסיכולוגים
החינוכיים אינו משקף
את ההכשרה
והמקצועיות הנדרשת
מהם

¹⁶⁴ פירוט ראו בהמשך. כמו כן ראו: אתי וייסבלאי, [הרפורמה בחינוך המיוחד – יישום תיקון מס' 11 לחוק חינוך מיוחד](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 9 באוגוסט 2020; אתי וייסבלאי, [נתונים על פעילות ועדות זכאות ואפיון בחינוך המיוחד](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 4 ביוני 2022.

¹⁶⁵ יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 11 באוגוסט 2023.

¹⁶⁶ סכסוך קיבוצי מספר 30967-07-22 לאכיפת סעיף 13(א) להסכם 79.

¹⁶⁷ חטיבת הפסיכולוגים בהסתדרות האקדמאים במדעי החברה והרוח, עדכונים מחטיבת הפסיכולוגים בהסתדרות המח"ר, 15 בינואר 2022.

¹⁶⁸ עו"ד רון בוכניק, מנהל חטיבה ארצית, הסתדרות האקדמאים – המח"ר, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 5 ביולי 2023.

לדברי פורום הארגונים, כשלוש שנים מאז שהובטח כי ייפתח הסכם שכר יותר מחצי שנה לאחר חתימת הסכם שכר בכלל המשק, טרם נחתם הסכם שכר חדש עבור הפסיכולוגים-החינוכיים

נציין כי לטענת פורום הארגונים, סכומי המסגרת המוקצים להסכם שכר חדש¹⁶⁹ נמוכים במידה ניכרת מהשכר הנדרש על מנת לתת שכר הוגן ולמנוע את נטישת השירות הפסיכולוגי-ציבורי. לדבריו, יש להעלות את שכר הפסיכולוגים בכלל השירות הציבורי ב-50% בעלות של 300 מיליון ש"ח, ולא להסתפק בתוספת למראית עין בלבד; הוא סבור כי עלייה ניכרת בשכר תאפשר לבלום את מגמת הנטישה מהשירות הציבורי וכן למשוך חזרה פסיכולוגים שכבר עזבו את השירות הציבורי ולאייש את התקנים.¹⁷⁰ **ועדת הבריאות הצטרפה לקריאה זו בדיון בנושא ביוני 2023 – היא ביקשה לקדם ולהשלים את הסכם השכר ולקבוע בו תוספת ניכרת ל-50 מיליון השקלים שכבר הוקצו לנושא בהסכם השכר.**¹⁷¹

כאמור לעיל, במתווה שנחתם בדצמבר השנה בין ההסתדרות למשרד האוצר ומשרד הבריאות נקבע כי פסיכולוגים במערכת הבריאות הציבורית יקבלו מענקים על הרחבת היקף משרתם במגזר הציבורי, ופסיכולוגים שייקלטו לראשונה במערכת הבריאות הציבורית בתקופת המתווה יקבלו מענק גם הם; המתווה אינו מחליף את הסכם השכר, אך מטרתו לסייע נקודתית ובדחיפות למערכת הבריאות בהתמודדות עם הצורך הדחוף בגיוס אנשי מקצוע בייחוד לנוכח מלחמת חרבות ברזל. **המתווה אינו חל על פסיכולוגים חינוכיים במערכת החינוך.**¹⁷²

בתגובה לכך ביקש מנכ"ל משרד החינוך להחיל את מתווה המענקים גם על הפסיכולוגים החינוכיים לנוכח ריבוי המשימות והתקינה החסרה של הפסיכולוגים החינוכיים, וזאת על מנת להביא לשימור המשרות ולהגדלתן וכן על מנת להביא להחזרת עובדים מהשוק הפרטי לציבורי.¹⁷³ במרכז השלטון המקומי בירכו על המתווה, אך הדגישו כי הענקת תגמולים כספיים רק לחלק מהפסיכולוגים תחריף את הפער ותעמיק את המשבר ברשויות המקומיות. צוין כי הפסיכולוגים החינוכיים הם חלק ממערכת הפסיכולוגיה הציבורית כולה, וכי על מנת שיוכלו לעמוד באתגרים הרבים בתהליך הריפוי והשיקום של התלמידים ושל החברה כולה, **יש להחיל את מתווה המענקים על הפסיכולוגים החינוכיים עובדי הרשויות המקומיות במימון מלא**

¹⁶⁹ מתוך ההקצאה לתיקון עיוותים במשק, שעליה הוסכם בהסכם השכר המשקי שנחתם ביולי 2023.

¹⁷⁰ [פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית, מצוקה נפשית הולכת וגוברת בקרב אזרחי מדינת ישראל ללא מענה ראוי](#), נייר עמדה לקראת דיון בוועדת הבריאות ב-1 ביוני 2023, 29 במאי 2023.

¹⁷¹ הכנסת ה-25, ועדת הבריאות, פרוטוקול 52, [הפסיכולוגיה הציבורית בישראל – תמונת מצב](#), 1 ביוני 2023. להלן דיונים נוספים בנושא שהתקיימו בוועדת הבריאות ובוועדת החינוך, התרבות והספורט: הכנסת ה-25, ועדת הבריאות, פרוטוקול 121, [התוכנית הלאומית לחוסן ובריאות הנפש – ישיבת מעקב](#), 29 בנובמבר 2023; הכנסת ה-25, ועדת החינוך, התרבות והספורט בשיתוף ועדת הבריאות, הצעה לסדר-היום (לדיון מהיר) 116 של חברי הכנסת מאיר כהן, קטי קטרין שטרית, סימון מושיאשוילי ומתן כהנא, [תגבור השירות הפסיכולוגי בבתי הספר בעקבות המלחמה](#), 19 בנובמבר 2023; הכנסת ה-25, ועדת החינוך, התרבות והספורט, [הצעה לדיון מהיר בנושא: תגבור השירות הפסיכולוגי בבתי הספר בעקבות המלחמה](#), 27 בנובמבר 2023.

¹⁷² ההסתדרות – הבית של העובדים בישראל, הודעה לתקשורת, [מתווה מענקים לפסיכולוגים במערכת הבריאות הציבורית](#), 13 בדצמבר 2023.

¹⁷³ מכתב ממאיר שמעוני, מנכ"ל משרד החינוך, לשלומי הייזלר, מנכ"ל משרד האוצר, בנושא: מענקים להגדלת משרות פסיכולוגים חינוכיים בשירות הציבורי – חרבות ברזל, 17 בדצמבר 2023.

של המדינה, ולא ליצור אי-שוויון בתנאי ההעסקה.¹⁷⁴ **דין בנושא התקיים בוועדת הבריות בכנסת, ובו קראה הוועדה להחיל את מתווה המענקים גם על פסיכולוגים החינוכיים.** לדברי משרד האוצר, משרד החינוך פנה וביקש לקדם מתווה כזה רק לאחר פרסום המתווה עבור הפסיכולוגים במשרד הבריאות.¹⁷⁵

בדיון נוסף בוועדת החינוך, שבו עלה נושא המחסור בפסיכולוגים, דיווח יושב-ראש הוועדה כי פרט לפנייה ששלח במכתב בנוגע למתווה המענקים, משרד החינוך לא פנה למשרד האוצר בנושא תוספות התקציב הנדרשות לשירות הפסיכולוגי-חינוכי. יושב-ראש הוועדה הדגיש כי נוכח דחיפות הנושא לקראת סגירת התקציב לשנת 2024, לא ייתכן שזה המצב, ובשל כך הוא קרא למשרד החינוך להידבר עם משרד האוצר ולדרוש שייתן את המענה הדרוש להרחבת השירותים הפסיכולוגים. הוא ציין כי ייתכן גיבוי מלא לצעד זה מחברי הקואליציה ומחברי האופוזיציה כאחד.¹⁷⁶

4.3 נתוני פורום הארגונים

כפי שנראה בהמשך, **הכשרת פסיכולוגים מומחים אורכת כתשע שנים.** לטענת פורום הארגונים, השכר נמוך יחסית לדירוגים אחרים שאינם נדרשים למסלול הכשרה מעמיק וארוך של כתשע שנים.¹⁷⁷ מפורום הארגונים נמסרו כמה דוגמאות לערך שכר שעתי של פסיכולוגים, המבוססות על מִדְמָה (סימולטור) המושתת על תלושי שכר ועל הסכמי שכר, שנבנה לשם מיצוי זכויות:¹⁷⁸

- **פסיכולוג מתמחה** – 47–50 ש"ח לשעה.¹⁷⁹

- **פסיכולוג מומחה** – בסיום מסלול ההכשרה לרבות עמידה בהצלחה בבחינת רישוי ממשלתית ולאחר שמונה שנות ותק – כ-45 ש"ח; לדברי פורום הארגונים **שכר זה נמוך משכר המתמחים**, והוא מציין שתי סיבות עיקריות לכך: א. כאשר מתמחה מסיים את

לדברי פורום הארגונים שכר המומחים בדרך כלל דומה או נמוך משכר המתמחים

¹⁷⁴ מכתב מחיים ביבס, ראש עיריית מודיעין מכבים-רעות ויו"ר מרכז השלטון המקומי, לשר החינוך יואב קיש ולשר האוצר בצלאל סמוטריץ' בנושא: דרישה להשוואת מתווה מענקים לפסיכולוגים במערכת הבריאות לפסיכולוגים ברשויות המקומיות, 17 בדצמבר 2023.

¹⁷⁵ הכנסת ה-25, ועדת החינוך, התרבות והספורט בשיתוף ועדת הבריאות, הצעה לסדר-היום (לדיון מהיר) 116, חברי הכנסת מאיר כהן, קטי קטרין שטרית, סימון מושיאשוילי ומתן כהנא, [תגבור השירות הפסיכולוגי בבתי הספר בעקבות המלחמה](#), 19 בנובמבר 2023; הכנסת ה-25, ועדת החינוך, התרבות והספורט בשיתוף ועדת הבריאות, [הצעה לדיון מהיר בנושא: תגבור השירות הפסיכולוגי בבתי הספר בעקבות המלחמה](#), 27 בנובמבר 2023.

¹⁷⁶ הכנסת ה-25, ועדת החינוך, התרבות והספורט, הצעה לסדר-היום (לדיון מהיר) 156, חברי הכנסת קטי קטרין שטרית, עופר כסיף, משה טור פז, יאסר חוג'יראת, יבגני סובה ומשה סלומון, [נשירת תלמידים מפונים ממסגרות החינוך הזמניות](#), 5 בפברואר 2024, עמ' 16.

¹⁷⁷ מכתב מחטיבת הפסיכולוגים בהסתדרות האקדמאים במדעי החברה והרוח לחמוטל בן דור, סגנית ממונה על השכר והסכמי עבודה – משרד האוצר, בנושא: תנאי עבודתם ושכרם של הפסיכולוגים בשירות הציבורי, 18 בנובמבר 2018.

¹⁷⁸ יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 11 באוגוסט 2023.

¹⁷⁹ יפעת שדה, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 24 בדצמבר 2023.

ההתמחות, הוא עובר לדרגה 40, שבה אין השלמה לשכר מינימום – ושכרו יורד. במקום שכר המינימום הוא מקבל תוספת אישית.¹⁸⁰ תוספת זו נשחקת ככל שעולה השכר, בדומה לתוספת השלמה לשכר מינימום. לדברי הפורום, התוספת בסך 400 ש"ח שניתנה ביוני 2023 בהסכם השכר הקיבוצי נבלעה בתוספת האישית, ולא הביאה לעלייה נומינלית בשכר; ב. באפריל 2023 עודכן שכר המינימום, ועדכון זה תרם לעלייה בשכר המתמחים. שכר המומחים אינו מוצמד לשכר המינימום, לכן לא חלה עלייה בשיעור דומה בקבוצה זו, וכך נוצר מצב שבו שכר המתמחים גבוה משכר המומחים והמדריכים. לפני העלייה בשכר המינימום הפער בין פסיכולוג מומחה לפסיכולוג שאינו מומחה היה שלושה שקלים לשעה.¹⁸¹

לדברי פורום הארגונים, שכר חודשי של פסיכולוג מומחה הוא כ-8,200 ש"ח בחודש למשרה מלאה, הנמוך בשליש מהשכר הממוצע במשק

- **פסיכולוג מומחה בעל 15 שנות ותק** – כ-47 ש"ח לשעה; אם הוא השלים גמולי השתלמות א+ב, השכר השעתי יהיה כ-52 ש"ח לשעה.
- **פסיכולוג מדריך עם 20 שנות ותק** – כ-57 ש"ח בשעה; אם הוא השלים גמולי השתלמות א+ב השכר השעתי יהיה כ-64 ש"ח בשעה.
- **פסיכולוג מדריך, מנהל שפ"ח בינוני (דרגה 42) בעל 20 שנות ותק** – 59 ש"ח לשעה; אם הוא השלים גמולי השתלמות, השכר השעתי יהיה 66 ש"ח לשעה.
- **פסיכולוג מדריך, מנהל שפ"ח (דרגה 42) בשיא הוותק** – 75 ש"ח לשעה; אם הוא השלים גמולי השתלמות, השכר השעתי יהיה 82 ש"ח לשעה.

מנתוני הפורום עולה כי פסיכולוג מתמחה בעל תואר שני מתחיל את עבודתו כפסיכולוג המרוויח 7,644 ש"ח (ברוטו) בחודש למשרה מלאה או 3,822 ש"ח לחצי משרה (ברוטו). שכר המומחה אינו גבוה בהרבה – 8,190 ש"ח לחודש, והשכר הממוצע במשק הוא 12,120 ש"ח בחודש.¹⁸² בשיא הדרגה, הוותק והתפקיד יגיע שכר הפסיכולוג למקסימום של 14,924 ש"ח למשרה מלאה (ברוטו).¹⁸³ לפיכך, שכר פסיכולוג מתמחה היה נמוך ב-37% מהשכר הממוצע, ושכר מומחה היה נמוך ב-33% מהשכר הממוצע; שכר פסיכולוג מדריך ומנהל שפ"ח בשיא הוותק היה גבוה ב-23% בלבד מהשכר הממוצע במשק.

¹⁸⁰ מרכז השלטון המקומי, חוזר מנכ"ל מס' 530, דצמבר 2014.

¹⁸¹ שם.

¹⁸² הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הודעה לתקשורת, [השכר הממוצע ברוטו למשרת שכיר של עובדים ישראלים בשנת 2022](#), 2 במרץ 2023.

¹⁸³ לפי חישוב של 182 שעות בחודש למשרה מלאה ו-91 שעות בחודש לחצי משרה.

אלה דברי מועצת הפסיכולוגים בהקשר זה: "סוגיית השכר סובלת מתת-טיפול משווע ומעמידה בסיכון את עתיד השירות הפסיכולוגי הציבורי בכלל ועתיד הפסיכולוגיה החינוכית בפרט, שהוא המערך הפסיכולוגי הציבורי הגדול ביותר בישראל לילדים ולנוער".¹⁸⁴

עוד ציין פורום הארגונים כי **משרד ראש הממשלה החל בבחינת סוגיית הפסיכולוגיה הציבורית ובהכנת טיוטה שהייתה אמורה לעגן את העלייה הנחוצה בשכר**¹⁸⁵, אך למיטב ידיעת הפורום, גם העבודה הזאת טרם קודמה.¹⁸⁶

5. תנאי עבודה

לדברי הארגונים העוסקים בנושא, נוסף על השכר הנמוך תנאי העבודה של הפסיכולוגים החינוכיים אינם ראויים, והם תורמים לנטישה של עובדים ולפגיעה במערך הפסיכולוגיה החינוכית. בתשובת משרד החינוך על פנייתנו צוין כי לנוכח תנאי עבודה משתנים בין השפ"חים, פסיכולוגים חינוכיים מומחים ומתמחים לעבוד בשפ"חים המציעים תנאי עבודה משופרים. תנאים אלו לא פורטו, ולא התקבלה התייחסות באשר לצעדים שיש לנקוט בנוגע לעומס הגובר על הפסיכולוגים החינוכיים ולתמהיל העבודה שלהם. להלן היבטים עיקריים בבעיות תנאי העבודה של הפסיכולוגים החינוכיים:

עומסי עבודה ועבודה בעיתות חירום: לדברי פורום הארגונים, המועצה וארגון מנהלי השפ"חים, בשנים האחרונות הורחבו במידה ניכרת תפקידי הפסיכולוגים החינוכיים ותחומי המענה שלהם.¹⁸⁷ עומסי העבודה הכבדים מובילים גם הם לשחיקה ולעזיבת השירות הציבורי לעומס הולך וגובר על אלו הבוחרים לעבוד בשירות הציבורי.¹⁸⁸ נטען כי בשל תחושת אחריות ומחויבות נאלצים פסיכולוגים לא פעם למלא מטלות על חשבון זמנם הפרטי ולטפל במצבי חירום בחריגה משעות העבודה ללא תגמול ופעמים רבות גם ללא תשלום שעות נוספות.¹⁸⁹

תגמול חסר לבעלי תפקידים בהדרכה, בריכוז ובניהול: כיום אפשר לתגמל בגין ניהול ולהעלות 3%-7% מהשכר עבור ריכוז תחומים, ניהול פרויקטים, ראשי צוותים, ראשי סקטור ומנהלים. לדברי מועצת הפסיכולוגים ופורום הארגונים, דירוג שכר הפסיכולוגים בתפקידי ניהול

¹⁸⁴ אילה בלוק, יו"ר מועצת הפסיכולוגים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 12 ביולי 2023.

¹⁸⁵ הכנסת ה-24, ועדת הבריאות, פרוטוקול 123, [המשבר בתחום הפסיכולוגיה הציבורית בישראל](#), 23 במאי 2022.

¹⁸⁶ יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 11 באוגוסט 2023.

¹⁸⁷ פירוט נוסף ראו לעיל, בפרק תת-איוש התקינה – 2.4.1.

¹⁸⁸ יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 11 באוגוסט 2023; מכתב מחטיבת הפסיכולוגים בהסתדרות האקדמאים במדעי החברה הרוח לחמוטל בן דור, סגנית ממונה על השכר והסכמי עבודה – משרד האוצר, בנושא: תנאי עבודתם ושכרם של הפסיכולוגים בשירות הציבורי, 18 בנובמבר 2018.

¹⁸⁹ יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, פגישה, 8 באוגוסט 2023; מכתב מחטיבת הפסיכולוגים בהסתדרות האקדמאים במדעי החברה הרוח לחמוטל בן דור, סגנית ממונה על השכר והסכמי עבודה – משרד האוצר, בנושא: תנאי עבודתם ושכרם של הפסיכולוגים בשירות הציבורי, 18 בנובמבר 2018.

לדברי פורום
הארגונים
ומשרד החינוך,
עומסי עבודה והיעדר
תגמול למנהלים,
לרכזים ולמדריכים
פוגעים בעתודה
הניהולית של
השפ"חים ודוחקים
אנשי מקצוע מנוסים
מהשירות הציבורי

לדברי פורום הארגונים,
היעדר תגמול למנהלים,
היעדר החזר הוצאות
ועומסי עבודה כבדים
ללא תגמול מביאים
לשחיקה ניכרת ולפגיעה
בשכר הפסיכולוגים
החינוכיים

אינו משקף את האחריות הניהולית הגבוהה המוטלת עליהם, ואין בו משום אופק מספיק לקידום בשכר בייחוד לנוכח השכר במגזר הפרטי ולנוכח היקפי העבודה.¹⁹⁰

לדברי הארגונים, בתקופה האחרונה **מנהלים בחלק מהשפ"חים מנהלים תוכניות תוספתיות נוסף על הניהול השוטף ללא תגמול לשכר**. מנגד, הפסיכולוגים שעובדים בתוכניות **מקבלים שכר גבוה יותר, וכך פעמים רבות מרוויחים שכר גבוה הרבה יותר משכר המנהל שלהם**.¹⁹¹ המענק שניתן להקלה בעומסים – תגמול על תוספת עומסים, אחריות והכשרת הצוותים להכלה ולשילוב – הוא זמני, ואינו מעוגן בתקציבים קבועים או בהסכמים קיבוציים.¹⁹²

מחסור ניכר בפסיכולוגים חינוכיים בחברה הערבית והחרדית: לדברי משרד החינוך, יש מחסור ניכר של פסיכולוגים חינוכיים בחברה הבדואית בדרום ובחברה החרדית; לדברי פורום הארגונים, בפריפריה הגיאוגרפית והחברתית הצורך בפסיכולוגיה ציבורית גדול ביותר. כפי שהוצג לעיל, יש קושי ניכר באיוש תקנים בעיקר בקבוצות אלו. נטען כי אחת הסיבות לקושי באיוש תקנים בקבוצות אלו היא שהפסיכולוגים אינם מתוגמלים על השקעתם בייחוד לנוכח מצבי דחק שבהם הם חיים כשהם נחשפים אישית לטראומטיזציה משנית, לסיכון ביטחוני וכדומה.¹⁹³ צוין כי במקצועות אחרים כגון חינוך ורפואה ניתנים תמריצים לעובדים באזורים אלו; לפסיכולוגים חינוכיים תמריצים אלו אינם ניתנים.¹⁹⁴

היעדר החזר עבור אחזקת רכב: כחלק מהותי מעבודתם נדרשים הפסיכולוגים החינוכיים להתנייד בין מסגרות חינוכיות ובין מחלקות לשירותים חברתיים, לצאת ממבנה השפ"ח ועוד. לדברי פורום הארגונים, כיום המעביד אינו מחויב לממן הוצאות אחזקת רכב, ורבים אינם מקבלים רכב מטעם העבודה; במקום זאת הם נאלצים להשתמש ברכבם הפרטי ולשאת בהוצאות הנסיעות. נוסף לכך, זמן הנסיעה בין המסגרות במהלך יום העבודה אינו מגולם כלל

¹⁹⁰ יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 11 באוגוסט 2023; מכתב מחטיבת הפסיכולוגים בהסתדרות האקדמאים במדעי החברה והרוח לחמוטל בן דור, סגנית ממונה על השכר והסכמי העבודה – משרד האוצר, בנושא: תנאי עבודתם ושכרם של הפסיכולוגים בשירות הציבורי, 18 בנובמבר 2018; אילה בלוק, יו"ר מועצת הפסיכולוגים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 12 ביולי 2023; יונת בורנשטיין, יו"ר איגוד מנהלי השפ"חים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 23 ביולי 2023.

¹⁹¹ יונת בורנשטיין, יו"ר איגוד מנהלי השפ"חים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 23 ביולי 2023; יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 11 באוגוסט 2023.

¹⁹² יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 11 באוגוסט 2023; אילה בלוק, יו"ר מועצת הפסיכולוגים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 12 ביולי 2023.

¹⁹³ הפריפריה הגיאוגרפית והחברתית מושפעת בין היתר ממצבי דחק על רקע ביטחוני וכלכלי ועל רקע חשיפה לאלימות.

¹⁹⁴ מכתב מחטיבת הפסיכולוגים בהסתדרות האקדמאים במדעי החברה והרוח לחמוטל בן דור, סגנית ממונה על השכר והסכמי עבודה – משרד האוצר, בנושא: תנאי עבודתם ושכרם של הפסיכולוגים בשירות הציבורי, 18 בנובמבר 2018.

במשכורת בחלק ממקומות העבודה, והעובדים נאלצים לשלם מכיסם הפרטי עבור חנייה סמוך למקומות אלו.¹⁹⁵

שונות בשכר: נוסף על השכר המעוגן בהסכמי השכר הרשויות המקומיות יכולות לתגמל את עובדיהן באמצעים אחרים. למשל יש רשויות המשלמות אחזקת רכב או משלמות עבור שעות נוספות וימי השתלמות, ואילו אחרות אינן עושות כן. בזכות שונות זו רשויות חזקות יכולות למשוך עובדים באמצעות שיפור תנאי העסקה, ובשל כך עשוי להיווצר מחסור ברשויות אחרות.

טענות בדבר הפרת זכויות: לדברי הפורום ואיגוד מנהלי השפ"חים, קיימת תופעה של הפרת זכויות שכר כגון היעדר תשלום עבור שעות נוספות בניגוד למסכם, היעדר תשלום עבור ימי השתלמות, כפי שצוין לעיל, חוסר קידום בדרגות ותק מואץ ואי-תשלום תוספות שכר המגיעות לעובד על פי דין.¹⁹⁶ נוסף לכך, נרשמו תלונות על הפרות שכר המטופלות בהסתדרות, חלקן נובעות ממבנה שכר מורכב הנוגע גם לעבודה בתוכניות תוספתיות: השכר עבור התוכניות התוספתיות משולם כשר מומחה המצורף לשכר הקבוע של עובדי הרשות. את השכר הקבוע מממן בעיקר משרד החינוך, והרשות המקומית משלימה אותו, ואת שכר המומחים בתוכניות התוספתיות מממנת רק הרשות המקומית. שני רכיבי השכר מגיעים לעובד באותו תלוש משכורת מהרשות המקומית – ומכאן הפתח לטעויות.¹⁹⁷

תיקון 11 לחוק החינוך המיוחד:¹⁹⁸ כפי שצוין לעיל, תיקון זה יצר עומסי עבודה כבדים על פסיכולוגים חינוכיים והביא לעלייה בכמות הוועדות ובמידת העיסוק בבירוקרטיה על חשבון התערבויות מערכתיות ופרטניות נדרשות.¹⁹⁹ מרבית העומסים נובעים מעלייה בכמות הילדים שמצבם נבחן בוועדות, מהתארכות משך הוועדות, מהכפלת ימי הוועדות ומתוספת של דיונים חדשים.

יש לציין כי ננקטו כמה פעולות על מנת להקל את העומס ולייעל את עבודת הוועדות, ובהן מתן מענק חד-פעמי בגין עומסי עבודה במסגרת התיקון לחוק החינוך המיוחד.²⁰⁰ כמו כן, נקבע כי

¹⁹⁵ שם.

¹⁹⁶ שם.

¹⁹⁷ יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 11 באוגוסט 2023.

¹⁹⁸ בין היתר התיקון עוסק בדרישה שכלל הילדים המבקשים לקבל שירותי חינוך מיוחד יעברו ועדה חוץ בית ספרית בהשתתפות פסיכולוג חינוכי, אף שבעבר רק תלמידים עם מוגבלות שאינה שכיחה נדרשו לכך. להרחבה ראו: אתי וייסבלאי, [הרפורמה בחינוך המיוחד – יישום תיקון מס' 11 לחוק חינוך מיוחד](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 9 באוגוסט 2020; אתי וייסבלאי, [נתונים על פעילות ועדות זכאות ואפיון בחינוך המיוחד](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 4 ביוני 2022.

¹⁹⁹ פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית ואיגוד מנהלי השפ"חים, נייר עמדה, [התיקון לחוק החינוך המיוחד](#), 2022; אילה בלור, יו"ר מועצת הפסיכולוגים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 12 ביולי 2023.

²⁰⁰ פירוט ראו בהמשך. כמו כן ראו: אתי וייסבלאי, [הרפורמה בחינוך המיוחד – יישום תיקון מס' 11 לחוק חינוך מיוחד](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 9 באוגוסט 2020; אתי וייסבלאי, [נתונים על פעילות ועדות זכאות ואפיון בחינוך המיוחד](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 4 ביוני 2022.

לדברי משרד החינוך,
למרות צעדים שננקטו
בנושא עדיין יש עומסי
עבודה גדולים בשל
תיקון חוק החינוך
המיוחד ללא תגמול
בגינם

בהליך של מחדשי זכאות, לאחר דיון הצוות הרב-מקצועי בבית הספר ובכפוף לחתימת ההורים, הוועדה יכולה להתכנס בהשתתפות חברי הוועדה בלבד; הפסיכולוג ישתתף רק בשלב הדיון, וההחלטה תתקבל ללא השתתפותו בשלב ההכנה לדיון. להורים שמורה הזכות לערער במידת הצורך.²⁰¹ לדברי משרד החינוך, הנוהל סייע בצמצום עומסים, אך באשר לגידול במספר התלמידים שעליהם דנים בוועדות, אין מדובר בהקלה מספקת.²⁰²

לדברי הפורום ואיגוד מנהלי השפ"חים, מנגנון הוועדות מסורבל ויקר, והוא מכלה את זמנם של אנשי המקצוע. לדבריהם, בשל הזמן הרב המושקע בהליכים מינהליים, נזנחת העבודה הישירה עם הילדים, עם ההורים ועם הצוותים החינוכיים, לכן יש לעגן פתרון קבוע לתגמול פסיכולוגים חינוכיים על רכיב זה.²⁰³ נוסף על כך, מוצע לצמצם את ועדות האפיון והזכאות ולקיימן רק בנוגע למוגבלויות מורכבות או במקרים של תפקוד נמוך במיוחד וחוסר התקדמות למרות הקצאות משאבים.²⁰⁴

6. הרחבת שירותים

כאמור, אפשר להרחיב את השירותים הפסיכולוגים-חינוכיים נוסף על התקינה. המימון להרחבת השירותים אינו קבוע, והוא תלוי בתוכניות המתנהלות בשפ"ח וברשות המקומית. **שכר הפסיכולוגים בתוכניות התוספתיות גבוה במידה ניכרת מהשכר השעתי המשולם בתקן.** כפי שצוין לעיל, לפי פורום הארגונים תשלום לשעת עבודה בתקן של פסיכולוג חינוכי נע בין 45 ש"ח ל-82 ש"ח לשעה, ואילו השכר במרבית התוכניות התוספתיות שנקבע בהתאם לתעריפי הנש"ם ותעריפי משרד החינוך הוא כ-258 ש"ח לשעה בממוצע. מתעריף זה מפחיתות הרשויות המקומיות כ-30% עלויות מעסיק, וכן לא מופרשים כספים עבור זכויות סוציאליות.²⁰⁵ עם זאת, גם לאחר הפחתת רכיבי שכר אלו השכר השעתי הוא כ-126 ש"ח לשעה לכל הפחות – שכר הגבוה בהרבה מהשכר בתקן.

השכר מועבר בדרך כלל באמצעות משכורתו של הפסיכולוג ברשות המקומית בסעיף נפרד מהשכר בתקן. על הפסיכולוג העובד בתוכניות אלו להצהיר בכתב בצירוף לדיווח על עבודתו כי הוא עבד מחוץ לשעות העבודה בתקן, ועל מנהל השפ"ח מוטלת האחריות לפקח על הליך זה ולוודא שהוא מתנהל כהלכה. הפסיכולוגים עובדים בתוכניות התוספתיות לאחר שעות העבודה

²⁰¹ משרד החינוך, המינהל הפדגוגי, אגף א' חינוך מיוחד, אגף בכיר שפ"ח, [עבודת הפסיכולוג בוועדות זכאות ואפיון לתלמידים מחדשי זכאות – תשפ"א](#), 14 בפברואר 2021.

²⁰² חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה, שפ"ח, משרד החינוך, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 18 באוגוסט 2023.

²⁰³ פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה בציבורית ואיגוד מנהלי השפ"חים, נייר עמדה, [התיקון לחוק החינוך המיוחד](#), 2022; פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית, [עומסי עבודה בפסיכולוגיה חינוכית בעקבות התיקון בחוק החינוך המיוחד](#), 14 במרץ 2021.

²⁰⁴ פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה בציבורית ואיגוד מנהלי השפ"חים, נייר עמדה, [התיקון לחוק החינוך המיוחד](#), 2022.

²⁰⁵ חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה, שפ"ח, משרד החינוך, שיחת טלפון, 27 בנובמבר 2023.

עבודה בשירות
הפסיכולוגי המשלים
והמורחב מעלה את
שכר הפסיכולוגים
החינוכיים ומפחיתה
את מגמת מעברם
לשירות הפרטי

הרגילות או בימים שבהם אינם עובדים בשפ"ח במסגרת התקן אם אינם עובדים במשרה מלאה.²⁰⁶

לדברי איגוד מנהלי השפ"חים ופורום הארגונים, השכר הגבוה תמורת עבודה בתוכניות התוספתיות מסייע למנוע זליגת עובדים לקליניקות פרטיות ומאפשר שימור כוח אדם בשפ"חים. עם זאת, לדבריהם, לצד היתרון שבהרחבת השירותים לציבור, צורת עבודה זו יוצרת קשיים אחרים:²⁰⁷

- העבודה בתוכניות התוספתיות זמנית ותלויה במספר השעות שהוקצו לכל פסיכולוג;
- מרבית התוכניות אינן פועלות לכל אורך השנה, והפסיכולוג אינו יכול להסתמך על הכנסה זו כהכנסה קבועה;
- התוכניות שונות זו מזו באופי העבודה, הדיווח והתשלום, ולפיכך נוצר מצב שבו תוכניות מסוימות מועדפות. מנהל השפ"ח נדרש להקפיד שבחירת התוכניות תתבסס על שיקולים מקצועיים, ולא אחרים. כדי לסייע בפתרון סוגיה זו מציע איגוד מנהלי השפ"חים לאחד את אופני הדיווח והתשלום בכל התוכניות.²⁰⁸
- מנהל השפ"ח אחראי על התוכניות התוספתיות, אך אינו מתוגמל על אחריותו זו ועל ניהולן. נוסף על כך, פעמים רבות משכורתו נמוכה ממשכורת הפסיכולוגים העובדים בתוכניות אלו.²⁰⁹
- הקטנת היקף המשרה בתקן לשם הגדלת היקף עבודה בתוכניות תוספתיות והגדלת השכר בהתאם להגדלה זו. לצד זאת, נוצר הצורך לקבוע חלוקה ברורה יותר בין חובות העובד במסגרת התקן לעבודתו המורחבת.²¹⁰
- היווצרות תחרות בין שפ"חים על העסקת עובדים לפי מידת האטרקטיביות של התוכניות המוצעות לעבודה נוספת שבהן אפשר להגדיל את השכר. נטען כי ברשויות שבהן מגוון התוכניות צר יותר, יש קושי רב יותר לאייש את התקנים.²¹¹

מנהל השפ"ח אינו מתוגמל על ניהול השירות הפסיכולוגי המורחב והמשלים, ולעיתים מקבל שכר הנמוך משכר עובדיו

²⁰⁶ יונת בורנשטיין, יו"ר איגוד מנהלי השפ"חים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 23 ביולי 2023; משרד החינוך, חוזר מנכ"ל, הוראת קבע מס' 0332, [מתווה השירות הפסיכולוגי-חינוכי](#), 8 באוגוסט 2022.

²⁰⁷ יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 11 באוגוסט 2023; יונת בורנשטיין, יו"ר איגוד מנהלי השפ"חים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 23 ביולי 2023.

²⁰⁸ יונת בורנשטיין, יו"ר איגוד מנהלי השפ"חים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 23 ביולי 2023.

²⁰⁹ אילה בלוק, יו"ר מועצת הפסיכולוגים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 12 ביולי 2023; יונת בורנשטיין, יו"ר איגוד מנהלי השפ"חים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 23 ביולי 2023. יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 11 באוגוסט 2023.

²¹⁰ שם.

²¹¹ אילה בלוק, יו"ר מועצת הפסיכולוגים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 12 ביולי 2023.

פורום הארגונים ציין כמה קשיים נוספים הנוגעים ישירות לרפורמת הגפ"ן (גמישות פדגוגית ניהולית), שבה כל מסגרת חינוכית יכולה לבחור תוכניות תוספתיות בהתאם לצורכי התלמידים:

- בטווח הקצר מימון תוכניות תוספתיות באמצעות הגפ"ן עשוי להגדיל את היצע המענים הטיפוליים במערכת החינוך, אך בפועל יש חשש שהתקציב לא ישמש כתוספת, אלא כמקור תקציבי להעסקת הפסיכולוגיות החינוכיות שכבר מועסקות ברשויות המקומיות.²¹²
- אין מנגנון שיבטיח שהנושאים שתועדפו בעבר, כגון תוכניות למוגנות מינית, ימשיכו לקבל תיעדוף שיאפשר לוודא רציפות מענים ועבודת עומק על פני מעבר בין נושאים משנה לשנה.²¹³
- תוכניות הממומנות באמצעות מערכת הגפ"ן מאפשרות כניסת גופים חיצוניים למסגרת החינוכית. כניסת גורמים חיצוניים שבכללם אנשי מקצוע שאינם פסיכולוגים חינוכיים עלולה להחליש את מערך הפסיכולוגיה החינוכית כגוף המכיר לעומק את המסגרות החינוכיות, שבאפשרותו לתת מענה רחב יותר מהתוכנית – רב-מערכתי וארוך טווח; עלולים להיפגע הקשרים, הידע המקצועי וסמכותו של השפ"ח כגוף מקצועי בלתי תלוי האמון ואחראי על העבודה הפסיכולוגית-חינוכית, כגוף המוסמך לעסוק בה. לדברי הפורום, במקום שיתוקצב השפ"ח ויחוזק המענה הקיים, בהוספת התוכניות החיצוניות מועברים מוקדי הכוח מהשפ"ח לגורמי חוץ.²¹⁴
- העבודה עם גורמים שאינם בהכרח פסיכולוגים חינוכיים במסגרת הגפ"ן מעלה כמה שאלות באשר לתהליכי סינון, בקרה ואיכות של תוכניות המתווספות באמצעות הגפ"ן, ובאשר לצורך בסיוע ובליווי של מנהלים בבחירת תוכניות בגפ"ן שיתאימו לצרכים ולמטרות של בתי הספר.²¹⁵

²¹² פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, מכתב לשר החינוך בנושא: מערכת הגפ"ן – עמדת פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית, 1 במרץ 2023.

²¹³ שם.

²¹⁴ שם.

²¹⁵ פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, מכתב לשר החינוך בנושא: מערכת הגפ"ן – עמדת פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית, 1 במרץ 2023; אילה בלוח, יו"ר מועצת הפסיכולוגים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 12 ביולי 2023.

7. הכשרה

7.1 מטרות ונהלים

מטרות ההכשרה

ההתמחות בפסיכולוגיה חינוכית נוגעת לידיעה מעמיקה ולהבנת יחסי הגומלין בין תהליכים קוגניטיביים, התפתחותיים, רגשיים, חברתיים והתנהגותיים אצל הילד ואצל משפחתו ובמסגרת הלימודית, בהסתמכות על מודלים תיאורטיים במכלול התחומים של פסיכולוגיה חינוכית.

בהתמחות רוכש המתמחה ידע תיאורטי ומעשי באבחון ובהערכה של המערכת החינוכית, בבניית תוכנית התערבות וביישומה ובטיפול, והוא נתון לפיקוח ומקבל הדרכה צמודה. מושם דגש על עבודה עם מנהלים ועם צוותים חינוכיים, על עבודה עם קבוצות ועל עבודה בצוותים רב-מקצועיים. כמו כן, מושם דגש על אבחון ילדים ובני נוער ועל הערכה פסיכולוגית מלאה עבורם, על אבחון והערכה של בעיות קוגניטיביות ורגשיות כולל קשיים התפתחותיים, על הערכת צרכים של ילדים עם מוגבלות ועם צרכים מיוחדים ועל אבחון ילדים עם לקויות למידה והפרעות קשב. בהתמחות נרכשים גם ידע תיאורטי, מיומנויות וטכניקות בטיפול פסיכולוגי בילדים ונוער, יכולת התערבויות טיפוליות מגוונות ארוכות וקצרות טווח וטיפול פרטני ומערכתי בשגרה ובחירום.

נוהלי ההכשרה

הכשרת פסיכולוגים חינוכיים אורכת כתשע שנים לרבות עמידה במבחן רישוי: תואר ראשון בפסיכולוגיה – שלוש שנים; תואר שני בפסיכולוגיה בהתמחות חינוכית או קלינית של הילד – שנתיים. תנאי סף ללימודי תואר שני הוא עמידה במבחן מתא"ם של המרכז הארצי לבחינות והערכה.²¹⁶ רק לאחר השלמת חובות התואר השני²¹⁷ אפשר לעבור לשלב ההתמחות המעשית בשפ"ח. בדרך כלל תקני ההתמחות מיועדים לחצי משרה, ולכן פעמים רבות ההתמחות מתפרשת על פני ארבע שנים. לעיתים מתמחים יעבדו בחצי משרה במקומות שונים ואחר כך ישלימו התמחות בשנתיים.²¹⁸

לקראת סיום ההתמחות יכול מתמחה שיש לו מומחיות אחרת בפסיכולוגיה להגיש בקשה למשרד הבריאות לקיצור רבע מדרישות ההתמחות. אישור זה יתקבל אם מדריכו החינוכיים ימליצו על לעשות כן בחוות דעתם. נוסף לכך עליו להשלים פרקטיקום (עבודה מעשית האורכת

²¹⁶ המרכז הארצי לבחינות והערכה, [מידע לנרשמים בבחינת מתא"ם](#), 24 ביוני 2023; הכנסת ה-24, ועדת החינוך, התרבות והספורט, פרוטוקול 113, [תמריץ ללימודי פסיכולוגיה ופסיכיאטריה באקדמיה](#), 15 בפברואר 2022.

²¹⁷ בתנאים מסוימים אפשר להתחיל את ההתמחות טרם השלמת התואר השני, לדוגמה לאחר השלמת חובות שמיעה וטרם הגשת עבודת התזה. סעיף 6(ב) [לתקנות הפסיכולוגים \(אישור תואר מומחה\), התשל"ט-1979](#).

²¹⁸ אפשר להתמחות גם במשרה מלאה, אך לא בפחות מחצי משרה; משרד הבריאות, מועצת הפסיכולוגים, הוועדה המקצועית לפסיכולוגיה חינוכית, [הנחיות לתהליך ההתמחות בפסיכולוגיה חינוכית](#), 20 ביוני 2023.

ההכשרה להתמחות בפסיכולוגיה חינוכית אורכת כתשע שנים, ונרכשים ידע, כלים וניסיון באיתור, באבחון, בהערכה ובטיפול פרטני, קבוצתי, משפחתי ומערכתי

שלב ההתמחות אורך בדרך כלל בין שנתיים לארבע שנים

עשרה חודשים לפחות) וארבעה קורסים בנושא פסיכולוגיה חינוכית שהיקפם 56 שעות שנתיות לפחות.²¹⁹

בתנאים מסוימים פסיכולוגים חינוכיים בעלי ניסיון של שלוש שנים כפסיכולוגים מומחים יכולים לעבור הכשרה נוספת המזכה אותם בתואר מומחה-מדריך ומאפשרת להם להדריך מתמחים. הכשרה זו נמשכת שנתיים לפחות, והיא מיועדת לחצי משרה לפחות.²²⁰

פסיכולוגים שהתמחותם אינה בתחום החינוך יכולים להתמחות בפסיכולוגיה חינוכית במסגרת תוכנית הסבה. תוכנית ההסבה מותאמת אישית לפסיכולוג על פי לימודיו והכשרתו, ונלמדים בה קורסים של 56 שעות כל אחד לאחר סיום לימודי התואר השני בפסיכולוגיה במוסד האקדמי. יש מצבים שבהם נדרשת השלמת לימודים לפני תחילת ההתמחות, ובמצבים אחרים אפשר להתחיל בהתמחות ולהשלים קורסים במהלכה.²²¹

7.2 מקום ההתמחות והמטלות שיש למלא בה

מקום ההתמחות

האחריות למצוא מקום להתמחות ולהתקבל לעבודה כמתמחה בשפ"ח מוטלת על המתמחה.²²² מסלול ההתמחות בשפ"ח מורכב מהתמחות שהיקפה חצי משרה לפחות, והיא מתנהלת באחד מהמקומות האלה: בית ספר יסודי, מוסד חינוך מיוחד (גן או בית ספר לחינוך מיוחד, כיתת חינוך מיוחד בבית ספר רגיל או גן או כיתה שמשולבים בהם תלמידי חינוך מיוחד) או באחת המסגרות האלה: מוסדות חינוך לגיל הרך, חטיבת ביניים, תיכון או פנימייה.²²³

את ההתמחות אפשר לעשות ב-185 רשויות מקומיות שבהן תחנות המאשרות להדרכה לפי נוהלי משרד הבריאות.²²⁴ כפי שמשולם שכר הפסיכולוגים המומחים, משולם גם שכר המתמחים:

²¹⁹ משרד הבריאות, מועצת הפסיכולוגים, הוועדה המקצועית לפסיכולוגיה חינוכית, [הנחיות וכללים להתחלת התמחות בפסיכולוגיה חינוכית לבעלי תואר שני בפסיכולוגיה במגמות שאינן יישומיות](#), 4 בפברואר 2021; בתנאים מסוימים נדרשות השלמות גם למסיימי לימודים או התמחות בחו"ל. משרד הבריאות, מועצת הפסיכולוגים, הוועדה המקצועית לפסיכולוגיה חינוכית, [נהלים לקביעת מעמד מקצועי בפסיכולוגיה חינוכית למסיימי לימודים ו/או התמחות בחו"ל](#), דצמבר 2009.

²²⁰ לפירוט על הליך ההכשרה להסמכה בהדרכה ראו: משרד הבריאות, מועצת הפסיכולוגים, הוועדה המקצועית לפסיכולוגיה חינוכית, [הנחיות לתהליך הסמכה בהדרכה בפסיכולוגיה חינוכית](#), ינואר 2022; סעיף 4 וסעיף 27 [לתקנות הפסיכולוגים \(אישור תואר מומחה\)](#), התשל"ט-1979.

²²¹ חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה חינוכית, שירות פסיכולוגי-ייעוצי, שיחת טלפון, 22 ביוני 2022; מתמחה שלא למד במגמה יישומית ישלים תוכנית דו-שנתית. משרד הבריאות, מועצת הפסיכולוגים, הוועדה המקצועית לפסיכולוגיה חינוכית, [הנחיות וכללים להתחלת התמחות בפסיכולוגיה חינוכית לבעלי תואר שני בפסיכולוגיה במגמות שאינן יישומיות](#), 4 בפברואר 2021; בתנאים מסוימים נדרשות השלמות גם ממסיימי לימודים או התמחות בחו"ל: משרד הבריאות, מועצת הפסיכולוגים, הוועדה המקצועית לפסיכולוגיה חינוכית, [נהלים לקביעת מעמד מקצועי בפסיכולוגיה חינוכית למסיימי לימודים ו/או התמחות בחו"ל](#), דצמבר 2009.

²²² באתר משרד הבריאות יש רשימה של מוסדות המוכרים להתמחות. משרד הבריאות, [מוסדות מוכרים להתמחות בפסיכולוגיה חינוכית](#), מרץ 2023.

²²³ משרד הבריאות, מועצת הפסיכולוגים, הוועדה המקצועית לפסיכולוגיה חינוכית, [הנחיות לתהליך התמחות בפסיכולוגיה חינוכית](#), 20 ביוני 2023.

²²⁴ משרד הבריאות, פסיכולוגים מומחים – תהליך ההתמחות, [מוסדות מוכרים להתמחות בפסיכולוגיה חינוכית](#), מרץ 2023.

אפשר להתמחות רק בשפ"ח שמשלם הבריאות אישר למטרה זו

שפ"ח שאין בו פסיכולוג מדריך יכול לקבל הכרה להתמחות אם הצטרף לאגד שפ"ח

68% משכרם משלם משרד החינוך, ו-32% ממנו משלמת הרשות המקומית. בניגוד לתחומי התמחות אחרים בפסיכולוגיה, להתמחות בפסיכולוגיה חינוכית לא נדרשת המתנה, כיוון שהתקינה חסרה, וכל בוגר תואר שני יכול למצוא מקום להתמחות בו. אפשר לעשות הפסקות בהתמחות או לעבור בין מוסדות התמחות, אך נדרשת רציפות של שנה לפחות בכל מוסד. הפסקה תתאפשר רק לאחר הגשת בקשה, והיא יכולה להימשך חמש שנים לכל היותר.²²⁵

אפשר להתמחות רק במוסד שמשרד הבריאות הכיר בו כמיועד להתמחות, ועל המתמחה לדווח למשרד הבריאות על תחילתה.²²⁶ ההתמחות אפשרית רק אם יש פסיכולוג חינוכי מדריך או בשלב הסמכה להדרכה שמאשרת הוועדה המקצועית של משרד הבריאות, ואם הוא פנוי להדריך את המתמחה.²²⁷

משרד הבריאות נקט שתי דרכים להגדלת מספר המוסדות המוכרים לצורכי התמחות: 1. צימודי שפ"ח (שבהם שפ"ח שאינו יכול לקבל הכרה כמוסד מוכר להתמחות, מוצמד לשפ"ח מוכר הנותן מענה זמני עד שהשפ"ח המבקש הכרה עומד בתנאים במלואם. צימוד השפ"ח מאפשר לשפ"ח שאינו מוכר לצמוח ולהתפתח עד שהוא עומד בתנאים לעצמאותו כמוסד מוכר; 2. הקמת אגד של חמישה שפ"ח קטנים לכל היותר שיוכרו יחד כמוסד מוכר להתמחות.²²⁸

מטלות ההתמחות

על המתמחה לצבור 300 שעות הדרכה לפחות, ואת השעות האלה יעבירו לו שני מדריכים לפחות במשך שעה וחצי בשבוע לאורך כל תקופת ההתמחות.²²⁹ חצי משעות ההדרכה לפחות יועברו פרטנית, ומחצית מהשעות יועברו בקבוצה, ובלבד שישובצו ב-12 פגישות לפחות במשך שישה חודשים לפחות. המדריך האחראי על ההתמחות, שילווה ויאשר את תהליך ההתמחות במוסד המוכר, יפקח על ההדרכה.

בהתמחות יש למלא בהצלחה כמה מטלות:²³⁰

- אבחון והתערבות במערכת החינוך בעשרה מקרים לפחות בהדרכה צמודה. שני מקרים יעסקו במצבי חירום;

²²⁵ [תקנות הפסיכולוגים \(אישור תואר מומחה\), התשל"ט-1979.](#)

²²⁶ משרד הבריאות, מועצת הפסיכולוגים, הוועדה המקצועית לפסיכולוגיה חינוכית, [נוהל להכרה ולתיקוף הכרה במוסדות לצורך התמחות בפסיכולוגיה חינוכית](#), ינואר 2022.

²²⁷ לפירוט על הליך ההכשרה להסמכה בהדרכה ראו: משרד הבריאות, מועצת הפסיכולוגים, הוועדה המקצועית לפסיכולוגיה חינוכית, [הנחיות לתהליך הסמכה בהדרכה בפסיכולוגיה חינוכית](#), ינואר 2022.

²²⁸ משרד הבריאות, מועצת הפסיכולוגים, הוועדה המקצועית לפסיכולוגיה חינוכית, [נוהל להכרה ולתיקוף הכרה במוסדות לצורך התמחות בפסיכולוגיה חינוכית](#), ינואר 2022; [תקנות הפסיכולוגים \(אישור תואר מומחה\), התשל"ט-1979.](#)

²²⁹ כאמור, להתמחות נדרשת עבודה בשני שפ"ח לכל הפחות, לכן תתקבל הדרכה משני מדריכים לכל הפחות.

²³⁰ משרד הבריאות, מועצת הפסיכולוגים, הוועדה המקצועית לפסיכולוגיה חינוכית, [הנחיות לתהליך התמחות בפסיכולוגיה חינוכית](#), 20 ביוני 2023.

ההתמחות מורכבת ממשימות הערכה, אבחון וטיפול במגוון תחומים. כמו כן בעת ההתמחות משתתפים בהשתלמויות וניתנות הערכות תקופתיות

- אבחון והערכה פרטנית ב-50 מקרים לפחות כגון אבחונים רב-תחומיים, לקות למידה, הפרעת קשב וריכוז, מוכנות לבית ספר, צרכים מיוחדים, משברי חיים ועוד בהדרכה צמודה;
 - התערבות פסיכולוגית קצרת טווח וארוכת טווח ב-30 מקרים לפחות שבהם ניתן טיפול לילדים, לבני נוער ולמשפחותיהם;
 - השתתפות ב-100 שעות השתלמות בנושאים מגוונים, ובהם עבודה בבית הספר כמערכת, פסיכו-דיאגנוסטיקה, התערבות טיפולית, הדרכת הורים, הפרעות קשב ועוד;
- פעם בשנה לפחות תתקיים פגישת הערכה בין המתמחה למדריך ותינתן עליו חוות דעת, ובסיום ההתמחות יוכל המתמחה לבקש להיבחן בבחינת סיום ובלבד שאישר זאת המדריך האחראי על ההתמחות והמליץ על כך. לבקשה יצורפו המלצות, תיאורי מקרה, אישור השתתפות בהשתלמויות, פירוט העבודה ופירוט שעות הדרכה, חוות דעת וכדומה. מתמחה שניגש לבחינה ועבר אותה בהצלחה (ציון הבחינה הוא "עובר" או "נכשל" בלבד), יוכר כפסיכולוג חינוכי מומחה.²³¹

7.3 התאמת דרישות ההתמחות לעבודה בשטח

לדברי מועצת הפסיכולוגים ופורום הארגונים, **יש פער בין דרישות ההכשרה במהלך ההתמחות לדרישות העבודה בשטח**. כאמור, מערך ההתמחות מורכב משלושה תחומים: אבחון, טיפול ועבודה מערכתית. לטענת הארגונים, לא מושם דגש מספק על השילוב ביניהם. נוסף לכך, דרישות ההתמחות אינן תואמות לחלוטין את עבודת הפסיכולוג החינוכי בשטח; **חלק גדול מהפעילות שנעשית בשטח אינו נחשב לפעילות הנדרשת להתמחות, וחלק גדול מהדרישות לצורך ההתמחות אינו תואם את צורכי המערכת**. לדברי פורום הארגונים, נוצר מתח בין שלושת הגופים המעורבים: משרד הבריאות, האמון על דרישות ההתמחות, משרד החינוך המעסיק, שיש לו דרישות אחרות לפי הצרכים בשטח, והמתמחה, שנאלץ לתמרן בין המערכות. הדרישות הנרחבות המופיעות בתקנות והצרכים בשטח אינם עולים בקנה אחד עם הדרישה של הפסיכולוג הארצי במשרד הבריאות לסיים התמחות בחצי משרה תוך ארבע שנים או שנתיים במשרה מלאה. לדברי מועצת הפסיכולוגים, הוועדה המקצועית המלווה את ההתמחות נאלצה לתת פרשנויות מרחיקות לכת לדרישות ההתמחות רק כדי לייצר מצב שבו

לדברי מועצת
הפסיכולוגים,
יש לרענן את דרישות
ההתמחות לצרכים
המשתנים של
התלמידים ולדרישות
העבודה הנגזרות
מהם

²³¹ לפירוט ראו: משרד הבריאות, מועצת הפסיכולוגים, הוועדה המקצועית לפסיכולוגיה חינוכית, [נוהל בחינת סיום התמחות בפסיכולוגיה חינוכית](#), אוקטובר 2022.

יתאפשר לסיים את ההתמחות בארבע שנים וגם לתת מענה מספק למסגרות החינוכיות. כלומר במצב הקיים היום קשה לסיים את מטלות ההתמחות בארבע שנים.²³²

מועצת הפסיכולוגים ופורום הארגונים ממליצים להגדיר מחדש את דרישות ההתמחות כדי להעלות את מידת ההתאמה בין תפיסת התפקיד העכשווית לעבודת הפסיכולוג החינוכי בפועל. דרישות אלו לא עודכנו בתקנות הפסיכולוגים מ-1979.²³³ **הוועדה המקצועית לפסיכולוגיה חינוכית, הפועלת מטעם מועצת הפסיכולוגים, עסקה בשנים האחרונות בבניית תוכנית התמחות חדשה בתיאום עם אגף פסיכולוגיה בשפ"י במשרד החינוך.**²³⁴ **את הצעת שינוי התקנות אישרה המועצה ב-2018, ולפי המועצה, מאז היא מונחת על שולחן הייעוץ המשפטי של משרד הבריאות ללא טיפול.** באותו מועד הוגשה בקשה לשנות גם את שאר תקנות ההתמחות בכל תחומי הפסיכולוגיה – הבקשה לא טופלה עד כה.²³⁵

ייעול, טיוב ומחסור בבחינות התמחות: הוועדה עסקה בהכשרת בוחנים ובהכשרת יושב-ראש ועדת הבחינה. כמו כן, עסקה הוועדה בבניית מתווה לבחינות המומחיות בכל הקשור לתוכן ולמבנה הבחינה לשם קביעת סטנדרטים, ייעול תהליך גיוס הבוחנים לרבות אתיקה של בוחנים והתחשבות בנבחנים עם צרכים מיוחדים. ייעול התהליך נדרש בשל עלייה במספר הנבחנים בשנים האחרונות: בשנת 2020 – 138 נבחנים, בשנת 2021 – 217 נבחנים, ובשנת 2022 – 302 נבחנים. כיום מספר הבחינות שבוחן יכול לערוך בשנה הוא מוגבל, על כן קשה לגייס בוחנים, ובשל כך המתמחים לעיתים אינם יכולים להיבחן לאחר שהם מסיימים את החובות שלהם.²³⁶

טיוב ההכשרה וההתמחות: נושא טיוב הכשרת מתמחים מהחברה הערבית והפריפריה נדון בוועדה, ונדונו גם דרכים לקידום התמחותם של פסיכולוגים עולים ובוגרי תואר שני בפסיכולוגיה מחו"ל.²³⁷

אקדמיה ומסלולי תואר שני בפסיכולוגיה חינוכית: הוועדה שוקדת על הכנת המלצה בדבר שינוי תוכנית הליבה שהמועצה להשכלה גבוהה דורשת לקיים בלימודים האקדמיים לתואר השני בפסיכולוגיה חינוכית, זאת בהתאמה למציאות מקצועית משתנה.²³⁸

²³² אילה בלוק, יו"ר מועצת הפסיכולוגים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 12 ביולי 2023; יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 11 באוגוסט 2023.

²³³ [תקנות הפסיכולוגים \(אישור תואר מומחה\) – התשל"ט-1979](#).

²³⁴ נושא זה והיבטים נוספים שלו נדונו בשנה האחרונה בוועדה המקצועית לפסיכולוגיה חינוכית, השייכת למועצת הפסיכולוגים. נוסף על הדיונים המועצה מקדמת את הנושאים האלה באמצעות הכשרות ומפגשים עם פסיכולוגים האחראים על התמחות, עם מתמחים ועם סטודנטים עולים, באמצעות קידום שינויים בתואר שני בפסיכולוגיה חינוכית, באמצעות הכרה במוסדות להתמחות ועוד.

²³⁵ אילה בלוק, יו"ר מועצת הפסיכולוגים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 12 ביולי 2023.

²³⁶ שם.

²³⁷ שם.

²³⁸ שם.

8. סיכום

כאמור, נוסף לסוגיית השכר הקשיים העיקריים בשירות הפסיכולוגי-חינוכי הם תת-איוש התקינה, עזיבה של עובדים, ריבוי סמכויות והכשרה שאינה מותאמת לצרכים בשטח. על מנת להתמודד עם קשיים אלו צוינו לאורך המסמך כמה הצעות, ובהן קריאת משרד החינוך, ועדת החינוך, התרבות והספורט וועדת הבריאות של הכנסת²³⁹ **להוציא לפועל תוכנית לאומית לטווח המידי והרחוק; בין היתר התוכנית תכלול השקעת משאבים ותקציבים להרחבת איוש התקינה ולהגדלתה, הפחתת העומסים ושיפור תנאי עבודה בד בבד עם העלאת שכר**. בבסיס התוכנית עומדת ההנחה שתנאי עבודה ראויים יביאו **למניעת נטישת המגזר הציבורי**, ליצירת אופק מקצועי, תעסוקתי וכלכלי,²⁴⁰ ולהחזרת עובדים למערכת הציבורית.²⁴¹

להלן הצעות נוספות להתמודדות עם סוגיות אלו ועם סוגיות נוספות, שהעלו ארגונים העוסקים בנושא:

- לממן מלגות ללימודי פסיכולוגיה בכפוף להתחייבות הסטודנטים לעבודה בשפ"ח לטווח ארוך, לפי המודל הנהוג בשפ"ח בדימונה;²⁴²
- לתמרץ עבודה בפריפריה ועבודה עם אוכלוסיות ייחודיות;²⁴³
- להמשיך את המגמה של הקמת יחידות התמחות בתחומים נוספים בפסיכולוגיה בתוך השפ"חים;²⁴⁴

²³⁹ הכנסת ה-25, ועדת הבריאות וועדת החינוך, התרבות והספורט, פרוטוקול 134, [תגבור מערך השירות הפסיכולוגי במערכת החינוך בעקבות מלחמת "חרבות ברזל"](#), 27 בדצמבר 2023. דיונים דומים התקיימו ב-20 בדצמבר 2023 וב-27 בנובמבר 2023.

²⁴⁰ אילה בלוק, יו"ר מועצת הפסיכולוגים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 12 ביולי 2023; יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 11 באוגוסט 2023.

²⁴¹ יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 17 באוגוסט 2023; הילה רימון-גרינשפן וליטל בר-לב, [מענים לילדים ונוער עם קשיים נפשיים ורגשיים: מיפוי שירותים וסוגיות מדיניות](#), מאירס ג'ונט ברוקדייל, יוני 2023; המועצה הלאומית לשלום הילד, מכתב ליו"ר ועדת החינוך, התרבות והספורט וליו"ר ועדת הבריאות בנושא: תגבור השירות הפסיכולוגי במערכת החינוך בעקבות המלחמה, 24 בדצמבר 2023.

²⁴² בדימונה שיעור כיסוי התקינה מלא בשל התחייבות מתמחים להישאר לעבוד בשפ"ח כשבע שנים לאחר ההתמחות כתנאי לקבלת מלגת לימודים מלאה. מקור מימון התוכנית הוא תקציבי עיריית דימונה. ועדת החינוך, התרבות והספורט וועדת הבריאות קראו ליישם את המודל בתקצוב המדינה. הכנסת ה-25, ועדת החינוך, התרבות והספורט, החלטת ועדה, [סיכום סיור בדימונה – מערך השירות הפסיכולוגי לתלמידים במערכת החינוך – מענה לשעת חירום](#), 17 בדצמבר 2023; הכנסת ה-25, הכנסת ה-25, ועדת הבריאות וועדת החינוך, התרבות והספורט, פרוטוקול 134, [תגבור מערך השירות הפסיכולוגי במערכת החינוך בעקבות מלחמת "חרבות ברזל"](#), 27 בדצמבר 2023.

²⁴³ אפרת ליה שחק, [התערבות טיפולית: איך להציל את מערך הפסיכולוגיה הציבורית בישראל](#), החזית החברתית, קרן ברל כצלסון ופורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית, פברואר 2023.

²⁴⁴ אילה בלוק, יו"ר מועצת הפסיכולוגים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 12 ביולי 2023; יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 11 באוגוסט 2023.

- להשלים את השינויים בתוכני ההכשרה האקדמית, בדרישות הפרקטיקום ובתקנות ההתמחות, כפי שהסכימו משרד החינוך, משרד הבריאות ומועצת הפסיכולוגים;²⁴⁵
- לשפר את מערך ההכשרה וההתמחות לרבות פתיחת מגמות לימוד נוספות לתואר שני בפסיכולוגיה חינוכית;²⁴⁶
- לעגן בחקיקה ייעודית את זכותם של ילדים ושל בני נוער עם קשיים רגשיים ונפשיים לקבל שירותי בריאות נפש.²⁴⁷

²⁴⁵ אילה בלור, יו"ר מועצת הפסיכולוגים, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 12 ביולי 2023.

²⁴⁶ יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, שיחת טלפון, 2 בנובמבר 2023.

²⁴⁷ הילה רימון-גרינשפן וליטל בר-לב, [מענים לילדים ונוער עם קשיים נפשיים ורגשיים: מיפוי שירותים וסוגיות מדיניות](#), מאירס ג'וינט ברוקדייל, יוני 2023. יפעת שדה ונעם יצחקי, פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית בישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, דוא"ל, 17 באוגוסט 2023.